

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА ЛЬОТНА АКАДЕМІЯ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ПРИСТІНСЬКИЙ РОМАН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 371.2:355.2

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ**

011 Освітні, педагогічні науки

01 Освіта / Педагогіка

Подається на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Р.В. Пристінський

Науковий керівник:

Керницький Олександр Михайлович,

кандидат педагогічних наук, доцент

Кропивницький – 2025

АНОТАЦІЯ

Пристінський Р.В. Формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктор філософії за спеціальністю 011 освітні, педагогічні науки. – Українська державна льотна академія. Кропивницький, 2025.

Геостратегічна нестабільність та складні умови сьогодення обумовлюють для України потребу реформування військової освіти, яка сьогодні має забезпечувати підготовку офіцерських кадрів за стандартами НАТО. Сучасні виклики, що пов'язані з аспектами безпеки країни, актуалізують необхідність дослідження проблем підготовки військових підрозділів оперативного призначення Національної гвардії України (НГУ) для виконання завдань територіальної оборони.

Керівництво держави та НГУ сьогодні вимагають, щоб офіцери НГУ окрім високої професійної компетентності, мали розвинуті командирські якості, фахову підготовленість та педагогічну майстерність, що є особливо затребуваною при навчанні особового складу виконанню завдань територіальної оборони. Отже, питання, що пов'язані з методичною компетентністю майбутніх офіцерів НГУ як командирів, так і керівників занять з бойової і професійної підготовки військових підрозділів все гостріше постають на порядку денному функціонування військових частин НГУ. Аналіз же труднощів у навчанні курсантів у ВВНЗ засвідчив усю актуальність та складність цієї проблеми та дозволив визначити недоліки у практичній підготовці майбутніх офіцерів НГУ як командирів, педагогів та наставників підлеглих.

Дисертацію присвячено дослідженню проблеми формування методичної компетентності майбутніх офіцерів майбутніх НГУ. У роботі виконано теоретичне узагальнення та вирішено наукове завдання щодо формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ, які будуть залучатися до виконання завдань територіальної оборони під час воєнного стану у якості

командирів підрозділів НГУ.

Констатовано, що методична компетентність офіцера НГУ як наставника підлеглих у військовому підрозділі, що здійснює педагогічні функції та функції організатора бойової та професійної підготовки є невід'ємною складовою його професійної компетентності, а її сформованість – важлива умова успішної діяльності командира підрозділу оперативного призначення щодо навчання підлеглих у військових частинах НГУ.

Унаслідок проведення аналізу наукової літератури, зокрема розгляду таких понять, як «діяльність», «професійна діяльність», «психолого-педагогічна компетентність», «фахова компетентність» та проведеного професіографічного дослідження діяльності офіцера, здійснено визначення терміну «методична компетентність майбутніх офіцерів НГУ», що витлумачено як складне та інтегративне утворення, сукупність мотивів, психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, досвіду, що відображають готовність до реалізації методичних функцій (інформаційної, комунікативної, організаційної, контрольної-оцінювальної) та компонентів методичної діяльності командира підрозділу (проектувального, виконавського, рефлексивного), що виконує обов'язки та здійснює ролі військового педагога у військово-дидактичному процесі при виконанні програм бойової та професійної підготовки особового складу. Визначено компоненти методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ (когнітивний, ціннісно-мотиваційний, праксеологічний і саморефлексійний компоненти).

Основними критеріями сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів визначено: мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний, самооцінювальний. Сформульовано основні напрямки удосконалення освітнього процесу щодо цілеспрямованого формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час їх підготовки у ВВНЗ.

У роботі запропоновано низку педагогічних умов формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час їх підготовки у ВВНЗ: спрямованість підготовки майбутніх офіцерів НГУ на формування методичної компетентності засобами активізації комунікативного потенціалу на основі

технологій особистісно орієнтованого навчання; сконцентрованість підготовки на модифікованих та адаптованих методах проблемного навчання майбутніх офіцерів НГУ ефективній взаємодії з підлеглими у ситуаціях навчальної та службово-бойової діяльності; інтеграція змісту дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика» для створення контекстності прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ при навчанні підлеглих розв'язанню тактичних задач.

Запропоновано реалізацію першої педагогічної умови – спрямованість підготовки майбутніх офіцерів НГУ на формування методичної компетентності засобами активізації комунікативного потенціалу на основі технологій особистісно орієнтованого навчання – здійснити на таких рівнях професійної підготовки курсантів у ВВНЗ: навчальної діяльності, навчально-професійної діяльності, квазіпрофесійної діяльності тощо.

Активізація комунікативного потенціалу курсантів під час занять з дисциплін «Психологія та педагогіка» (Розділ «Педагогіка»), «Робота з персоналом» у рамках особистісно орієнтованого навчання досягалася за допомогою різноманітних методів: групові дискусії, проєктні методи, тактичні ігри, моделювання та програвання критичних ситуацій. З метою реалізації системного і комплексного підходів у формуванні методичної компетентності курсантів та для нівелювання недоліків традиційної системи організації освітнього процесу спроектовано спецкурс з формування такої компетентності у ВВНЗ. Основними факторами, які сприяли підвищенню активності курсантів під час занять були: фаховий інтерес до тем спецкурсу; специфічний характер навчально-пізнавальної діяльності та взаємодії на заняттях; змагальність між командами; ігровий характер занять; проблемність тощо.

Друга педагогічна умова передбачає сконцентрованість підготовки на модифікованих та адаптованих методах проблемного навчання майбутніх офіцерів НГУ ефективній взаємодії з підлеглими у ситуаціях навчальної та службово-бойової діяльності. Під час підготовки курсантів за допомогою застосування методів навчання (модифікованих і адаптованих методів

проблемного навчання), форм навчання (навчальна діяльність академічного типу: лекції, семінарські заняття, практичні та групові заняття, самостійна робота), реалізації квазіпрофесійної діяльності курсантів (тактичні задачі та воєнні ігри), навчально-професійної діяльності (військова практика), послідовно формувався предметний і соціальний зміст майбутньої діяльності офіцера НГУ у військових підрозділах, що стосується організації та проведення військово-дидактичного процесу у військовій частині оперативного призначення.

Засобом реалізації цієї умови стала комп'ютерна система навчання «Процес планування бою», що дозволяє моделювати ситуації прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів. Структура комп'ютерної системи навчання включає такі блоки: інформаційний, планувальний, практичний (тести, завдання) і заключний блок (брифінг, контрольний).

Під час контролю сформованості знань та умінь курсантів використовувались тестові завдання, контрольні роботи, воєнна гра тощо. Воєнна гра використовувалася під час планування операції командиром взводу. За підсумками оцінювання складався рейтинг кожного курсанта, який приймав участь у контрольних заходах.

Завдяки третій педагогічній умові – інтеграція змісту дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика» для створення контекстності прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ при навчанні підлеглих розв'язанню тактичних задач – моделюється контекст прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ та реалізується зміст професійної діяльності при навчанні підлеглих розв'язанню тактичних задач під час практичних робіт та вправ.

Ця умова реалізувалася у поєднанні спецкурсу та комп'ютерної системи навчання «Процес планування бою» та навчально-методичного комплексу для моделювання проблемних ситуацій, тактичних завдань, де викладено загальну, часткову обстановку та варіанти дій, коли саме і проявлялася методична компетентність майбутніх офіцерів НГУ.

Під час інтеграції психолого-педагогічних дисциплін та дисципліни «Загальна тактика», побудовано структурний ланцюжок, що дозволяє простежити логіку викладання матеріалу за цими дисциплінами, поставлені дидактичні цілі та упорядкований зміст, що стосується сформованості методичної компетентності командира підрозділу. Визначено основні логічні блоки для успішної інтеграції матеріалу навчальних дисциплін для формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ при розв'язанні тактичних задач: контекстність для практичного прояву методичної компетентності, зв'язок між методичною та тактичною підготовкою, формування навичок адаптації, практико-орієнтоване навчання, розвиток комунікативних та управлінських навичок. Зазначена інтеграція найбільш успішно реалізується за допомогою методу проектів бо саме він має перетворювальний і інтегративний характер впливу на розумову діяльність курсантів у процесі виконання, і саме участь у проектах сприяє активності, творчості, і формуванню дослідницьких навичок та інтеграції знань.

Реалізація зазначених педагогічних умов відображається в логіці авторської моделі формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час їх навчання у Національній академії НГУ, що складається з таких модулів та їх складових: концептуальний модуль (цільовий, функціональний і методологічний компоненти), модуль педагогічних умов (педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України), змістовий модуль (зміст спецкурсу, дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика», навчально-методичний комплект «Грім»), технологічно-реалізаційний модуль (етапи, методи і прийоми), інтерактивно-діалоговий модуль (викладачі, курсанти та взаємодія між ними) і модуль контролю.

Педагогічний експеримент проведено на базі Національної академії Національної гвардії України, де на констатувальному та формувальному етапах експерименту взяли участь 174 курсанти: з них – 2-і контрольні групи (КГ) (КГ-1 – 27 курсантів, КГ-2 – 120 курсантів різних факультетів) та експериментальна група (ЕГ) – 28 курсантів. Ґрунтуючись на тому, що Національна академія НГУ

на час проведення дослідження була єдиною з ВВНЗ, хто здійснював підготовку фахівців з вищою освітою за освітньою програмою «Службово-бойове застосування підрозділів Національної гвардії України із забезпечення державної безпеки», обрано таку схему педагогічного експерименту, коли на констатувальному етапі проведено вимірювання рівня окремих компонентів методичної компетентності у майбутніх офіцерів ЕГ, КГ-1 та КГ-2, а на контрольному – у ЕГ та КГ-1. Групи було підібрано так, що курсанти ЕГ та КГ-1 були курсантами 2 року навчання. Серед науково-педагогічних працівників в експерименті прийняло участь 12 викладачів Національної академії НГУ, що викладають курсантам безперервно на протязі останніх 10 років.

Перетворювальний вплив на досліджуване явище чинився на основі організаційних, діяльнісних та методичних факторів. За допомогою організаційних факторів забезпечувався вплив на науково-методичну організацію підготовки курсантів ЕГ згідно розроблених у дисертаційній роботі умов та моделі формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ. Серед діяльнісних факторів було змінено теоретико-практичну спрямованість дисциплін підготовки, модель їх опанування, зміщено акценти на формування методичної компетентності, враховувалася можливість побудови індивідуальних траєкторій навчання, складався рейтинг курсантів для їх стимулювання, контролю та повноцінного оцінювання результатів та навчальних продуктів під час впровадження педагогічних умов тощо.

Методичні фактори змінювалися за рахунок уточнення та вдосконалення змісту психолого-педагогічних та загальновійськових дисциплін, проектування дидактичних матеріалів для занять, оптимізації методів викладання, інтеграції матеріалу дисциплін та завдань з практичної підготовки майбутніх командирів частин оперативного призначення НГУ під час складання тематики спецкурсу та військової практики курсантів старших курсів.

Аналіз динаміки та визначення рівнів сформованості методичної компетентності курсантів після закінчення формувального етапу педагогічного експерименту, засвідчило, що курсанти ЕГ впевнено випереджають курсантів КГ:

35,71% курсантів ЕГ продемонстрували високу результативність дій під час підсумкових занять у порівнянні з 18,51% у КГ. У той же час низьку результативність діяльності в ЕГ мали 10,72%, а у КГ – 18, 53 % курсантів.

Достовірність результатів проведених дослідницьких дій перевірено за допомогою методів математичної статистики Фішера-Снедекора та Стюдента. Для проведення аналізу статистичними критеріями були обрані U-критерій Манна-Уїтні, критерій Вілкоксона та критерій знаків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

- *уперше* визначено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ: спрямованість підготовки майбутніх офіцерів НГУ на формування методичної компетентності засобами активізації комунікативного потенціалу на основі технологій особистісно орієнтованого навчання; сконцентрованість підготовки на модифікованих та адаптованих методах проблемного навчання майбутніх офіцерів НГУ ефективній взаємодії з підлеглими у ситуаціях навчальної та службово-бойової діяльності; інтеграція змісту дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика» для створення контекстності прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ при навчанні підлеглих розв’язанню тактичних задач;

- *уперше* обґрунтовано модель формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України під час їх навчання у ВВНЗ, що включає такі модулі: концептуальний модуль (цільовий, функціональний й методологічний компоненти), модуль педагогічних умов (педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України), змістовий модуль (зміст спецкурсу, дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика», навчально-методичний комплект «Грім»), технологічно-реалізаційний модуль (етапи, методи і прийоми), інтерактивно-діалоговий модуль (викладачі, курсанти та взаємодія між ними) і модуль контролю;

– *уточнено* сутність поняття «методична компетентність майбутнього офіцера НГУ», що витлумачено як складне та інтегративне утворення, сукупність мотивів, психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, досвіду, що відображають готовність до реалізації методичних функцій (інформаційної, комунікативної, організаційної, контрольної-оцінювальної) та компонентів методичної діяльності командира підрозділу (проектувального, виконавського, рефлексивного), що виконує обов'язки та здійснює ролі військового педагога у військово-дидактичному процесі при виконанні програм бойової та професійної підготовки особового складу; визначено компоненти методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ (когнітивний, ціннісно-мотиваційний, праксеологічний і саморефлексійний компоненти);

– подальшого розвитку набули зміст, методи і форми підготовки майбутніх офіцерів НГУ до реалізації методичних функцій (інформаційної, комунікативної, організаційної, контрольної-оцінювальної) як командирів військових підрозділів оперативного призначення, що здійснюють навчання особового складу виконанню завдань з територіальної оборони; показники та критерії методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ;

– удосконалено методику діагностування компонентів методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час їх навчання у ВВНЗ.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що розроблено та впроваджено у процес підготовки майбутніх офіцерів НГУ:

– методичні рекомендації щодо організації і проведення військової практики, розроблення формалізованих документів для написання планів навчальних занять (тренувань) під час проходження військової практики курсантами 2-го року навчання командно-штабного факультету;

– методичні рекомендації щодо оформлення, відпрацювання і захисту індивідуального завдання військової практики після проходження військової практики курсантами 2-го року навчання командно-штабного факультету;

– спецкурс «Основи формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ» для курсантів командно-штабного факультету;

— навчально-методичний комплект для моделювання ситуативних проблемних завдань «Грім».

Основні здобутки дисертаційного дослідження можуть бути покладені в основу побудови системи формування методичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ, при розробленні спеціальних курсів, програм підготовки майбутніх офіцерів, використані викладачами під час підготовки до лекційних і практичних занять тощо. Перспективні напрями подальших досліджень: проєктування та побудова програм та тренінгових курсів формування методичної компетентності курсантів, удосконалення методичного забезпечення підготовки курсантів як військових педагогів під час позааудиторної роботи, створення методичних кейсів та дидактичних комплектів, побудова сучасних комп'ютерних систем навчання тощо.

Ключові слова: заклад вищої освіти, професійна підготовка, професійна компетентність особистості, фахові компетентності та компетенції, компетентнісний підхід, військова освіта, професійна та освітня діяльність, готовність особистості майбутніх офіцерів, методична компетентність, фахова підготовка, методологічна культура, комунікативна компетентність, модель формування методичної компетентності, педагогічна система, педагогічні умови.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Пристінський Р.В. Педагогічні проблеми формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у ВВНЗ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2022. Вип. 84. С. 224-228. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.84.40>
2. Пристінський Р.В. Сутність, зміст та структура методичної компетентності офіцерів Національної гвардії України на тактичному рівні освіти.

Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. 2023. Вип. 87. С. 172-176. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.87.30>

3. Керницький О.М., Пристінський Р.В. Методична компетентність майбутніх офіцерів Національної гвардії України: недоліки формування та шляхи покращення. *Науковий вісник льотної академії Національного авіаційного університету.* 2023. Вип. 13. С. 48-54. DOI: <https://doi.org/10.33251/2522-1477-2023-13-48-53>

4. Пристінський Р.В. Критерії, показники та рівні сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка».* 2023. Вип. 66. С. 166-169. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/66.35>

5. Пристінський Р.В. Педагогічна технологія формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка».* 2024. Вип. 71. С. 94-97. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/71.2.17>

6. Пристінський Р.В. Організація, етапи та результати педагогічного експерименту щодо формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка».* 2024. Вип. 75. С. 197-200. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/75.37>

Опубліковані наукові праці апробаційного характеру:

7. Пристінський Р.В. Педагогічні аспекти формування авторитету майбутніх військових керівників Національної гвардії України. *Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference Kharkiv*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Kharkiv Ukraine 26-28 December 2021). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2021. С. 751-757.

8. Пристінський Р.В. Шляхи формування компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of XII International Scientific and Practical Conference Berlin*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Berlin Germany 22-24 May 2022). Науково-видавничий центр SSPG

Publish, 2022. С. 390-393.

9. Пристінський Р.В. Роль індивідуальної підготовки офіцерів Національної гвардії України під час виконання бойових завдань. *Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference Stockholm*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Stockholm Sweden 29-31 May 2022). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2022. С. 391-394.

10. Пристінський Р.В. Роль командира підрозділу у вдосконаленні індивідуальної підготовки майбутнього офіцера Національної гвардії України. *Proceedings of V International Scientific and Practical Conference Boston*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Boston USA 1-3 February 2023). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2023. С. 329-330.

11. Пристінський Р.В. Педагогічні умови підвищення ефективності вивчення іноземної мови для підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of II International Scientific and Practical Conference Stockholm*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Stockholm Sweden. 13-15 February 2023). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2023. С. 172-174.

12. Пристінський Р.В. Педагогічні проблеми формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у ВВНЗ. збірник тез науково-практичної конференції «Актуальні питання роботи з персоналом у складових сектору безпеки і оборони». Матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 02 березня 2023 р.). Харків: Національна академія Національної гвардії України, 2023. С. 128-131.

13. Пристінський Р.В. Формування здатності до критичного мислення майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference Stockholm*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Stockholm Sweden 5-7 June 2023). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2023. С. 351-353.

14. Пристінський Р.В. Критерії, показники та рівні сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of X International Scientific and Practical Conference Vienna*, матеріали міжнародної

науково-практичної конференції (Vienna Austria 2-4 September 2024). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2024. С. 122-125.

15. Пристінський Р.В. Педагогічна технологія формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of X International Scientific and Practical Conference Vienna*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Vienna Austria 2-4 September 2024). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2024. С. 126-130.

16. Пристінський Р.В. Організація, етапи та результати педагогічного експерименту щодо формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ. *Proceedings of XI International Scientific and Practical Conference Vienna*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Vienna Austria 1-3 October 2024). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2024. С. 160-163.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дослідження:

17. Антонець В. В., Яковенко Є. С., Данилюк І. М., Башкатов Є.Г., Карпенко С.І., Пристінський Р.В. Методичні рекомендації щодо організації і проведення військової практики, розроблення формалізованих документів для написання планів навчальних занять (тренувань) : З.: НА НГУ, 2024. 147 с.

18. Антонець В. В., Яковенко Є. С., Данилюк І. М., Башкатов Є.Г., Карпенко С.І., Пристінський Р.В. Методичні рекомендації щодо оформлення, відпрацювання і захисту індивідуального завдання військової практики: З.: НА НГУ, 2024. 84 с.

ABSTRACT

Prystynskyi R.V. Development of Methodological Competence of Future Officers of the National Guard of Ukraine – Qualification Scientific Thesis in Manuscript Form. Dissertation for the Award of the Doctor of Philosophy Degree in the Specialty 011 Educational and Pedagogical Sciences. – Ukrainian State Air Force University. Kropyvnytskyi, 2025.

Geostrategic instability and the complex conditions of the present day necessitate the reform of Ukraine's military education system, which must now ensure the training of officer personnel in accordance with NATO standards. Contemporary challenges related to the country's security aspects highlight the need to research the issues of training operational units of the National Guard of Ukraine (NGU) for territorial defense tasks.

The leadership of the state and the NGU currently requires that NGU officers, in addition to high professional competence, possess well-developed leadership qualities, specialized training, and pedagogical skills, which are particularly in demand when training personnel to perform territorial defense tasks. Therefore, issues related to the methodological competence of future NGU officers, both as commanders and instructors of combat and professional training for military units, are becoming increasingly critical in the operational functioning of NGU units. An analysis of the challenges in training cadets at higher military education institutions (HMEI) has highlighted the relevance and complexity of this issue, identifying shortcomings in the practical training of future NGU officers as commanders, educators, and mentors of subordinates.

The dissertation is dedicated to the study of the issue of developing the methodological competence of future officers of the National Guard of Ukraine (NGU). The work provides a theoretical generalization and addresses the scientific task of forming the methodological competence of future NGU officers in higher military education institutions (HMEI), who will be involved in executing territorial defense tasks during a state of martial law as commanders of NGU units.

It is established that the methodological competence of an NGU officer, as a mentor to subordinates in a military unit, performing pedagogical functions and organizing combat and professional training, is an integral part of their professional competence. Its development is a critical condition for the successful performance of the commander of an operational unit in training subordinates within NGU military units.

As a result of the analysis of scientific literature, particularly the examination of concepts such as «activity», «professional activity», «psychological-pedagogical competence», and «professional competence», and the conducted professional study of an officer's activities, the term «methodological competence of future NGU officers» has been defined. This is interpreted as a complex and integrative construct, encompassing a combination of motives, psychological-pedagogical knowledge, skills, abilities, and experience that reflect the readiness to perform methodological functions (informational, communicative, organizational, and control-assessment). It also includes the implementation of design and executive activities as a unit commander who functions as a military educator within the military-didactic process, applying methods for conducting training sessions in accordance with the combat and professional training programs for personnel. This competence consists of cognitive, value-motivational, praxeological, and self-reflective components.

The main criteria for the development of the methodological competence of future officers have been identified as: motivational, cognitive, operational, and self-assessment. The primary directions for improving the educational process aimed at the targeted formation of methodological competence in future NGU officers during their training at higher military education institution have been formulated.

The work proposes a series of pedagogical conditions for developing the methodological competence of future NGU officers during their training at HMEI: the focus of NGU officer training on developing methodological competence through the activation of communicative potential based on personalized learning technologies; concentration of training on modified and adapted methods of problem-based learning for future NGU officers, fostering effective interaction with subordinates in both

educational and service-combat activities; integration of psychological-pedagogical disciplines with the discipline "General Tactics" to create a contextual foundation for the expression of methodological competence in future NGU officers while teaching subordinates to solve tactical tasks.

The first pedagogical condition is proposed for implementation – the focus of NGU officer training on the formation of methodological competence through the activation of communicative potential using personalized learning technologies. This should be carried out at various levels of cadet professional training at HMEI: educational activity, professional training activity, quasi-professional activity, etc.

The activation of the communicative potential of cadets during the courses on «Psychology and Pedagogy» (Section «Pedagogy») and «Personnel Management» within the framework of personalized learning was achieved through various methods: group discussions, project-based methods, tactical games, simulation, and role-playing of critical situations. To implement a systematic and comprehensive approach to the formation of cadets' methodological competence and to mitigate the shortcomings of the traditional educational process, a special course was designed at the higher military education institution to develop this competence.

The main factors contributing to the increased activity of cadets during the classes were: professional interest in the subject of the special course; the specific nature of the learning and cognitive activities and interactions during the classes; competitiveness between teams; the game-like nature of the sessions; problem-solving, etc.

The second pedagogical condition focuses on the concentration of training on modified and adapted methods of problem-based learning for future NGU officers, enhancing their effective interaction with subordinates in both educational and service-combat activities. During the training of cadets, modified and adapted problem-based learning methods, various forms of training (academic-type educational activities: lectures, seminars, practical and group sessions, independent work), and the implementation of quasi-professional activities (tactical tasks and table-top exercises) and professional activities (military practice) were applied. These activities systematically formed the subject and social content of the future NGU officer's role in

military units, particularly related to the organization and conduct of the military-didactic process in operational units.

A tool for implementing this condition was the «Battle Planning Process» computer training system, which allows simulating situations for demonstrating the methodological competence of future officers. The structure of the computer training system includes the following modules: informational, planning, practical (tests, tasks), and final (briefing, evaluation) modules.

During the assessment of cadets' knowledge and skills, various tools were used, including test tasks, assignments, and military games. The military game was employed during the platoon commander's battle planning exercises. Based on the evaluation results, a ranking of each cadet participating in the assessment activities was compiled.

The third pedagogical condition – the integration of the content of psychological-pedagogical disciplines with the «General Tactics» course to create a context for demonstrating the methodological competence of future NGU officers in training subordinates to solve tactical tasks – simulates the context of demonstrating the methodological competence of future NGU officers and implements the content of professional activities when training subordinates to resolve tactical problems during practical exercises and drills.

This condition was implemented through the combination of the special course and the «Troop Leader Procedures» computer training system, along with an instructional-methodological package designed to model problem situations and tactical tasks, where the general and partial situations, as well as action alternatives, were presented. This is where the methodological competence of future NGU officers was demonstrated.

During the integration of psychological-pedagogical disciplines with the «General Tactics» course, a structural chain was established that allows tracing the logic of delivering material across these disciplines, setting the didactic goals, and organizing the content related to the formation of the unit commander's methodological competence. The main logical blocks for the successful integration of course materials to develop the methodological competence of future NGU officers in solving tactical

tasks were identified as contextualization for practical demonstration of methodological competence, the link between methodological and tactical training, adaptation skills development, practice-oriented learning, and the development of communication and management skills. This integration is most successfully realized through the project-based method, as it has a transformative and integrative effect on the cognitive activities of cadets during execution. Participation in projects fosters activity, creativity, research skills, and the integration of knowledge.

The implementation of these pedagogical conditions is reflected in the logic of the author's model for developing the methodological competence of future NGU officers during their training at the National Academy of the NGU, which consists of the following modules and components: conceptual module (target, functional, and methodological components), pedagogical conditions module (pedagogical conditions for forming the methodological competence of future NGU officers), content module (special course content, psychological-pedagogical disciplines, and "General Tactics," instructional and methodological package "Thunder"), technological-implementation module (stages, methods, and techniques), interactive-dialogue module (instructors, cadets, and their interaction), and control module.

A pedagogical experiment was conducted at the National Academy of the National Guard of Ukraine, where 174 cadets participated in the experiment during its diagnostic and formative stages: two control groups (CG1 – 27 cadets, CG2 – 120 cadets from various faculties) and the experimental group (EG) – 28 cadets. Based on the fact that the National Academy of the NGU, at the time of the study, was the only higher military education institution (HMEI) providing higher education specialists under the educational program "Service-Combat Employment of NGU Units with State Security Assurance," the pedagogical experiment was designed as follows: during the diagnostic stage, the level of individual components of methodological competence was measured in future officers from the EG, CG1, and CG2, while at the control stage, it was done in the EG and CG1. The groups were selected such that cadets from both the EG and CG1 were in their second year of study. Twelve scientific-pedagogical staff

members of the National Academy of the NGU, who have been teaching continuously for the last 10 years, participated in the experiment.

The transformational impact on the phenomenon under study was based on organizational, operational, and methodological factors. Organizational factors ensured the impact on the scientific and methodological organization of the training of cadets in the EG in accordance with the conditions and model for developing the methodological competence of future NGU officers, developed in this dissertation. Among the operational factors, the theoretical and practical orientation of the training disciplines was changed, the model for mastering them was adjusted, and emphasis was shifted towards developing methodological competence. Opportunities for building individual learning trajectories were considered, cadet rankings were created to stimulate, control, and comprehensively evaluate results and educational products during the implementation of pedagogical conditions, etc.

Methodological factors were altered through the refinement and improvement of the content of psychological-pedagogical and general military disciplines, the design of didactic materials for lessons, optimization of teaching methods, and the integration of course material and tasks from the practical training of future commanders of operational units of the NGU. This took place during the formulation of the special course topics and military practice of senior-year cadets.

The analysis of the dynamics and determination of the levels of methodological competence after the formative stage of the pedagogical experiment showed that cadets in the EG confidently outperformed cadets in the CG: 35.71% of cadets in the EG demonstrated high performance during the final lessons, compared to 18.51% in the CG. At the same time, 10.72% of the cadets in the EG showed low performance, while in the CG, the figure was 18.53%.

The validity of the results of the research was verified using mathematical statistical methods, including Fisher-Snedecor and Student's methods. For statistical analysis, the Mann-Whitney U-criteria, Wilcoxon and Sign criteria were selected.

The scientific novelty of the results is that:

for the first time, pedagogical conditions for the formation of methodological competence of future NGU officers were identified, theoretically substantiated, and experimentally tested: the focus of future NGU officers' training on developing methodological competence through the activation of communicative potential based on personalized learning technologies; concentration of training on modified and adapted methods of problem-based learning for future NGU officers to effectively interact with subordinates in training and service-combat situations; integration of psychological-pedagogical disciplines and the "General Tactics" course content to create the contextualization of methodological competence demonstration in NGU officers during the training of subordinates to solve tactical tasks;

for the first time, a model for the formation of methodological competence of future National Guard of Ukraine officers during their training in higher military educational institutions was substantiated, which includes the following modules: conceptual module (target, functional, and methodological components), pedagogical conditions module (pedagogical conditions for forming the methodological competence of future NGU officers), content module (special course content, psychological-pedagogical disciplines, and the "General Tactics" course, instructional-methodological package "Thunder"), technological-implementation module (stages, methods, and techniques), interactive-dialogue module (instructors, cadets, and their interaction), and control module;

the essence of the concept "methodological competence of a future officer of the National Guard of Ukraine" has been further clarified. It is defined as a complex, integrative construct, encompassing a set of motives, psychological-pedagogical knowledge, skills, abilities, and experience that reflect the readiness to perform methodological functions (information, communication, organization, and evaluation/control), as well as the components of the commander's methodological activity (design, execution, and reflective components). These reflect the fulfillment of the responsibilities and roles of a military educator in the military-didactic process during the implementation of combat and professional training programs for personnel. The components of methodological competence of a future officer of the National

Guard of Ukraine (cognitive, value-motivational, praxeological, and self-reflective components) have been identified;

significant further development has been made in the content, methods, and forms of training future officers of the National Guard of Ukraine to perform methodological functions (information, communication, organization, and evaluation/control) as commanders of operational military units responsible for training personnel in performing territorial defense tasks. Also identified are the indicators and criteria for assessing the methodological competence of future officers of the National Guard of Ukraine;

the methodology for diagnosing the components of methodological competence of future NGU officers during their education at higher military educational institutions has been improved.

The practical significance of the results of the research lies in the fact that the following have been developed and implemented in the process of preparing future NGU officers:

methodological recommendations for organizing and conducting military practice, developing formalized documents for writing training plans (exercises) during the military practice of second-year cadets from the Command and Staff Faculty;

methodological recommendations for the design, processing, and defense of individual assignments during military practice after completing military practice by second-year cadets from the Command and Staff Faculty;

a special course titled “Foundations of Forming Methodological Competence of Future NGU Officers” for cadets of the Command and Staff Faculty;

a teaching and methodological set for modeling situational problem tasks titled «Thunder».

The main findings of this dissertation can serve as a foundation for the development of a system for cultivating the methodological competence of future officers in higher military educational institutions. This system can be applied when designing specialized courses, officer training programs, and during the preparation of instructors for lectures and practical exercises. Prospective directions for further

research include the design and development of programs and training courses for fostering the methodological competence of cadets, improving the methodological support for training cadets as military educators during extracurricular activities, creating instructional cases and didactic sets, and the creation of modern computer-based training systems.

Keywords: higher military educational institution, professional training, professional competence of the individual, professional competencies and competences, competency-based approach, military education, professional and educational activities, future officers' preparedness, methodological competence, professional preparation, methodological culture, communicative competence, methodological competence development model, pedagogical system, pedagogical conditions.

LIST OF PUBLISHED WORKS ON THE DISSERTATION TOPIC

Articles in scientific journals included in the list of scientific professional publications of Ukraine:

1. Prystinskyi R.V. Pedagogical issues of developing the methodological competence of future officers of the National Guard of Ukraine in higher military educational institutions. *Pedagogy of forming a creative personality in higher and general secondary education*. 2022. Issue 84. Pp. 224-228. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.84.40>

2. Prystinskyi R.V. Essence, content, and structure of the methodological competence of officers of the National Guard of Ukraine at the tactical level of education. *Pedagogy of forming a creative personality in higher and general secondary education*. 2023. Issue 87. Pp. 172-176. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.87.30>

3. Kernyskyi O.M., Prystinskyi R.V. Methodological competence of future officers of the National Guard of Ukraine: shortcomings in development and ways to improve it. *Scientific Bulletin of the Flight Academy of the National Aviation University*. 2023. Issue 13. Pp. 48-54. DOI: <https://doi.org/10.33251/2522-1477-2023-13-48-53>

4. Prystynskyi R.V. Criteria, indicators, and levels of methodological competence development of future officers of the National Guard of Ukraine. *Scientific Journal "Innovative Pedagogy"*. 2023. Issue 66. Pp. 166-169. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/66.35>

5. Prystynskyi R.V. Pedagogical technology for developing the methodological competence of future officers of the National Guard of Ukraine. *Scientific Journal "Innovative Pedagogy"*. 2024. Issue 71. Pp. 94-97. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/71.2.17>

6. Prystynskyi R.V. Organization, stages, and results of the pedagogical experiment on developing the methodological competence of future officers of the National Guard of Ukraine. *Scientific Journal "Innovative Pedagogy"*. 2024. Issue 75. Pp. 197-200. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/75.37>

Published research works of an approbatory nature:

7. Prystynskyi R.V. Pedagogical aspects of forming the authority of future military leaders of the National Guard of Ukraine. *Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference Kharkiv*, materials of the international scientific-practical conference (Kharkiv, Ukraine, 26-28 December 2021). Scientific Publishing Center SSPG Publish, 2021. Pp. 751-757.

8. Prystynskyi R.V. Ways to develop the competence of future officers of the National Guard of Ukraine. *Proceedings of the XII International Scientific and Practical Conference Berlin*, materials of the international scientific-practical conference (Berlin, Germany, 22-24 May 2022). Scientific Publishing Center SSPG Publish, 2022. Pp. 390-393.

9. Prystynskyi R.V. The role of individual training for officers of the National Guard of Ukraine during combat missions. *Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference Stockholm*, materials of the international scientific-practical conference (Stockholm, Sweden, 29-31 May 2022). Scientific Publishing Center SSPG Publish, 2022. Pp. 391-394.

10. Prystinskyi R.V. The role of the unit commander in improving the individual training of future officers of the National Guard of Ukraine. *Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference Boston*, materials of the international scientific-practical conference (Boston, USA, 1-3 February 2023). Scientific Publishing Center SSPG Publish, 2023. Pp. 329-330.

11. Prystinskyi R.V. Pedagogical conditions for increasing the effectiveness of foreign language learning for future officers of the National Guard of Ukraine. *Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference Stockholm*, materials of the international scientific-practical conference (Stockholm, Sweden, 13-15 February 2023). Scientific Publishing Center SSPG Publish, 2023. Pp. 172-174.

12. Prystinskyi R.V. Pedagogical issues of developing the methodological competence of future officers of the National Guard of Ukraine in higher military educational institutions. Collection of abstracts of the scientific-practical conference "*Current Issues in Personnel Work in the Security and Defense Sector.*" Materials of the scientific-practical conference (Kharkiv, 2 March 2023). Kharkiv: National Academy of the National Guard of Ukraine, 2023. Pp. 128-131.

13. Prystinskyi R.V. Forming the ability to think critically in future officers of the National Guard of Ukraine. *Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference Stockholm*, materials of the international scientific-practical conference (Stockholm, Sweden, 5-7 June 2023). Scientific Publishing Center SSPG Publish, 2023. Pp. 351-353.

14. Prystinskyi R.V. Criteria, indicators, and levels of methodological competence development of future officers of the National Guard of Ukraine. *Proceedings of the X International Scientific and Practical Conference Vienna*, materials of the international scientific-practical conference (Vienna, Austria, 2-4 September 2024). Scientific Publishing Center SSPG Publish, 2024. Pp. 122-125.

15. Prystinskyi R.V. Pedagogical technology for developing the methodological competence of future officers of the National Guard of Ukraine. *Proceedings of the X International Scientific and Practical Conference Vienna*,

materials of the international scientific-practical conference (Vienna, Austria, 2-4 September 2024). Scientific Publishing Center SSPG Publish, 2024. Pp. 126-130.

16. Prystynskyi R.V. Organization, stages, and results of the pedagogical experiment on developing the methodological competence of future officers of the National Guard of Ukraine. *Proceedings of the XI International Scientific and Practical Conference Vienna*, materials of the international scientific-practical conference (Vienna, Austria, 1-3 October 2024). Scientific Publishing Center SSPG Publish, 2024. Pp. 160-163.

Additional publications reflecting the scientific results of the research:

17. Antonets V.V., Yakovenko Y.S., Bashkatov Y.H., Karpenko S.I., Prystynskyi R.V. Methodological recommendations for organizing and conducting military practice, developing formalized documents for writing lesson (training) plans: Manual. National Academy of the National Guard of Ukraine, 2024. 147 p.

18. Antonets V.V., Yakovenko Y.S., Bashkatov Y.H., Karpenko S.I., Prystynskyi R.V. Methodological recommendations for preparing, working through, and defending the individual task of military practice: Manual. National Academy of the National Guard of Ukraine, 2024. 84 p.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	28
ВСТУП.....	29
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	37
1.1. Теоретичні засади формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України.....	37
1.2. Особливості сучасної професійної діяльності офіцерів Національної гвардії України	49
1.3. Сутність та структура методичної компетентності офіцерів Національної гвардії України.....	58
Висновки до першого розділу.....	78
Список використаних джерел до першого розділу.....	80
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	87
2.1. Обґрунтування педагогічних умов формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України.....	87
2.2. Модель формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у ВВНЗ.....	134
Висновки до другого розділу.....	146
Список використаних джерел до другого розділу.....	148
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ	

КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	161
3.1. Мета, завдання і методика організації дослідно-експериментальної роботи.....	161
3.2. Сучасний стан сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України.....	167
3.3. Статистичний аналіз результатів дослідження щодо формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України.....	175
Висновки до третього розділу.....	187
Список використаних джерел до третього розділу.....	189
ВИСНОВКИ.....	193
ДОДАТКИ	198

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БЗВП	– базова загальновійськова підготовка
НГУ	– Національна гвардія України
ЗВО	– заклад вищої освіти
ВВНЗ	– вищий військовий навчальний заклад
ООС	– операція об’єднаних сил
СБД	– службово-бойова діяльність
МК	– методична компетентність
ЗСУ	– Збройні Сили України
НЗФ	– незаконні збройні формування
ПОП	– підрозділи оперативного призначення
ТО	– територіальна оборона

ВСТУП

Геостратегічна нестабільність та складні умови сьогодення обумовлюють для України потребу реформування військової освіти, яка сьогодні має забезпечувати підготовку офіцерських кадрів за стандартами НАТО. Сучасні виклики, що пов'язані з аспектами безпеки країни, актуалізують необхідність дослідження проблем підготовки військових підрозділів оперативного призначення Національної гвардії України (НГУ) для виконання завдань територіальної оборони.

Керівництво держави та НГУ сьогодні вимагають, щоб офіцери НГУ як командири підрозділів оперативного призначення, окрім високої професійної компетентності, мали розвинуті організаторські та комунікативні якості, фахову підготовленість та педагогічну майстерність, що є особливо затребуваною при організації та проведенні підготовки особового складу до виконання завдань територіальної оборони [1, 5, 15, 21]. Питання, що пов'язані з методичною компетентністю майбутніх офіцерів НГУ як командирів, і у той же час, керівників занять з бойової і професійної підготовки військових підрозділів, у світлі переходу на корпусну систему побудови сил сектору безпеки і оборони України, сьогодні все гостріше постають на порядку денному функціонування військових частин НГУ.

Різні аспекти професійної підготовки військових фахівців знайшли відображення у роботах О. Діденка [54], О. Керницького [28], А. Желаго [23], В. Пасічника [5], І. Белікова [7], О. Бойка [9], Б. Пантюхова [39], В. Ягупова [56, 59] та ін. Проблемам професійної підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ присвячено вагомі дослідження учених: з теоретичних та методичних засад військової педагогіки (А. Вітченко, В. Маслов, М. Нещадим, В. Стасюк, В. Ягупов); підготовки офіцерів до управлінської діяльності (О. Бойко, Т. Мацевко, М. Руденко, В. Шемчук); удосконалення освітнього процесу та фахової підготовки майбутніх офіцерів, формування готовності до професійної діяльності (В. Васильєв, О. Діденко, Д. Кобзін, М. Козяр, П. Онипченко, І. Платонов, А. Савицька, В. Толубко). Особливості окремих аспектів підготовки та формування

компетентностей майбутніх офіцерів Національної гвардії України в останні роки досліджували С. Белей [4], В. Васищев [12], О. Данильченко [20] та ін.

Професійна діяльність військовослужбовців Національної гвардії України сьогодні опосередковується Конституцією України та законами України «Про Національну гвардію України», «Про основи національної безпеки», «Про оборону», «Про боротьбу з тероризмом», «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про правовий режим воєнного стану», «Про Національну поліцію», «Про Збройні Сили України», «Про основи національного спротиву», Указом Президента України №70/2022 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 лютого 2022 року «Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України»» та іншими. У цих документах висвітлюється широке коло вимог до організації і здійснення важливих функцій, виконання яких пов'язане, в першу чергу з офіцерським складом, який планує, організує і втілює заходи щодо підготовки підлеглих до виконання завдань відбиття агресії ворога. У зв'язку з цим особливо гостро постає завдання підвищення рівня підготовленості курсантів ВВНЗ НГУ як майбутніх офіцерів та командирів підрозділів оперативного призначення, що відповідають за усебічну підготовку військовослужбовців до виконання завдань територіальної оборони.

Виконання дослідження спрямовано на подолання таких суперечностей:

між високими вимогами держави до рівня підготовленості офіцерів НГУ і недостатньою відповідністю цим вимогам змісту, методик і методів професійної підготовки курсантів;

між зростаючими вимогами до розвитку компетентностей військовослужбовців командного складу та традиційною практикою формування психолого-педагогічної та фахової компетентностей майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ;

між необхідністю цілеспрямованого формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ та відсутністю теоретичного і практичного обґрунтування ефективних педагогічних умов забезпечення цього процесу.

Аналіз стану професійної підготовленості курсантів у ВВНЗ засвідчив усю

актуальність та складність цієї проблеми та надав можливість визначити такі недоліки у практичній підготовці майбутніх офіцерів НГУ:

- не повністю розроблений та узгоджений концептуальний апарат, існують проблеми з термінологією, що стосується методичної компетентності майбутніх офіцерів;

- не зовсім розкрита специфіка сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів у контексті їх підготовки до майбутньої професійної діяльності у підрозділах оперативного призначення НГУ;

- залишаються невизначеними педагогічні умови, методи, форми і засоби формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ та критерії її оцінювання;

- недостатньо розроблені методики оцінювання рівня методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ для виконання завдань підготовки військовослужбовців, призваних під час мобілізації, до здійснення функцій територіальної оборони тощо.

Таким чином, відсутність наукового обґрунтування педагогічних умов і дієвих моделей формування такої компетентності під час навчання курсантів у ВВНЗ аргументували вибір теми дисертації **«Формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження пов'язане з виконанням науково-дослідної роботи «Атрибути української державності як ідейна база національно-патріотичної підготовки військовослужбовців НГУ» (шифр – «Ідея») кафедрами Національної академії Національної гвардії України.

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Львівської академії Національного авіаційного університету (протокол № 10 від 29.09.2021).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх офіцерів

Національної гвардії України.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України.

Відповідно до поставленої мети визначено такі *завдання* дослідження:

1. Вивчити стан опрацювання проблеми дослідження в педагогічній теорії та військово-професійній практиці.
2. З'ясувати сутність, зміст і структуру поняття «методична компетентність офіцера НГУ».
3. Визначити особливості професійної діяльності майбутніх офіцерів НГУ у військових частинах оперативного призначення і обґрунтувати критерії, показники та рівні сформованості їх методичної компетентності.
4. Обґрунтувати педагогічні умови та розробити модель формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ.
5. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ у процесі підготовки у ВВНЗ.

З метою вирішення окреслених завдань і досягнення поставленої мети використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**:

– *теоретичні*: контент-аналіз психолого–педагогічної літератури щодо проблем вищої школи, узагальнення, систематизації теоретичних й експериментальних даних – для визначення концептуальних засад дослідження, аналізу теоретичних підходів; класифікація й систематизація теоретичних та експериментальних даних – для обґрунтування сутності, мети, завдань, змісту, структури, рівнів сформованості методичної компетентності офіцерів НГУ; моделювання – для побудови моделі формування методичної компетентності офіцерів НГУ під час їх навчання у ВВНЗ; аналіз професійної діяльності офіцерів НГУ частин оперативного призначення – для визначення ролі та місця такої компетентності в їхній професійній діяльності у військових підрозділах;

– *емпіричні*: вивчення й оцінювання сучасного стану методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ; спостереження, анкетування, тестування,

експертне оцінювання – для визначення змісту методичної компетентності, як складової професійної компетентності офіцерів НГУ у процесі підготовки у ВВНЗ; вивчення досвіду, результатів та проблем професійної підготовки курсантів – для з'ясування сучасного рівня сформованості методичної компетентності у курсантів ВВНЗ; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності педагогічних умов формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ;

– *математичної статистики* – для опрацювання отриманих даних, інтерпретації кількісних і якісних характеристик (критерії Стюдента, Вілкоксона, Фішера, Снедекора), математичного опрацювання емпіричних даних, доведення достовірності результатів педагогічного експерименту.

Експериментальна база дослідження: Національна академія Національної гвардії України. Дослідження проводилося у три етапи (констатувальний, формувальний, контрольний) упродовж 2021-2024 років. Експериментальною роботою було охоплено 174 курсанта, 12 викладачів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– уперше визначено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ: спрямованість підготовки майбутніх офіцерів НГУ на формування методичної компетентності засобами активізації комунікативного потенціалу на основі технологій особистісно орієнтованого навчання; сконцентрованість підготовки на модифікованих та адаптованих методах проблемного навчання майбутніх офіцерів НГУ ефективній взаємодії з підлеглими у ситуаціях навчальної та службово-бойової діяльності; інтеграція змісту дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика» для створення контекстності прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ при навчанні підлеглих розв'язанню тактичних задач;

– *уперше* обґрунтовано модель формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України під час їх навчання у ВВНЗ, що включає такі модулі: концептуальний модуль (цільовий, функціональний й методологічний компоненти), модуль педагогічних умов (педагогічні умови

формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України), змістовий модуль (зміст спецкурсу, дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика», навчально-методичний комплект «Грім»), технологічно-реалізаційний модуль (етапи, методи і прийоми), інтерактивно-діалоговий модуль (викладачі, курсанти та взаємодія між ними) і модуль контролю;

– *уточнено* сутність поняття «методична компетентність майбутнього офіцера НГУ», що витлумачено як складне та інтегративне утворення, сукупність мотивів, психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, досвіду, що відображають готовність до реалізації методичних функцій (інформаційної, комунікативної, організаційної, контрольної-оцінювальної) та компонентів методичної діяльності командира підрозділу (проєктувального, виконавського, рефлексивного), що виконує обов'язки та здійснює ролі військового педагога у військово-дидактичному процесі при виконанні програм бойової та професійної підготовки особового складу; визначено компоненти методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ (когнітивний, ціннісно-мотиваційний, праксеологічний і саморефлексійний компоненти);

– подальшого розвитку набули зміст, методи і форми підготовки майбутніх офіцерів НГУ до реалізації методичних функцій (інформаційної, комунікативної, організаційної, контрольної-оцінювальної) як командирів військових підрозділів оперативного призначення, що здійснюють навчання особового складу виконанню завдань з територіальної оборони; показники та критерії методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ;

– удосконалено методику діагностування компонентів методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час їх навчання у ВВНЗ.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що розроблено та впроваджено у процес підготовки майбутніх офіцерів НГУ:

– методичні рекомендації щодо організації і проведення військової практики, розроблення формалізованих документів для написання планів навчальних занять (тренувань) під час проходження військової практики курсантами 2-го року навчання

командно-штабного факультету;

- методичні рекомендації щодо оформлення, відпрацювання і захисту індивідуального завдання військової практики після проходження військової практики курсантами 2-го року навчання командно-штабного факультету;

- спецкурс «Основи формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ»;

- навчально-методичний комплект для моделювання ситуативних проблемних завдань «Грім».

Результати дисертаційного дослідження *упроваджено* в освітній процес двох ВВНЗ (Додаток Г).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження доповідалися і обговорювалися на методичних семінарах кафедри педагогіки вищої школи та соціально-гуманітарних дисциплін та засіданнях вченої ради Української державної льотної академії і були позитивно оцінені на науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних*: «Шляхи формування компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України» (м. Берлін, 2022), «Роль індивідуальної підготовки офіцерів Національної гвардії України під час виконання бойових завдань» (м. Стокгольм, 2022), «Роль командира підрозділу у вдосконаленні індивідуальної підготовки майбутнього офіцера Національної гвардії України» (м. Бостон, 2023), «Педагогічні умови підвищення ефективності вивчення іноземної мови для підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України» (м. Стокгольм, 2023), «Формування здатності до критичного мислення майбутніх офіцерів Національної гвардії України» (м. Стокгольм, 2023), «Критерії, показники та рівні сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України.» (м. Відень, 2024); «Педагогічна технологія формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України» (м. Відень, 2024); «Організація, етапи та результати педагогічного експерименту щодо формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ» (м. Відень, 2024); *всеукраїнських*: «Педагогічні аспекти формування авторитету майбутніх військових керівників

Національної гвардії України» (м. Харків, 2021), «Педагогічні проблеми формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у ВВНЗ» (м. Харків, 2023).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у 18 публікаціях автора, із них 15 одноосібних наукових і науково-методичних праць й 3 – у співавторстві, у тому числі: 6 статей у фахових виданнях України, 9 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій та у 1 у всеукраїнській науково-практичній конференції, 2 методичні рекомендації курсантам ВВНЗ.

Особистий внесок здобувача. У працях, написаних у співавторстві, дисертанту належить теоретичне обґрунтування поняття «методична компетентність майбутніх офіцерів НГУ», структури методичної компетентності та шляхів її формування. Наукові узагальнення співавторів у дисертації не використовувалися.

Структура та обсяг дисертаційного дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (189 найменувань). Повний обсяг роботи становить 207 сторінок, із них основного тексту – 175 сторінок. Робота містить 16 таблиць, 11 рисунків, 4 додатки на 11 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ЯК ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Теоретичні засади формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України

Освіта вважається в українському суспільстві настільки важливою, що навіть під час війни залишаються актуальними такі стратегії розвитку освіти у нашій країні: модернізація стандартів системи освіти, інтеграція у європейський освітній простір, національна спрямованість змісту освіти тощо [35, 49, 51].

Метою вищої освіти в Україні сьогодні є інтелектуальний, культурний і професійний розвиток особистості, формування якісного людського капіталу та згуртування суспільства для утвердження України як рівноправного члена європейської спільноти, розбудова ефективної, міцної, інноваційної конкурентоспроможної економіки та забезпечення високих стандартів якості життя» [18]. А результатом професійної підготовки фахівців є сформованість і розвиток професійних компетентностей.

Закон України «Про вищу освіту» чітко визначає, що вища освіта є сукупністю систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [25].

Кабінетом Міністрів України від 23 лютого 2024 року було схвалено Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, в якій ідентифіковано та проаналізовано ключові проблеми системи вищої освіти: недостатній рівень фінансування, брак відкритості закладів вищої освіти, низький

рівень її доступності та недотримання європейських стандартів якості освіти, неусвідомлення місії лідерства закладів вищої освіти тощо [51].

Окрім ухвалення Законів «Про освіту» та «Про вищу освіту», розпочало роботу Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. В університетах створюються системи управління та моніторингу якістю освіти, реалізуються міжнародні проекти, запроваджуються процедури зовнішнього незалежного оцінювання та міжнародної сертифікації якості у сфері освіти [18].

Особливо актуальними сьогодні стають проблеми розвитку державних органів сектору безпеки і оборони держави, реформи у системі вищої військової освіти. Стратегія державної політики у сфері військової освіти, згідно проведеного аналізу, відображається у нормативно-правових документах щодо забезпечення функціонування та розвитку загальнодержавної системи вищої освіти (Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства освіти і науки України), а також у наказах і директивах Міністерства оборони України, НГУ, розпорядженнях державних органів сектору безпеки і оборони держави тощо.

На теперішній час військова освіта України включає понад 160 спеціалізацій і 70 спеціальностей, які з часом доповнюються. Випускники ВВНЗ системи військової освіти України після закінчення навчання отримують дипломи державного зразка освітніх ступенів «бакалавр», «магістр» тощо.

У той же час науковець О. Данильченко наголошує, що загальні недоліки підготовки військовослужбовців військових формувань України мають організаційний, військово-професійний, лінгвістичний, педагогічний та психологічний характер [21].

Потреби фронту та проблеми сьогодення вимагають становлення нової освітньої парадигми підготовки майбутніх офіцерів, зокрема для підрозділів оперативного призначення НГУ, які безпосередньо виконують службово-бойові завдання щодо ТО з військовослужбовцями, які призовані під час мобілізації.

Підготовка таких військовослужбовців включає не лише навчання тактиці дій підрозділів та військовій техніці, а й формування моральних і лідерських якостей, патріотизму, психологічної стійкості та здатності приймати вірні рішення в умовах стресу та невизначеної обстановки.

Так, науковець П. Боровик під професійною підготовкою розуміє систему цілеспрямованих заходів, які забезпечують формування у майбутнього фахівця спрямованості особистості, знань, умінь, навичок та професійного досвіду, що дозволяють виконувати певну діяльність [10].

С. Білявець наголошує, що здобувачі освіти повинні під час навчання розвивати мотиваційну та когнітивну сфери, формувати особистісні та професійно значущі якості, які нададуть можливість кваліфіковано виконувати професійні обов'язки служби [8]. Особлива увага при цьому акцентується на тому, що професійна підготовка фахівців у ВВНЗ повинна бути спрямована на здобуття фундаментальних знань, формування комплексу вмінь і навичок, та відповідних компетентностей курсантів, що зазначені в ОПП.

Педагогічний процес у ЗВО – це цілеспрямована, спеціально організована та змістовно та логічно побудована система взаємодії суб'єктів та об'єктів освітнього процесу, що має на меті професійну підготовку та особистісний розвиток майбутніх фахівців, які відбуваються під час навчання і виховання. Учасниками ж педагогічного процесу є суб'єкти – викладачі та об'єкти – студенти, курсанти. У межах педагогічного процесу між ними встановлюється щільна суб'єкт-об'єктна взаємодія [49, 57].

Організація педагогічного процесу у ЗВО відбувається за такими етапами:

1. Підготовчий етап: аналіз мети, змісту та умов навчання, добір навчально-методичного забезпечення, форм, методів, засобів і прийомів навчання, планування педагогічного процесу, визначення розподілу часу.

2. Основний етап: формулювання мети та завдань навчальної діяльності за семестрами, усвідомлення студентами здобутих знань, використання запланованих форм, методів, засобів, організація викладання та учіння, контроль навчально-пізнавальної діяльності студентів та курсантів.

3. Завершальний етап передбачає: контроль результатів підготовки студентів та курсантів, з'ясування відповідності результатів педагогічного процесу його меті, аналіз організації та стану педагогічного процесу, його недоліків, причин та чинників, що впливають [3].

Науковці наголошують, що проблематику професійної підготовки військових фахівців у вітчизняних ВВНЗ необхідно розглядати у контексті інтеграції в європейський та світовий простір і звертатися до зарубіжного досвіду вирішення питань у цій сфері, зокрема в країні НАТО [38]. Підготовка військових фахівців з різних спеціальностей має свою специфіку, однак, принципово важливою вважається мета, бо саме вона відображає запит суспільства конкретної країни. Сьогодні її визначають, в основному, у площині компетентнісного і суб'єктно-діяльнісного підходів [1, 2].

Поняття «компетентність» у довідниковій літературі визначається як структурований набір знань, умінь, навичок, здобутих у процесі навчання. Завдяки компетентності фахівець готовий розв'язати проблеми, що виникли у конкретній ситуації, тобто у сфері його компетенції [52]. У психологічному тлумачному словнику термін «компетентність» характеризується як психосоціальна якість особистості, що означає силу і впевненість у її успішності та корисності, що в результаті дає усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням [53]. Компетентність визначається також як властивість особистості, від якої залежить здатність реалізовувати свій внутрішній потенціал, здійснювати успішну професійну діяльність, задовольняючи індивідуальні та соціальні потреби [24].

Отже, поняття «компетентний» дає якісну характеристику індивіда, що він має достатні знання в певній галузі, добре обізнаний; у професійній діяльності спирається на знання, кваліфікований; має певні повноваження, повновладний фахівець [6].

У психолого-педагогічних джерелах поняття «компетенція» розглядається як здатність і готовність використовувати знання та вміння для вирішення професійних завдань або трактується як сфера діяльності індивіда (коло

повноважень), в якій він демонструє високоефективні знання, вміння і навички, професійні та особистісні якості [22].

Пріоритетну позицію у компетентісному підході має уміння усувати проблеми, що виникають у професійній діяльності фахівця та послідовна переорієнтація із засвоєння знань на формування певних навичок [13].

На думку науковців, в реалізації компетентісного підходу відображається інтегральний прояв професіоналізму, коли поєднуються елементи загальної та професійної культури, практики професійної діяльності та майстерності, які проявляються у системі знань, умінь та готовності до вирішення завдань [22, 28].

Дослідниця К. Рудніцька стверджує, що професійна компетентність охоплює як фахові знання, вміння та навички, що необхідні для виконання професійних завдань та обов'язків, так і ціннісні орієнтації, прагнення та інтереси, що забезпечують відповідальне ставлення до професійної діяльності [49].

Компетентісний підхід у навчанні розкривався у працях таких науковців: Л. Грінчук (питання компетентісного підходу в освіті, зокрема в контексті професійної освіти та розвитку ключових компетентностей у студентів); І. Бега (розвиток компетентностей в освітньому процесі в контексті формування соціальних і емоційних компетентностей у школярів); О. Співаковського (розробка концепцій компетентісного підходу та його інтеграція у систему освіти); В. Левчука (педагогічні аспекти компетентісного підходу, його застосування у контексті нових освітніх стандартів і підготовки вчителів тощо); В. Ягупова (педагогічні аспекти компетентісного підходу до підготовки військових фахівців).

У професійній педагогіці також немає одностайного підходу до розуміння поняття “компетентісний підхід в освіті”, “компетентність”, “компетенція”. В. Ягупов поняття “компетентність” щодо професійної підготовки офіцерів характеризує як «якісний бік їх підготовки до військово-професійної діяльності» [38]. Дослідниця В. Свистун компетентність військового фахівця визначає як новоутворення, що, формуючись і розвиваючись, набуває внутрішньої

визначеності і стає якістю особистості, яка, оволодіваючи військово-професійною діяльністю стає суб'єктом цієї діяльності й в процесі виконання військово-професійних завдань, набуває здатності ефективно виконувати професійні функції [50].

До того ж, на думку науковців, для реалізації інноваційного характеру освітнього процесу ВВНЗ сьогодні потрібне активне використання в навчанні курсантів найсучаснішого інформаційно-технологічного забезпечення. Це дозволить забезпечити якісну підготовку офіцерів, досягти високого рівня професіоналізму, підвищить рівень їх боєздатності під час війни [10].

Друга проблема сучасної військової освіти стосується формування національно-патріотичної свідомості курсантів ВВНЗ. Аналіз же наукових праць показав, що на міждисциплінарному рівні проблематика формування патріотизму військових кадрів достатньо досліджена науковцями (В. Барановський, Ю. Красильник, Б. Пантюхін та інші). Серед основних завдань вони визначають необхідність виховання відданості інтересам українського народу, вірності військовій присязі, готовності до самопожертви, любові й поваги до української культури, мови, мистецтва, історичного минулого, державних символів України тощо [39].

Третя проблема – це проблема кадрового забезпечення освітнього процесу сучасними високопрофесійними науково-педагогічними кадрами, що відповідають вимогам та навчальним програмам професійної підготовки згідно стандартів НАТО. Тому, сьогодні в освітній процес активно залучається офіцерський склад, який вже має бойовий досвід на фронті, відбувається систематична ротація науково-педагогічних працівників, які здобувають необхідних знань, умінь у бойових діях [12].

Отже, проблема підготовки викладачів, з урахуванням специфіки їх професійної діяльності у ВВНЗ, є одним із пріоритетних завдань для керівництва НГУ бо саме від науково-педагогічних працівників залежить успішність підготовки курсантів, їх професійна і психологічна готовність до виконання завдань, здатність провадити методичну діяльність під час підготовки підлеглих у

підрозділах оперативного призначення, ефективно комунікувати з ними, організовувати навчальну діяльність у підрозділах тощо.

Важливе місце дослідники також відводять проблемі формування методичних компетенцій фахівців, педагогів, керівників, учителів тощо. Так, Я. Гаєвець вважає, що методичні компетенції – це «внутрішній резерв методичної компетентності, що виявляється у наявності предметно-наукових, дидактико-методичних та психологічних знань, умінь розв'язування методичних задач, наявності досвіду діяльності із навчання предмету та емоційно-ціннісного ставлення до цього процесу» [16]. Він зауважує, що учені та педагоги також вживають поняття «дидактико-методична компетенція», «професійно-методична компетенція», які також спрямовані на відображення готовності майбутнього педагога до педагогічної та методичної діяльності.

Зауважимо, що поняття «методична майстерність» часто ототожнюється з поняттям «педагогічна майстерність», яке трактується як «володіння системою педагогічних і психолого-педагогічних знань, умінь і навичок із організації педагогічного процесу та його ефективного проведення. До цього поняття входить володіння педагогічною технікою (технікою використання мовних і немовних засобів, педагогічних дій і прийомів педагогічного спостереження, аналізу, впливу, встановлення контакту); педагогічним тактом; методичною майстерністю, творчими педагогічними вміннями та має у своїй основі педагогічний досвід» [40].

Користуючись різною термінологією: «методична компетентність», «дидактико-методична компетентність» та «професійно-методична компетентність», вчені тлумачать це поняття як систему спеціально-наукових, методичних, дидактико-методичних знань, умінь й досвіду розв'язування методичних задач, що виникають під час навчання учнів окремого предмета (І. Акуленко, Л. Банашко, К. Кожухов, Н. Кузьміна, А. Кузьминський, А. Мормуль, Т. Руденко, С. Скворцова, Н. Тарасенкова та ін.); готовності виконувати професійні функції (В. Шаган), готовності до проведення занять за різними навчальними комплектами (С. Скворцова), готовності професійно

використовувати в навчальному процесі сучасні інформаційні і навчальні технології та методики (К.Кожухов); здатності розпізнавати проблемні методичні завдання та спроможності ефективно розв'язувати їх (О. Зубков та С. Скворцова). Н. Глузман розглядає методичну компетентність у взаємозв'язку із предметною компетентністю, коли досліджують методико-математичну компетентність [17].

Науковці визначають у структурі методичної компетентності такі компоненти: професійні знання, професійні вміння, особистісні якості, які забезпечуються дидактичними, організаційно-аналітичними і особистісними особливостями педагога [11, 28, 29, 33].

Науковці зазначають, що методична компетентність - це система знань, умінь і практичного досвіду, а також розвинутих загальних здібностей учителя, та здатність до самореалізації і постійного самовдосконалення [31].

А. Мормуль розглядає методичну компетентність як систему наукових, психологічних, педагогічних і предметних знань та професійно-методичних умінь [37]. Н. Грицай методичну компетентність визначає як уміння застосувати знання в педагогічній і громадській діяльності та виконувати основні професійно-методичні функції [19].

При цьому під час викладання фахових методик основним засобом навчання має стати спілкування між викладачами та курсантами і професійне поле змісту їх діяльності в НГУ. На думку О. Матяш, це зумовлює використання таких методів: вербальних (індивідуальні консультації, бесіди); групових (інструктажі, наради); дослідницьких (вивчення передового досвіду, анкетування, порівняння результатів досягнень); ілюстративно-показових (створення графіків, таблиць, вивчення рівня знань студентів; техніко-технологічних (активне використання технічних засобів навчання тощо) [36].

Важливими для нашого дослідження є положення про формування професійної, методичної, психолого-педагогічної та предметної видів компетентності фахівців (В. Байденко, В. Радул, О. Гура, О. Коваленко, О. Овчарук, В. Свистун, С. Сисоєва, Л. Тархан, та ін.); теоретичні і практичні питання реалізації компетентнісного підходу при підготовці військових фахівців з

вищою освітою (О. Діденко, О. Бойко, В. Васищев, О. Керницький, П. Онипченко, В. Ягупов та ін).

Реалії ж завдань, що сьогодні виконуються українськими гвардійцями, вимагають враховувати пріоритети у формуванні компетентності майбутнього офіцера, і особливо його методичну компетентність. Аналіз же науково-методичної літератури виявив, що багато питань формування методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ залишилося поза увагою дослідників. Зокрема, не розкрито її зміст і структуру, засоби і можливості діагностики, методику формування, педагогічні умови, що негативно позначається на якості підготовки курсантів у Національній академії Національної гвардії України.

Для уточнення сутності поняття “методична компетентність” за допомогою словників, визначено, що “методичний” – це той, що: 1) стосується методики; 2) здійснюється за певним планом; дуже послідовний, систематичний; 3) порядний, правильний, ґрунтовний, поступовий; 4) належить методисту. Визначення ж поняття “компетентність” більшість науковців ґрунтують на понятті “компетентний”, розкриваючи зміст останнього як: 1) той, що володіє фундаментальними знаннями, є поінформованим, обізнаним, авторитетним; 2) той, що володіє [52].

Науковець С. Івашньова, розглядаючи структуру методичної компетентності вчителя іноземної мови як систему, пропонує набір таких компонентів: технологічний (дидактичні уміння та навички, вміння проводити уроки з даною віковою групою дітей; вміння та навички використання дидактичних ігор; навички психолого-педагогічного прогнозування успішності навчальної діяльності на основі психологічного тестування); когнітивний (знання психолого-педагогічних особливостей певної вікової групи; знання іноземної мови; знання дидактики початкової школи та методики навчання іноземної мови в початковій школі); особистісно-мотиваційний тощо (емоційне ставлення, бажання, зацікавленість в роботі з даною віковою категорією учнів, ставлення до підвищення кваліфікації, самоосвіти [27].

На думку військового педагога В. Ягупова, головним орієнтиром підготовки курсантів є підвищення рівня військово-професійної підготовленості випускників, реалізація повною мірою вимог військової служби, особливо з погляду прищеплювання випускникам управлінських, командних, виховних і методичних видів компетентностей [59].

Події на фронті та вимоги сьогодення потребують розроблення та становлення нової освітньої парадигми функціонування військової освіти, яка передбачає нові підходи та концепції підготовки майбутніх офіцерів, зокрема для підрозділів оперативного призначення НГУ, які безпосередньо виконують службово-бойові завдання з ТО та готують військовослужбовців, які призовані по мобілізації.

Національну гвардію України сформовано на початку АТО, коли 13 березня 2014 року було прийнято Закон України «Про Національну гвардію України», яким створено нове військове формування з правоохоронними функціями [26]. У порівнянні з Внутрішніми військами, на НГУ було покладено нові функції: у воєнній сфері – участь у здійсненні заходів пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, заходів щодо недопущення масового переходу державного кордону з території суміжних держав, участь у спеціальних операціях з припинення діяльності озброєних організованих груп та злочинних організацій на території України і головну функцію, навколо якої побудоване наше дослідження – це участь у виконанні завдань територіальної оборони.

Однак, у важких умовах збройної агресії проти нашої держави, анексії частини території України, процес професійної підготовки майбутнього офіцерського складу Національної гвардії України потребує переосмислення, наукового обґрунтування і оновлення; вимагають конкретизації та уточнення концепції підготовки військових фахівців, технології та методи навчання під час практичної підготовки. Аналіз же сучасного стану підготовки курсантів науково-методичної літератури виявив, що багато питань формування методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ залишилося поза увагою дослідників.

Науковий пошук, відповідно до аналізу стану сформованості методичної компетентності та проблем підготовки майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ, дозволив сформулювати основні напрями поліпшення такого становища:

- урахування найкращого досвіду підготовки військовослужбовців ЗС України, Національної гвардії, жандармерії та силових структур провідних країн світу в аспекті формування методичної компетентності командирів підрозділів, які відповідають за бойову та професійну підготовку підлеглих;

- покращення системи підвищення кваліфікації та науково-методичного рівня викладачів ВВНЗ на основі Європейського досвіду та досвіду виконання завдань формуваннями НГУ під час російсько-української війни;

- пошук нових технологій поєднання теорії та практики в освітньому процесі ВВНЗ, що відображають основні елементи педагогічної майстерності курсантів як майбутніх командирів підрозділів оперативного призначення НГУ;

- активне моделювання діяльності військових педагогів під час навчання курсантів, коли створюються елементи військово-дидактичного процесу, а курсанти включаються у процес імітування дій керівників занять бойової та професійної підготовки;

- розробка та упровадження інноваційних педагогічних технологій навчання курсантів у ВВНЗ, що повинні сприяти якісному формуванню методичної компетентності майбутніх командирів підрозділів оперативного призначення Національної гвардії України;

- створення сприятливого для курсантів соціального середовища, що заохочує взаємодію у групах курсантів, самостійність у здобуванні знань, творчість та взаємопідтримку при набутті знань та навичок роботи з особовим складом підрозділів;

- проведення обміну досвідом найкращих викладачів під час організації семінарів, вебінарів, міжнародних науково-практичних конференцій, що присвячені педагогічній майстерності викладачів та офіцерів як військових педагогів, та підтримка наукових шкіл у ВВНЗ;

- розробка професійно-орієнтованих завдань, що мають креативний та проблемний характер та допомагають курсантам отримати досвід викладання підлеглим під час військового стажування та виконання заходів методичної діяльності у підрозділах оперативного призначення;

- впровадження активних та проєктних методів навчання, методів проблемного навчання, що мають інтерактивний діалоговий характер, найбільше стимулюють курсантів до творчості та саморозвитку, сприяють формуванню методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ;

- розробка сучасних комп'ютерних систем навчання, які виконують важливу методичну та підтримуючу функцію для курсантів під час занять та організації їх самостійної роботи;

- проєктування та розробка інтегрованих спецкурсів щодо формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України як керівників бойової та професійної підготовки особового складу підрозділів оперативного призначення.

Отже, методична компетентність майбутнього офіцера НГУ належить до спеціальних (фахових) компетентностей, що є необхідною вимогою для успішного виконання ним своїх функціональних обов'язків, пов'язаних з навчанням підлеглих під час бойової та професійної підготовки.

З'ясовано також, що методична компетентність офіцера як військового педагога є невід'ємною складовою його професійної компетентності, а її сформованість - важлива потреба та умова успішної діяльності щодо навчання підлеглих у військових підрозділах оперативного призначення НГУ. Адже офіцер згідно обов'язків та функції повинен вміти навчати підлеглих, проєктувати та знаходити нові методичні засоби та прийоми, аналізувати, добирати, структурувати та адаптувати методичні матеріали, бути здатним до співробітництва, уміти оцінювати власну педагогічну діяльність, прагнути постійного саморозвитку та самовдосконалення тощо.

Таким чином, у підрозділі 1.1. визначено теоретичні аспекти проблеми формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ, розроблено

науковий тезаурус дослідження, з'ясовано стан дослідженості наукової проблеми, сформульовано основні напрями поліпшення підготовки майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ в аспекті формування зазначеної компетентності.

1.2. Особливості сучасної професійної діяльності офіцерів Національної гвардії України

Важливість успішної професійної діяльності офіцерів НГУ як чинника безпеки країни зумовлена сучасними запитами сил оборони та вимагає створення педагогічної системи підготовки та умов для курсантів щодо отримання знань і формування вмінь і навичок відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня, і відображає здатність ВВНЗ готувати високопрофесійних офіцерів для частин ОП НГУ. Тому дослідження цих важливих питань потребує ґрунтованого аналізу і розв'язання усіх наукових проблем.

Як засвідчує аналіз наукової літератури, проблемі формування компетентності майбутнього фахівця приділяється увага у різних наукових сферах та галузях. До кола наукових інтересів дослідників та практиків увійшли такі види компетентності: професійна (С. Вітвицька, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Ничкало, Т. Новикова, А. Савицька, Р. Овчарова); педагогічна (В. Бездухов, А. Онкович); психологічна (М. Лук'янова, Н. Яковлєва); соціально-перцептивна (Н. Єршова); комунікативна (В. Кузовлєв); життєва (Л. Сохань, І. Ящук).

Так, на думку науковців, універсальна структура професійної діяльності включає організаторський, технологічний, управлінський, проектно-конструкторський та науково-дослідницький компоненти [56].

О. Керницький та Г. Пухальська визначають такі змістовні компоненти професійної діяльності майбутніх інженерів: особистісний компонент (самопізнання, адекватна самооцінка, самоактуалізація як у професійній, так і суспільно-значущій діяльності); ціннісний компонент (сукупність ціннісних орієнтацій, норми і правила діяльності, сенсу діяльності у певній сфері); пізнавальний компонент (як система ЗНУ, що складають основу професійної

компетентності); діяльнісний компонент (сприяє формуванню і вдосконаленню у них методів, форм, технологій професійної діяльності) [43].

Доктор педагогічних наук, професор Т. Плачинда під час дослідження системи підготовки в авіаційному ЗВО виділяє такі компоненти професійної діяльності авіаційного фахівця: особисті якості; професійні знання, вміння, навички; фізична та психофізіологічна підготовка; моральний і морально-правовий компонент; евристичний компонент; індивідуально-психологічні особливості; самовдосконалення в позааудиторний час тощо [42].

Дослідженням вимог до професійної компетентності працівників правоохоронних органів займалися: О. Бандурка, О. Борисюк, С. Бочарова, О. Землянська, С. Максименко. Компетентнісний підхід в Національній гвардії України розглядали: А. Куруч, О. Міршук, А. Турчинов, О. Луценко та інші. Процес підготовки військових фахівців ґрунтовно представлений у працях В. Осьодло, М. Нещадима, Г. П'янковського, В. Ягупова та ін.

Різноманітні аспекти проблеми професійної діяльності фахівців сил безпеки і оборони України відображено у наукових працях А. Желаго [23], В. Клачко [30], де розкрито мету, завдання, принципи, зміст і методи професійної підготовки та особливості його проведення у силових структурах, у тому числі у країнах НАТО.

У результаті вивчення професійної діяльності військових фахівців, дослідник А. Желаго визначив зміст професійно важливих якостей військовослужбовців, а це такі: уміння швидко та вірно обрати форму відносин у залежності від психологічного стану і індивідуальних якостей особи, яка підлягає конвоюванню, здатність визначити можливі альтернативні шляхи вирішення ситуації, вірно визначити напрямок діяльності [23].

Досліджуючи професійну діяльність військових фахівців О. Бойко визначив ряд індивідуально-психологічних особливостей, які впливають на виконання бойових завдань: професійна мотивація, лідерські якості, професійне мислення, емоційно-вольова сфера, комунікативні здібності [9].

У науковій праці «Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти» В. Ягупов запропонував структуру професійної компетентності

фахівців, яка заслуговує на те, щоб бути використаною при моделюванні підготовки військових фахівців [57]. Така структура, на його думку, включає:

- 1) ключова компетентність (загальнокультурна, комунікативна, міжкультурна, моральна, політична, соціальна, інформаційна, етична, екологічна, валеологічна);
- 2) загальнонаукова компетентність (методологічна, теоретична, методична, дослідницька);
- 3) загальнопрофесійна компетентність (загальнофахова, економічна, технічна, правова, психологічна, педагогічна);
- 4) фахова компетентність (технологічна);
- 5) функціональна компетентність (стратегічна, менеджерська, управління суб'єктами та об'єктами діяльності, виконавча);
- 6) особистісна компетентність (мотиваційна, аутопсихологічна, регулятивна, адаптивна, навчальна).

Аналізуючи діяльність та обов'язки офіцерів НГУ, які викладені у керівних документах, нами визначено, що до структури сучасної професійної діяльності офіцерів підрозділів оперативного призначення НГУ, входять наступні компоненти: діагностичний, прогностичний, проєктувальний, організаційний, практично-реалізаційний, аналітично-оціночний [58].

1. Діагностичний компонент – визначення особливостей виконання завдань командиром підрозділу оперативного призначення, проведення рекогносцировки у районі майбутніх дій силами свого підрозділу за допомогою розвідувальних органів, своєчасне доведення до підлеглих змін у районі майбутніх дій підрозділу; вивчення соціально-психологічного клімату у підрозділах, від яких виділяються військовослужбовці для виконання службово-бойових завдань, особистісних та індивідуально-психічних властивостей військовослужбовців, які залучаються до службово-бойових завдань, виявлення й визначення рівня їх професійної компетентності, вивчення бойового досвіду організації підготовки військовослужбовців до несення виконання завдань за призначенням.

2. Прогностичний компонент – визначення конкретних цілей, змісту як особистої діяльності, так і діяльності своїх підлеглих, передбачення їхніх результатів; прогнозування можливих конфліктних ситуацій під час ведення службово-бойової діяльності та недопущення їх, прогноз процесу, методів, форм підготовки підлеглого особового складу до дій у критичних ситуаціях; прогнозування морально-психологічного стану військовослужбовців у випадку погіршення методики підготовки особового складу до виконання службово-бойових завдань; розробка програм підготовки особового складу підрозділів для ТО, які призвані по мобілізації.

3. Проєктувальний компонент – розробка і проєктування ефективної технології процесу професійної підготовки, регулярне вдосконалення методики підготовки особового складу до виконання бойових завдань; розробка програм підготовки особового складу підрозділів ПОП та військовослужбовців, які призвані по мобілізації; проєктування та конструювання заходів щодо якісного виконання завдань з ТО; проєктування траєкторії професійного становлення офіцера підрозділу ОП (кар'єрного зростання, вдосконалення навчання в умовах сьогодення, курси підвищення кваліфікації L1, L2 тощо); конструювання власної діяльності та проєктування діяльності підлеглого особового складу, військового колективу тощо.

4. Організаційний компонент – визначення оптимальних способів та методів, сил і засобів, матеріальної бази, та реалізація обраної технології професійної підготовки та досягнення ефективного результату; організація і проведення заходів професійної підготовки військовослужбовців підрозділу ОП.

5. Практично-реалізаційний компонент – діяльність офіцера підрозділу ОП, щодо якісного виконання заходів, встановлених керівними документами, які регламентують проходження служби у ПОП, щодо індивідуальної та колективної підготовки до виконання функціональних обов'язків та безпосередньо виконання завдань з ТО. Її ефективність залежить від рівня знань відповідних керівних документів, що регламентують несення служби в підрозділах ПОП, розвинутості комунікативних здібностей, фізичної підготовленості, психологічної готовності

до дій в умовах критичних ситуацій, сформованості практичних навичок і вмінь щодо застосування різних видів озброєння та військової техніки в умовах службово-бойової діяльності.

6. Аналітично-оціночний компонент – аналіз як власних дій, так і дій підлеглого особового складу (спостережного поста, дозорного відділення, груп для влаштування засідки, груп для влаштування нальоту), окремих військовослужбовців, яких призначають спостерігачами, виявлення позитивних сторін і недоліків, порівняння отриманих результатів із запланованими, організація та здійснення зворотного зв'язку у своїй діяльності, своєчасне визначення конкретних результатів професійної підготовки військовослужбовців та внесення необхідних змін у процесі підготовки.

Отже, на основі аналізу наукових праць, професійну компетентність майбутніх офіцерів НГУ розглядаємо як відповідний рівень оволодіння ними професійною діяльністю, що передбачає свідоме ставлення до такої діяльності, чітке розуміння соціального призначення, рис характеру в контексті завдань майбутнього фахівця в галузі національної безпеки, а також співвіднесення результатів цієї оцінки з об'єктивними вимогами до професійної діяльності тощо [28].

Нами для визначення особливостей професійної діяльності майбутніх офіцерів НГУ проведено професіографічне дослідження. Професіографія є складним, але точним методологічним інструментом, що допомагає детально описати й аналізувати особливості професійної діяльності, вимоги до фахівців та умови їх роботи.

Основні аспекти професіографії у контексті професійної діяльності визначені наступні: опис професійної діяльності, аналіз професійних вимог, розробка професійних стандартів, підвищення ефективності професійної діяльності, оцінка умов праці та психологічних аспектів (складання психограми).

По-перше, професіограма визначає особливості і структуру професійної діяльності та основні вимоги до фізіологічних і психологічних характеристик фахівця; по-друге, є науково обґрунтованою системою норм і вимог професії до

конкретних видів діяльності, а також до індивідуально-особистісних властивостей фахівця, що дозволяють ефективно виконувати вимоги професії.

До сучасної професійної діяльності майбутніх офіцерів НГУ входять наступні функціональні обов'язки: офіцери виконують ряд завдань згідно посадових обов'язків та положень Статуту ЗСУ, включаючи управління підлеглими, планування і координацію бойових операцій, а також забезпечення виконання завдань у мирний час відповідно до планів діяльності. Вони відповідають за підтримання дисципліни серед підлеглих і бойову готовність.

Крім того, враховуються такі складові діяльності офіцера і його якості та компетентності, що наведено нижче [44-49]. Лідерські якості: здатність до прийняття рішень у стресових ситуаціях, ефективна комунікація, мотивація і натхнення підлеглих на активні дії. Аналіз і планування - офіцери НГУ часто займаються аналізом ситуацій, розробкою оперативних і тактичних планів, а також прийняттям обґрунтованих рішень на основі зібраної інформації. Навчання і розвиток - вони відповідальні за професійний розвиток і навчання своїх підлеглих, організацію тренувань і курсів щодо підготовки особового складу до завдань служби. Етичні та професійні стандарти - офіцери НГУ повинні дотримуватися високих етичних і професійних стандартів, що включає дисциплінованість, чесність, відповідальність, дотримання нормативно-правових актів. Визначення ефективності діяльності: оцінювання результатів виконання завдань, ефективності управління підрозділом, збереження життя та здоров'я підлеглих, ступень досягнення поставлених цілей. Адаптація до змін – офіцери НГУ повинні вміти адаптуватися до змін, бути гнучкими в прийнятті рішень і доборі засобів ведення бойових дій. Нами побудовано професіограму діяльності офіцера-командира підрозділу оперативного призначення НГУ, яка описує вимоги до майбутнього офіцера НГУ:

1. Вимоги до професії офіцера НГУ: визначення ключових характеристик, що необхідні для ефективного проходження військової служби у підрозділах НГУ.

2. Оцінка курсантів, які виявляють бажання щодо проходження служби у підрозділах ОП НГУ: створення чітких стандартів для відбору у дані підрозділи під час попереднього розподілу проходження служби по закінченню НА НГУ, які відповідають їх критеріям та вимогам.

3. Розвиток кар'єрного зростання: допомога офіцерам у плануванні свого професійного розвитку, шляхом визначення необхідних компетенцій для досягнення певного рівня у кар'єрі.

4. Покращення навчальних програм: професіограми допомагають у розробці навчальних планів та робочих програм навчальних дисциплін з підготовки майбутніх офіцерів НГУ, які відповідатимуть сучасним реаліям.

Професіограму діяльності офіцера НГУ та місце методичної компетентності в її структурі зображено на рис.1.1.

Професіограма діяльності офіцера НГУ (підрозділи ОП)	
Формула професії: ПД = ЦПД+ЗПД+УПД+МК+ДК	
Цілі професійної діяльності	Забезпечення виконання завдань як підрозділу ОП за призначенням на високому рівні, якісне навчання свого підрозділу військовій справі, дотримання військової дисципліни у своєму підрозділі та високого рівня морально-психологічного стану.
Засоби професійної діяльності	Теоретичні знання, практичні вміння та навички, які стосуються військової справи. Володіння всіма видами озброєння та військової техніки, що є у підрозділі ОП. Постійне вдосконалення та саморозвиток.
Умови професійної діяльності	Особливі та екстремальні умови проходження військової служби, долучення до виконання бойових завдань під час війни. Польові та важкі кліматичні умови, можливе оточення та полон.
Методична компетентність офіцера	Психолого-педагогічна компетентність: розуміння основних психологічних процесів, що впливають на поведінку підлеглого особового складу (мотиви, емоції, стрес, воля); володіння знаннями та уміннями з дидактики (методами навчання, методиками та технологіями підготовки підлеглих, провадження методичної діяльності у підрозділі), наявність та прояв високих моральних та етичних норм та стандартів під час військово-педагогічної діяльності у підрозділі ОП. Фахова компетентність: знання, вміння та навички з основ військової теорії і практики, тактики ведення бойових дій підлеглими; оволодіння стратегіями і тактиками проведення військових операцій; знання законодавства,

	нормативних актів, що регламентують діяльність підрозділів ОП НГУ.
--	--

Рис. 1.1. Професіограма діяльності офіцера НГУ та місце методичної компетентності в її структурі

Основні види діяльності, що відображають методичну компетентність офіцера підрозділу ОП та необхідні якості його особистості зображено на рис. 1.2.

Основні види діяльності, що відображають методичну компетентність офіцера підрозділу ОП:	-Організаційна: знання основ тактичного управління та на цій основі організація службово-бойової діяльності, забезпечення оборони та безпеки відповідно до управлінського рівня; дотримання принципів організації навчального процесу підлеглого особового складу, організація наукової підготовки та тренування підлеглих для виконання службово-бойових завдань. -Проектувальна: проектування програм, планів занять та матеріалів, проблемних завдань, методів, форм навчання, добір засобів навчання, стилів взаємодії з підлеглими під час занять. -Технологічна: володіння сучасними методиками та інформаційними технологіями у процесі навчання окремих воїнів та підрозділів ОП, використання спеціалізованих програмних засобів для планування і навчання проведенню операцій. -Аналітично-рефлексійна: здійснення прогнозу професійної готовності підлеглого особового складу до виконання завдань, соціально-психологічного клімату у підрозділах ОП, запобігання конфліктних ситуацій у підрозділах, рефлексія проведених заходів.
Вимоги до особистості офіцера:	Якості особистості: професіоналізм у своїй справі, дисциплінованість, стресостійкість, хоробрість, відповідальність, самокритичність, наполегливість, чесність, гуманізм у відносинах з підлеглими. Загально-професійна ерудиція особистості офіцера: базові знання з усіх галузей науки, особливо, які стосуються військової справи та педагогіки (дидактики).

Рис. 1.2. Основні види діяльності, що відображають методичну

компетентність офіцера підрозділу ОП та його якості особистості

Виходячи з професіограми розглянемо цільові функції професійної діяльності командира ПОП та їх зміст зображено на рис. 1.3. Вони базуються на обов'язках офіцерів НГУ, що регламентовані керівними документами МВС згідно посади у підрозділі, що виконує функції ТО. На сьогоднішній день до виконання завдань з ТО залучені всі частини оперативного призначення НГУ, насамперед військові частини «Гвардії наступу», де їхня кількість особового складу нараховується майже 10 000 чоловік. Цільові функції професійної діяльності офіцера НГУ як командира підрозділу оперативного призначення та їх зміст зображено на рис. 1.3.

Згідно Закону України “Про Національну гвардію України”, військовослужбовці НГУ мають такі особливості службово-бойової діяльності в аспекті виконання завдань територіальної оборони: відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій [26].

ЦІЛЬОВІ ФУНКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ЗМІСТ	
військова	виконання завдань за призначенням, своєчасна та якісна підготовка особового складу та виконання завдань з ТО з дотриманням вимог усіх керівних документів.
професійна	підвищення індивідуальної підготовки та професійних знань; вміння застосовувати їх у повсякденній діяльності для підняття рівня бойової та спеціальної підготовки підпорядкованого підрозділу, стану військової дисципліни та профілактики дії правопорушень серед особового складу.
операційно-технологічна	планування, організація та проведення заходів професійної підготовки, за допомогою впровадження новітніх технологій, які будуть забезпечувати ефективне виконання завдань за призначенням.
педагогічна	організація, планування та проведення комплексу заходів, які спрямовані на підвищення ефективності навчання, виховання, оволодіння підлеглими, які виконують завдання з ТО, системою ЗНУ, необхідних для виконання підрозділом НГУ поставлених перед ними завдань; здійснення цілеспрямованого впливу на почуття, розум, поведінку і волю підлеглих, які залучається до виконання завдань, з метою досягнення високого

	морально-психологічного стану, згуртованості сил та засобів, які у готовності успішно виконувати службово-бойові завдання.
методична	реалізація методичних функцій як військового педагога (інформаційної, комунікативної, організаційної, контрольно-оцінювальної) та компонентів методичної діяльності командира підрозділу (проектувального, виконавського, рефлексивного)
психологічна	постійний вплив на СПК підрозділів, формування згуртованості колективу, постійна підтримка високої мотивації служби в підрозділах ОП.

Рис. 1.3. Цільові функції професійної діяльності офіцера НГУ як командира підрозділу оперативного призначення та їх зміст

Також на НГУ покладається виконання завдань територіальної оборони, участь у спеціальних операціях із знешкодження озброєних злочинців, боротьба з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника), припинення діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій на території України, а також заходи, пов'язані із припиненням терористичної діяльності.

Таким чином, важливі завдання, що покладені на підрозділи ОП НГУ, потребують ретельної підготовки військовослужбовців, професіоналізму, а невід'ємною складовою успішного навчання підлеглих та виконання бойових завдань є сформованість методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ як військового педагога і наставника підлеглих, сутність і структуру якої буде розглянуто у п.п. 1.3.

1.3. Сутність та структура методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України

Проблеми формування професійної і методичної компетентності фахівців різних галузей перебувають у полі зору науковців та є предметом багатьох досліджень. Так, дослідниками розглянуто концептуальні основи професійної і методичної компетентності майбутніх офіцерів (Є. Леонов, І. Липський,

О. Мартиненко, М. Нещадим, Л. Олійник, І. Поліщук, В. Полюк, С. Райко, А. Турчинов та ін.).

Досліджуючи особливості педагогічної підготовки майбутніх офіцерів, І. Беліков зазначає, що, на жаль, не завжди молоді офіцери виявляються повністю готовими до здійснення ефективної педагогічної діяльності [6]. У період свого становлення вони мають проблеми у здійсненні військово-педагогічної функції. Досить часто вони не можуть знайти індивідуальний підхід, здійснювати педагогічний вплив на почуття та свідомість військовослужбовців. Тривалі терміни становлення молодих офіцерів позначаються на навченості солдат, впливають на загальну боєздатність підрозділів тощо [7].

Президент України, керівництво держави та НГУ сьогодні вимагають, щоб майбутні офіцери НГУ окрім високої професійної компетентності, мали розвинуті командирські якості, сформовану педагогічну майстерність при роботі з особовим складом, готовність до вирішення різноманітних навчально-виховних ситуацій під час бойової, спеціальної, професійно-психологічної підготовки тощо [4, 5, 20, 28].

У зв'язку з цим перед ВВНЗ постає важливе завдання приділяти належну увагу розвитку їхнього інтелектуального, духовно-морального потенціалу, а також навчатися використовувати інноваційні методи навчання особового складу, прагнути до створення умов творчого розвитку особистості підлеглих, володіти психолого-педагогічними технологіями міжособистісного спілкування, комунікації тощо [4].

Провідними концептуальними ідеями професійної підготовки сучасного педагога сьогодні є: поглиблення його наукового світогляду; підвищення загальної культури, її моральної, естетичної складових; формування здатності і бажання до оновлення наукових знань; підвищення педагогічної майстерності; поглиблення органічного зв'язку педагога з життям, соціальною практикою; утвердження активної громадянської позиції тощо [41]. Провідними принципами сучасної освіти проголошені гуманітаризація і гуманізація. Аналізуючи вимоги до сучасного педагога, як представника сфери освіти, вимоги до нього відобразилися і в такому понятті як «методологічна культура» педагога.

Науковці розглядають методологічну культуру як соціально-професійну характеристику педагога, що забезпечує високий рівень його професійної діяльності, методичне осмислення педагогічних засобів, які він використовує у навчальному процесі, і сприяє створенню та засвоєнню нових педагогічних цінностей і технологій [32].

Серед вчених, які займаються вивченням методологічної культури вчителя слід згадати С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кравцова та ін. Це поняття включає в себе такі родові поняття, як «методологія» і «культура». На думку науковця В. Кравцова [32], компонентами методологічної культури виступають: методологічні знання (глибина і ґрунтовність оволодіння вчителем знаннями педагогічної і психологічної теорій, вміння застосовувати ці знання самостійно, методично обґрунтовано і з високою ефективністю); методологічна грамотність (наявність стійкої потреби в оновленні професійних знань); діалектичне мислення (уявне конструювання вчителем нового способу і нових засобів вирішення завдань в педагогічному процесі; педагогічна рефлексія - проявляється в умінні вчителя аналізувати власну наукову діяльність, бачити позитивні і негативні сторони діяльності, знаходити дієві методи виходу з ситуації, що склалася; педагогічна соціальна перцепція (проникнення в інтелектуально-емоційний і вольовий комплекс властивостей учня, його мотиваційну сферу, це дає йому можливість побачити особистість у цілому).

Отже, методологічна культура педагога включає знання методології педагогіки і вміння її застосовувати в практичній педагогічній діяльності, що є актуальним для офіцера підрозділу ОП НГУ як наставника підлеглих.

Аналіз наукових праць дослідників Я. Гаєвець, Н. Глузмана, Н. Остапенко, А. Кузьминського, Н. Тарасенкової, надає можливість стверджувати, що сьогодні не існує чіткого трактування поняття «методична компетентність». Але сьогоднішня ситуація, яка склалася у нашій країні свідчить про те, що проблеми підготовки майбутніх офіцерів НГУ, визначені нами протиріччя, випадки неякісного виконання службово-бойових завдань, створюють потребу більш детального розгляду поняття «методична компетентність» майбутніх офіцерів

НГУ.

Складні завдання підготовки військовослужбовців НГУ, особливо до виконання завдань ТРО, сьогодні вимагають високої методичної компетентності офіцерського складу. Аналіз же науково-методичної літератури виявив, що багато питань формування методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ залишилося поза увагою дослідників: не повно визначено її сутність, зміст і структуру, засоби діагностики, необґрунтовано методику формування, що негативно впливає на якість підготовки курсантів у Національній академії Національної гвардії України.

Індивідуальні бесіди з молодими офіцерами засвідчили їх неповне розуміння важливості методичної компетентності, проблеми з володінням прийомами мотивування підлеглих, наявністю прогалин у методиці проведення індивідуальної роботи, не повному врахуванні індивідуально-психологічних особливостей військовослужбовців під час навчання, що впливає на формування боєздатності підрозділів ОП НГУ.

Основними складовими військово-дидактичного процесу є мета, зміст, об'єкт, суб'єкт, результат і сам процес навчально-пізнавальної діяльності. Цілі навчання військовослужбовців НГУ зумовлюють зміст такої діяльності та способи її реалізації. Офіцер як педагог повинен застосовувати різноманітні способи, прийоми, і форми взаємодії суб'єктів і об'єктів. Заключним етапом такої діяльності буде досягнення дидактичного результату і його корегування за потреби.

Методична компетентність офіцера є сьогодні важливим чинником досягнення успіхів в його управлінській функції і, особливо, для командирів усіх рівнів як головних організаторів навчання і діяльності військового колективу. Коли офіцер вирішує поставлені професійні завдання, він також виконує ролі військового педагога: навчає і виховує підлеглих у підрозділі, створює умови для всебічного їх розвитку, здійснює психологічну підготовку тощо. А методична компетентність офіцера, який залучається до підготовки військовослужбовців ТО – це його інтегральна здатність як офіцера НГУ, як керівника та військового

педагога, що включає загальновійськові, військово-спеціальні та педагогічні компоненти, що у взаємодії забезпечують успіх військово-освітньої діяльності під час підготовки бійців ТО у військових частинах та підрозділах НГУ. Для досягнення у повній мірі даної компетентності командири взводів та підрозділів ОП, які призначені для підготовки воїнів ТО, мають володіти знаннями, вміннями та навичками сучасної педагогіки, а також вміннями адаптувати навчальний процес до умов сьогодення щодо проведення навчальних занять та підготовки військовослужбовців для участі у ТО.

Отже, проведений нами аналіз наукових праць, професіографічного дослідження діяльності офіцера підрозділу ОП НГУ дозволив поняття «методична компетентність майбутнього офіцера НГУ» витлумачити як складне та інтегративне утворення, сукупність мотивів, психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, досвіду, що відображають готовність до реалізації методичних функцій (інформаційної, комунікативної, організаційної, контрольної-оцінювальної) та компонентів методичної діяльності командира підрозділу (проектувального, виконавського, рефлексивного), що виконує обов'язки та здійснює ролі військового педагога у військово-дидактичному процесі при виконанні програм бойової та професійної підготовки особового складу.

На основі професіографічного аналізу діяльності командира взводу військової частини НГУ нами визначено, що методична компетентність включає дві складові: психолого-педагогічну та фахову компетентності. На основі аналізу теоретичних підходів, професіографічного аналізу діяльності командира взводу НГУ ми визначаємо психолого-педагогічну компетентність офіцера як систему психолого-педагогічних знань, умінь і навичок, оволодіння якими дозволить забезпечити виконання двоєдиних цілей майбутнього командира: по-перше, забезпечення оптимального морально-психологічного стану особового складу, по-друге, саморозвиток та самовдосконалення офіцера. Фахова компетентність реалізується у здатності до раціональної продуктивної, творчої діяльності з виконання завдань згідно з військовою спеціальністю. А фахова компетентність майбутнього офіцера НГУ має свою специфіку й визначається метою і змістом

практичної підготовки в процесі освоєння загальновійськових і військово-спеціальних дисциплін [14].

На думку дослідника Є. Литвиновського, психолого-педагогічна компетентність «передбачає наявність у менеджерів виховного процесу педагогічного передбачення, педагогічної техніки, які поряд з іншими особистісними якостями вміщуються в поняття «педагогічна майстерність» офіцера структури виховної роботи» [34].

На підставі вищезазначеного, науковцями психолого-педагогічна компетентність розглядається як система спеціальних знань та умінь, оволодіння якими дозволить забезпечити майбутньому офіцеру високий результат у виховній діяльності та спілкуванні з підлеглими та здатність до професійного та особистісного зростання. Психолого-педагогічна компетентність військовослужбовця, на думку цих авторів, включає: основні психологічні характеристики особистості та методи їх діагностування; психологічні закономірності міжособистісної взаємодії і, зокрема, спілкування; соціально-психологічні механізми регуляції групової творчої діяльності; формування ефективних творчих та управлінських «команд»; психологію військових колективів; психологічні аспекти поведінки тощо [14, 34].

На необхідності формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх акцентує увагу В. Ягупов, зазначаючи, що «через специфіку військово-професійної діяльності та функціональних обов'язків кожен офіцер водночас є вчителем, вихователем і організатором усього військово-педагогічного процесу, який за наявності певної військово-професійної підготовленості, психолого-педагогічної компетентності, розвинутих особистісних властивостей може досягти позитивних результатів у навчанні, вихованні та психологічній підготовці військовослужбовців» [55].

На підставі аналізу наукових джерел, психолого-педагогічну компетентність майбутніх офіцерів будемо розглядати як інтегративне особистісне утворення, що характеризується наявністю сукупності теоретичних психолого-педагогічних знань, практичних умінь і навичок здійснення освітньо-виховного процесу з

підлеглими, сформованістю необхідних особистісних якостей, здатністю вирішувати різноманітні професійно-педагогічні ситуації і попереджувати конфліктні ситуації, що сприятиме виконанню на високому рівні професійних обов'язків. Уважаємо, що формування педагогічної компетентності має відбуватися не лише на заняттях гуманітарного циклу, а належна увага повинна приділятися і під час викладання спеціальних дисциплін. Підтвердження цієї думки знаходимо у наукових працях В. Ягупова, який наголошує на тому, що «практичний рівень опанування викладачами спеціальних дисциплін педагогічного досвіду людства виявляється в їх конкретних педагогічних практичних знаннях, навичках, уміннях і здатностях, які стосуються організації та проведення різноманітних і багатоаспектних навчально-виховних заходів, а також в управленні навчальною діяльністю та поведінкою курсантів [56]. У сукупності ці знання, навички, уміння і здатності називаються педагогічною технікою». Основна ж специфіка у викладачів спеціальних дисциплін, на їх погляд, полягає у тому, що вона «має дуалістичну структуру, оскільки у своєму змісті має два напрямки: психолого-педагогічний та спеціально-технологічний (прикладний). Викладачі спеціальних дисциплін мають бути методично компетентними як із психології та педагогіки, так і зі специфіки професійної діяльності майбутніх офіцерів в екстремальних умовах та технологій ліквідації екстремальних ситуацій» [8].

Також викладачі спеціальних дисциплін мають формувати у курсантів не лише певну сукупність знань, навичок та вмінь, які є основними цілями знаннєвої парадигми вищої освіти, а ще універсальні здатності: позитивне ставлення до навчальної і майбутньої професійної діяльності та їх мотивацію; сукупність практичних знань, навичок, умінь і здатностей, які складають основу його професійної та фахової компетентності [8].

Ми повністю поділяємо позицію В. Ягупова щодо функцій викладачів спеціальних дисциплін, які мають навчати курсантів вузькопредметним знанням та формувати типові навички і вміння, готувати курсантів до майбутньої професійної та фахової діяльності [58]. Отже, викладачі реалізують такі функції:

освітню функцію – через викладання певної спеціальної дисципліни і сприяння набуттю курсантами основних складових фахової компетентності;

виховну функцію – шляхом формування професійної суб'єктності курсантів;

управлінсько-організаторську функцію – шляхом організації навчання та навчальної діяльності курсантів і курсантської групи;

комунікативну функцію – бути активним суб'єктом міжособистісної взаємодії та спілкування з курсантами і колегами;

науково-дослідницьку функцію – шляхом активної участі в науковій діяльності та залучення курсантів до наукової роботи;

розвивальну функцію – формування основних складових фахової компетентності та їх розвиток;

технологічну функцію – залучення курсантів до роботи на спецтехніці, формування в них технологічної культури;

методичну функцію – постійне вдосконалення своєї методичної культури функції [58].

Науковці пропонують використовувати під час занять метод моделювання, який передбачає моделювання різних видів педагогічної та службової діяльності офіцера, що здійснюються за допомогою комунікативних умінь: усного викладання навчального матеріалу; керівництва підлеглими, проведення інструктажів, бесіди з підлеглими, взаємодія під час культурно-освітніх заходів [59]. Ефективним є також метод вправ, який спрямований на регуляцію своєї поведінки під час спілкування (контроль міміки, голосу, темпу мовлення тощо).

Аналіз наукових джерел дав змогу визначити основні складові психолого-педагогічної компетентності офіцера:

психологічна компетентність – перший компонент професійної підготовленості офіцерів НГУ (включає здатність ефективно взаємодіяти з підлеглими, вирішувати складні завдання без зривів, підтримувати високий моральний дух у підрозділі, а також здатність реагувати на стресові ситуації та керувати собою і своїм підрозділом у складних умовах. Вона дозволяє діяти в

умовах стресу, ефективно керувати підлеглими та приймати важливі рішення в екстремальних ситуаціях. До її складу входить: знання психології особистості, комунікативні навички, психологічна підготовка до дій у стресових ситуаціях, лідерство, психологічна підтримка і консультування, психологічна підготовка до умов бойових дій, розвиток психологічної стійкості та самоконтролю;

педагогічна компетентність – це другий компонент професійної підготовленості майбутніх офіцерів НГУ. Вона включає у себе здатність офіцера НГУ ефективно здійснювати навчання, виховання та розвиток особового складу, застосовувати педагогічні методи для досягнення високих результатів у службово-бойовій діяльності, бойовій, фізичній та професійно-психологічній підготовці. Вона ґрунтується на принципах системності, гуманності, систематичності, науковості, колективізму та ін. Основні її компоненти: дидактика (знання теорії навчання), виховання особистості, розвиток особистості, особливості військового навчання, педагогіка викладацької діяльності;

комунікативна компетентність – здатність ефективно спілкуватися з військовослужбовцями, підтримувати доброзичливі службові відносини, конструктивний діалог, адаптувати стиль спілкування в залежності від ситуації та рівня розвитку колективу;

морально-етична компетентність – розуміння моральних та етичних норм, їх дотримання, застосування у службових ситуаціях, виховання моральних якостей у воїнів, що призвані під час мобілізації у підрозділи ТО;

психоемоційна компетентність – здатність впевнено та вірно діяти у ситуаціях стресу, психологічно підтримувати інших тощо.

У процесі навчання та підготовки майбутніх офіцерів НГУ особлива увага повинна приділятися розвитку їх психолого-педагогічної компетентності, оскільки вона є необхідною для розуміння сутності кожної особистості і колективу, успішного виконання службових обов'язків, збереження здорового морально-психологічного стану особового складу, підтримання бойового духу воїнів, організації і проведення їх навчання, надання психологічної допомоги тощо.

Психолого-педагогічна компетентність дає змогу офіцеру НГУ цілеспрямовано готувати своїх підлеглих з підрозділу ОП, бо під час виконання завдань з територіальної оборони військовослужбовець повинен володіти необхідними військовими знаннями та навичками, вміти поводитися зі зброєю, виконувати службово-бойові завдання та діяти відповідно до наказів командирів; бути готовим до ризику; дотримуватися військових статутів і правил поведження зі зброєю; мати високий рівень фізичної підготовленості та психічної стійкості для виконання завдань у складних умовах; рішуче діяти та зберігати самоконтроль.

Проблеми професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України розглянуто в працях багатьох вітчизняних дослідників. Зокрема, концептуальні основи підготовки майбутніх офіцерів у вищому військовому навчальному закладі на основі інноваційних технологій висвітлено в роботах дослідників: М. Нещадима, Е. Сарафанюка, Ю. Сердюка; фахову компетентність майбутніх офіцерів в умовах інформаційно-освітнього середовища ВВНЗ досліджували: О. Євсюков, О. Маслій, О. Рибчук, О. Торічний, В. Ягупов та інші.

Особливість же фахової компетентності у тому, що вона відображає специфіку діяльності фахівця у межах певної професії, має прикладний характер, ґрунтується на мотиваційних засадах, і виявляється на емоційно-вольовому, когнітивному та діяльнісному рівнях.

Концептуальні підходи формування фахової компетентності майбутніх офіцерів НГУ повинні враховувати суспільне замовлення, завдання держави ті відомств, рівень розвитку теорії та методики військового навчання, рівень розвитку військово-дидактичного процесу, особливості військової професії [21].

Науковці наголошують на необхідності дотримання методології навчання курсантів та слухачів, опануванні нового досвіду, спрямованості усіх НПП ВВНЗ на формування їх фахової компетентності під час підготовки [15].

Фахова підготовка майбутніх офіцерів підрозділів ОП Національної гвардії України є важливою складовою їхньої професійної діяльності, спрямованою на забезпечення високого рівня кваліфікації та готовності до виконання службово-бойових завдань у різних умовах діяльності. Компоненти цієї підготовки

забезпечують всебічний розвиток майбутніх офіцерів НГУ та їхню здатність ефективно діяти в екстремальних умовах обстановки, коли задіюються саме підрозділи ОП.

На основі проведеного аналізу, поняття «фахова компетентність офіцера НГУ» можна витлумачити як набуту готовність до виконання службово-бойових завдань на основі військово-спеціальних знань, умінь та навичок, військово-професійного досвіду, цінностей, ставлення та ПВЯ фахівця. Вона також є базою методичної компетентності, а структуру фахової компетентності складатимуть мотиваційний, емоційно-вольовий, когнітивний, операційно-діяльнісний та рефлексивний компоненти, що відповідають логіці професійної діяльності за конкретним фахом у підрозділах ОП. Зміст фахової компетентності складатимуть військово-спеціальний, соціокультурний та комунікативний компоненти відповідно до завдань та функцій офіцерів підрозділів ОП НГУ.

Отже, аналіз наукових джерел, особливостей професійної діяльності офіцерів НГУ надав можливості визначити, що до методичної компетентності офіцерів підрозділів ОП НГУ будуть входити наступні компоненти (рис.1.4):

- когнітивний – знання нормативно-правових актів, що регламентують повсякденну та службово-бойову діяльність підрозділів НГУ, зокрема, з підготовки та виконання службово-бойових завдань з ТО, технологій методичної роботи у підрозділі;

- ціннісно-мотиваційний – цілі, мотиви, ціннісні установки командира підрозділу як військового педагога, що передбачає ставлення до професійної діяльності як до цінності, потреба у саморозвитку своєї методичної компетентності, усвідомлення необхідності формування та розвитку методичної компетентності для успішного навчання підлеглого особового складу. Цей компонент опосередковує розвиток інших компонентів методичної компетентності;

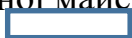
- праксеологічний – забезпечує формування практичних умінь виконання всіх видів методичної діяльності, реалізації методичних функцій, здатність їх

застосування у різних ситуаціях і відповідно до різних завдань під час підготовки бійців до виконання завдань з ТО;

– саморефлексійний – забезпечує формування навичок самооцінювання та усвідомлення якості виконання методичних функцій; уміння аналізувати результати своєї військово-педагогічної діяльності; здатності корегувати недоліки проєктувальної та виконавської діяльності та здатності до самовдосконалення як військового педагога.

Під час формування когнітивного компоненту досліджуваної компетентності пропонуємо забезпечити курсантам засвоєння і творче осмислення інформації та знань необхідних для здійснення методичної діяльності та виконання методичних функцій під час професійної підготовки особового складу підрозділів.

Для формування ціннісно-мотиваційного компоненту методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ пропонуємо використовувати різноманітні методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності. Методи стимулювання інтересу до навчання (тактичні ігри, вирішення проблемних, навчально-бойових задач під час військових навчань зі зброєю, стажування у військових частинах, створення критичних ситуацій та їх вирішення). Доцільно під час мотивування курсантів використовувати внутрішню та зовнішню мотивацію і формувати у них інтерес до праці військового педагога, педагогічної майстерності, застосування методів та форм навчання тощо.

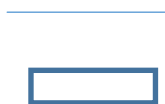

Рис. 1.4. Компоненти, які входять до складу методичної компетентності офіцерів НГУ

Для формування праксеологічного компоненту методичної компетентності розроблена така педагогічна умова, як інтеграція змісту дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика» для формування контекстності прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ при навчанні підлеглих розв'язанню тактичних завдань. Для цього потрібно провести аналіз професійної діяльності майбутніх офіцерів НГУ, аналіз програм підготовки офіцерів, інтеграцію навчального матеріалу дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика», розробити зміст спецкурсу навчання, діагностику вихідних умов навчання, конструювання навчальних матеріалів, розробку методів, форм і засобів контролю.

Під час формування саморефлексійного компоненту нами були враховані наступні аспекти: здатність до самоаналізу та самооцінки (майбутні офіцери повинні вміти критично оцінювати свої дії та методи), вміння вчитися на досвіді (здатність усвідомлювати минулий досвід, отриманий з власних помилок), пошук шляхів удосконалення (здатність відслідковувати нові тенденції у педагогічній діяльності), розвиток професійної свідомості (постійне вдосконалення знань і навичок з дидактики), критичне осмислення педагогічної діяльності (вміння проводити самоаналіз своїх педагогічних стилей та стратегій).

Вивчення даної проблеми, аналіз сучасних наукових праць засвідчили, що на сьогодні не повно розроблено критерії, показники та рівні сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів підрозділів ОП НГУ. Тому, нами запропоновано здійснювати оцінювання рівнів сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ за такими критеріями:

мотиваційний критерій – відображає мотивацію досягнення успіху у військово-педагогічній діяльності, цінності військово-педагогічної діяльності; інтерес та бажання займатися професійною підготовкою особового складу;

пізнавальний критерій – відображає сформованість знань курсантів, що складають теоретичну основу методичної компетентності курсантів (психолого-педагогічні знання; фахові знання; знання, що стосуються проектувальної, виконавської, рефлексивної діяльності військового педагога);

діяльнісний критерій – відображає сформованість комплексу умінь та навичок, що стосуються виконання методичних функцій (інформаційна, комунікативна, організаційна, контрольно-оцінювальна), реалізації проектувальної та виконавської діяльності військового педагога, прояву його професійно важливих якостей;

самооцінювальний критерій – відображає сформованість навичок самооцінювання та усвідомлення якості виконання методичних функцій; умінь аналізу результатів своєї військово-педагогічної діяльності; здатності корегувати недоліки проектувальної та виконавської діяльності та здатності до самовдосконалення як військового педагога.

Показники кожного критерію визначені нами на основі сутності відповідного компонента методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ, його змістової основи та характеристики. Показниками мотиваційного критерію, на наш погляд, є досягнення успіху у військово-педагогічній діяльності, цінностей військово-педагогічної діяльності; інтересу та бажання займатися професійною підготовкою особового складу. До показників пізнавального критерію ми відносимо такі: сформованість психолого-педагогічних знань, фахових знань, що стосуються проектувальної, виконавської, рефлексивної діяльності військового педагога у підрозділі.

Показниками діялісного критерію є сформований комплекс умінь та навичок, що стосуються виконання методичних функцій (інформаційна, комунікативна, організаційна, контрольно-оцінювальна), реалізації

проектувальної та виконавської діяльності військового педагога, прояву його професійно значущих якостей особистості.

Показниками рефлексивно-корекційного критерію є сформованість навичок самооцінювання та усвідомлення якості виконання методичних функцій; умінь аналізу результатів своєї військово-педагогічної діяльності; здатності корегувати недоліки проектувальної та виконавської діяльності та здатності до самовдосконалення як військового педагога.

На підставі обґрунтованих нами критеріїв та показників ми визначаємо такі рівні сформованості методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ: високий, нормативний, низький.

За мотиваційним критерієм майбутній офіцер НГУ з високим рівнем сформованості методичної компетентності постійно проявляє активність у пошуках нових методів та технологій у підготовці бійців ТО, які можуть покращити ефективність виконання завдань підрозділом; постійно готовий впроваджувати інноваційні технології і змінювати застарілі практики для досягнення кращих результатів під час навчання бійців для виконання завдань з ТО; швидко знаходить новітні підходи для вирішення проблем та завдань, використовує креативні методи під час навчальної діяльності бійців для виконання завдань з ТО; постійно готовий до експериментів і впровадження нових методик у практичну діяльність для якісної організації БЗВП у бійців ТО.

Майбутній офіцер НГУ із нормативним рівнем сформованості методичної компетентності за даним критерієм використовує нові методи та технології у підготовці бійців ТО за вимогою старшого командира, користується вже впровадженими інноваційними технологіями під час навчання бійців для виконання завдань з ТО; використовує шаблонні підходи для вирішення проблем та завдань, використовує стандартизовані методи під час навчальної діяльності бійців для виконання завдань з ТО; готовий до експериментів і впровадження нових методик у практичну діяльність для якісної організації БЗВП у бійців ТО, якщо на те буде вимога командира.

Майбутній офіцер НГУ з низьким рівнем сформованості методичної компетентності за мотиваційним критерієм не проявляє активність у пошуках нових методів та технологій у підготовці бійців ТО, не розвивається щодо нових інноваційних технологій, використовує застарілі практики для досягнення будь-яких результатів під час навчання бійців для виконання завдань з ТО; не підвищує свій рівень знань щодо новітніх підходів для вирішення проблем та завдань, використовує стандартні методи під час навчальної діяльності бійців для виконання завдань з ТО, які вже не є актуальними; не впроваджує нові методики у практичну діяльність для якісної організації БЗВП у воїнів ТО.

Майбутній офіцер НГУ, який має високий рівень сформованості методичної компетентності за пізнавальним критерієм, постійно засвоює новий навчальний матеріал щодо підготовки бійців для виконання завдань з ТО і ефективно використовує різноманітні джерела інформації, включаючи методи підготовки та навчання країн членів НАТО; здатний швидко аналізувати ситуації, які виникають у ході навчання бійців для ТО (так як вони вже мають бойовий досвід), робити правильні висновки та приймати обґрунтовані рішення; використовує сучасні педагогічні методики для підготовки підлеглих (техніки активного навчання, практичні вправи, тренінги); завжди адаптовує свої теоретичні знання набуті у ході особистої підготовки у практичні заняття для підготовки бійців для ТО.

Майбутній офіцер НГУ із нормативним рівнем сформованості методичної компетентності за цим критерієм використовує навчальний матеріал, щодо підготовки бійців для виконання завдань з ТО, включаючи методи підготовки та навчання країн членів НАТО, але не у повній мірі, так як не завжди самостійно розвивається у цьому напрямку; аналізує ситуації, які виникають у ході навчання бійців для ТО (так як вони вже мають бойовий досвід), але не завжди враховує його, так як має особисту думку, що командир - завжди правий; використовує традиційні педагогічні методики для підготовки підлеглих; використовує свої теоретичні знання набуті у ході особистої підготовки під час практичних занять для підготовки бійців ТО.

Майбутньому офіцеру-командиру підрозділу ОП Національної гвардії України з низьким рівнем сформованості показників методичної компетентності за цим критерієм не має бажання засвоювати новий навчальний матеріал, щодо підготовки бійців для виконання завдань з ТО, включаючи методи підготовки та навчання країн членів НАТО, а користується матеріалами, які вже не відповідають сьогоdnішнім реаліям; не здатний аналізувати ситуації, які виникають у ході навчання бійців для ТО (так як вони вже мають бойовий досвід), робити правильні висновки та приймати обґрунтовані рішення у зв'язку з відсутністю особистого бажання, щоб їх навчити; використовує педагогічні методики для підготовки підлеглих, які вже є застарілими; не готовий до використання своїх теоретичних знань набутих у ході особистої підготовки, тому що вони у нього на досить низькому рівні.

Таблиця 1.1.

**Рівні сформованості методичної компетентності майбутнього
офіцера НГУ та їх показники**

Рівні	Показники рівня
Високий рівень МК	Майбутній офіцер НГУ постійно проявляє активність у пошуках нових методів та технологій у підготовці бійців ТО, які можуть покращити ефективність виконання завдань підрозділом; постійно готовий впроваджувати інноваційні технології і змінювати застарілі практики для досягнення кращих результатів під час навчання бійців для виконання завдань з ТО; швидко знаходить новітні підходи для вирішення проблем та завдань, використовує креативні методи під час навчальної діяльності бійців для виконання завдань з ТО; постійно готовий до експериментів і впровадження нових методик у практичну діяльність для якісної організації БЗВП у бійців ТО. Постійно засвоює новий навчальний матеріал, щодо підготовки бійців для виконання завдань з ТО і ефективно використовує різноманітні джерела інформації, включаючи методи підготовки та навчання країн членів НАТО; здатний швидко аналізувати ситуації, які виникають у ході навчання бійців для ТО (так як вони вже мають бойовий досвід), робити правильні висновки та приймати обґрунтовані рішення; використовує сучасні педагогічні методики для підготовки підлеглих (активні методи навчання, тренінги); завжди адаптовує свої теоретичні знання набуті у ході особистої підготовки у практичні заняття для підготовки бійців для ТО. Здатний постійно планувати, організовувати та контролювати навчання підлеглих за допомогою нових технік та методик, які

	пропонують нам країни-партнери блоку НАТО; ефективно використовує педагогічні методи для формування практичних навичок у підлеглих за допомогою КСН, базових комплексів, симуляцій дій та критичних ситуацій; вміє коригувати навчальні програми під час БЗВП бійців ТО, у залежності від їх рівня підготовки та від результатів їх навчання з урахуванням всіх недоліків, які були виявлені у ході виконання навчальної програми; свої теоретичні знання, які були набуті у ході особистого підвищення кваліфікації постійно застосовує на практиці щодо якісної підготовки бійців для ТО. Проявляє здатність до самоаналізу, вміння аналізувати свої дії, рішення та результати навчання або практичної діяльності у ході підготовки бійців для ТО; вміє виявляти свої сильні та слабкі сторони; завжди готовий до самовдосконалення та адекватно реагувати на зауваження та критику; чітко визначає напрямки для подальшого розвитку у методичній діяльності, встановлює цілі і шляхи їх досягнення; конструктивно оцінює власні помилки, знаходить способи їх виправлення та постійно вивчає свої успіхи для подальшого їх використання у своїй діяльності.
--	--

Продовження табл. 1.1.

Нормативний рівень МК	Майбутній офіцер НГУ використовує нові методи та технології у підготовці бійців ТО за вимогою старшого командира, користується вже впровадженими інноваційними технологіями під час навчання бійців для виконання завдань з ТО; використовує шаблонні підходи для вирішення проблем та завдань, використовує стандартизовані методи під час навчальної діяльності бійців для виконання завдань з ТО; готовий до впровадження нових методик у практичну діяльність для якісної організації БЗВП у бійців ТО, якщо на те буде вимога командира. Використовує навчальний матеріал щодо підготовки бійців для виконання завдань з ТО, включаючи методи підготовки та навчання країн членів-НАТО, але не у повній мірі; аналізує ситуації, які виникають у ході навчання бійців для ТО (так як вони вже мають бойовий досвід), але не завжди враховує його; використовує традиційні педагогічні методики для підготовки підлеглих; не повно використовує свої теоретичні знання набуті у ході особистої підготовки у практичні заняття для підготовки бійців для ТО. Планує, організовує та контролює навчання підлеглих за допомогою технік та методик, які пропонують нам країни-партнери блоку НАТО, але особисто не вносить ніяких коректив стосовно цього; використовує педагогічні методи для формування практичних навичок у підлеглих за допомогою КСН, базових комплексів, симуляцій дій та критичних ситуацій лише за необхідністю, без прояву особистої ініціативи; коригує навчальні програми під час БЗВП бійців ТО за вимогою командира; свої теоретичні знання, які були набуті у ході особистого підвищення кваліфікації застосовує на практиці щодо підготовки бійців для ТО не повно. Не у повній мірі здатний до самоаналізу, під час навчання або практичної діяльності у ході підготовки бійців для ТО; готовий до самовдосконалення, але не завжди вірно реагує на зауваження та критику; не завжди вірно визначає
------------------------------	--

	напрямки для подальшого розвитку у методичній діяльності, встановлює цілі і шляхи їх досягнення; оцінює власні помилки, знаходить способи їх виправлення для подальшого їх використання у своїй діяльності.
Низький рівень МК	Майбутній офіцер НГУ не проявляє активність у пошуках нових методів та технологій у підготовці бійців ТО, не розвивається щодо опанування нових інноваційних технологій, використовує застарілі практики для досягнення будь-яких результатів під час навчання бійців для виконання завдань з ТО; не підвищує свій рівень знань щодо новітніх підходів для вирішення проблем та завдань, використовує стандартні методи під час навчальної діяльності бійців для виконання завдань з ТО, які вже не є актуальними; не впроваджує нові методики у практичну діяльність для якісної організації БЗВП у бійців ТО. Не має бажання засвоювати новий навчальний матеріал, щодо підготовки бійців для виконання завдань з ТО, включаючи методи підготовки та навчання країн членів-NATO, а користується матеріалами, які вже не відповідають сьогоdnішнім реаліям; не здатний аналізувати ситуації, які виникають у ході навчання бійців для ТО (так як вони вже мають бойовий досвід), робити правильні висновки та приймати обґрунтовані рішення у зв'язку з відсутністю особистого бажання, щоб їх навчити; використовує педагогічні методики для підготовки підлеглих, які вже є застарілими; не адаптований до гнучкого використання своїх теоретичних знань набутих у ході особистої підготовки, бо вони у нього на досить низькому рівні.

Закінчення табл 1.1.

	Не здатний планувати, організовувати, але контролює навчання підлеглих за допомогою своїх молодших командирів; не використовує педагогічні методи для формування практичних навичок у підлеглих за допомогою КСН, базових комплексів, симуляцій дій та критичних ситуацій, а користується лише планами проведення та навчальною літературою; не коригує навчальні програми під час БЗВП бійців ТО, а дотримується лише шаблону; не використовує свої теоретичні знання, які були набуті у ході особистого підвищення кваліфікації у зв'язку. Відсутність самоаналізу; оцінку його діяльності може дати лише старший командир; не звертає увагу на свої сильні та слабкі сторони; не готовий до самовдосконалення та реагує на зауваження та критику байдуже; не має бажання щодо подальшого розвитку у методичній діяльності, не встановлює цілі і шляхи їх досягнення; не бачить власних помилок.
--	--

Майбутній офіцер НГУ з високим рівнем сформованості методичної компетентності за діяльнісним критерієм здатний постійно планувати, організовувати та контролювати навчання підлеглих за допомогою нових технік та методик, які пропонують нам країни-партнери блоку НАТО; ефективно використовує педагогічні методи для формування практичних навичок у підлеглих за допомогою КСН, базових комплексів, симуляцій дій та критичних ситуацій; вміє коригувати навчальні програми під час БЗВП бійців ТО, у залежності від їх рівня підготовки та від результатів їх навчання з урахуванням всіх недоліків, які були виявлені у ході виконання навчальної програми; використовує свої теоретичні знання, які були набуті у ході особистого підвищення кваліфікації та постійно застосовує на практиці щодо якісної підготовки бійців для ТО.

Майбутній офіцер НГУ із нормативним рівнем сформованості методичної компетентності за даним критерієм планує, організовує та контролює навчання підлеглих за допомогою технік та методик, які пропонують нам країни-партнери блоку НАТО, але особисто не вносить ніяких коректив стосовно цього; використовує педагогічні методи для формування практичних навичок у підлеглих за допомогою КСН, базових комплексів, симуляцій дій та критичних ситуацій лише за необхідністю, без прояву особистої ініціативи; коригує навчальні програми під час БЗВП бійців ТО за вимогою командира; свої

теоретичні знання, які були набуті у ході особистого підвищення кваліфікації та застосовує на практиці щодо підготовки бійців для ТО.

Майбутній офіцер НГУ з низьким рівнем сформованості методичної компетентності за цим критерієм не здатний якісно планувати, організовувати, але контролює навчання підлеглих за допомогою своїх молодших командирів; не повно використовує педагогічні методи для формування практичних навичок у підлеглих за допомогою КСН, базових комплексів, симуляцій дій та критичних ситуацій, а користується лише планами проведення та навчальною літературою; не коригує навчальні програми під час БЗВП бійців ТО, а дотримується лише шаблону; використовує знання, які можуть не відповідати програмі БЗВП.

Високий рівень сформованості методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ за самооцінювальним критерієм передбачає здатність до самоаналізу, вміння аналізувати свої дії, рішення та результати навчання або практичної діяльності у ході підготовки бійців для ТО; вміє виявляти свої сильні та слабкі сторони; завжди готовий до самовдосконалення та адекватно реагувати на зауваження та критику; чітко визначає напрямки для подальшого розвитку у методичній діяльності, встановлює цілі і шляхи їх досягнення; конструктивно оцінює власні помилки, знаходить способи їх виправлення та постійно вивчає свої успіхи для подальшого їх використання у своїй діяльності.

Нормативний рівень сформованості методичної компетентності за цим критерієм у курсанта ВВНЗ передбачає, що не у повній мірі здатний до самоаналізу, під час навчання або практичної діяльності у ході підготовки бійців для ТО; готовий до самовдосконалення, але не завжди вірно реагує на зауваження та критику; здатен визначати напрямки для подальшого розвитку у методичній діяльності, встановлює цілі і шляхи їх досягнення; оцінює власні помилки, знаходить способи їх виправлення.

У майбутнього офіцера НГУ із низьким рівнем сформованості методичної компетентності за даним критерієм спостерігається відсутність навичок самоаналізу; не звертає увагу на свої сильні та слабкі сторони; не готовий до самовдосконалення та байдуже реагує на зауваження та критику; не має бажання

щодо подальшого розвитку у методичній діяльності, не встановлює цілі і шляхи їх досягнення; не бачить власних помилок.

Отже, враховуючи недоліки та суперечності у навчанні курсантів, нагальну потребу покращення їх професійної підготовки у ВВНЗ НГУ, гостро постає питання щодо розроблення та упровадження в освітній процес педагогічних умов та моделі формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НА НГУ.

Висновки до першого розділу

1. Визначення теоретичних засад, стану та проблеми формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ засвідчило недостатню розробленість предмета дослідження у теорії і практиці, що потребує врахування кількох ключових аспектів, які відображають труднощі у цій сфері: теоретичні проблеми (відсутність єдиного підходу до їх визначення, що призводить до неоднозначності у трактуванні методичної компетентності, складу компонентів); недостатня дослідженість змісту компонентів, критеріїв сформованості методичної компетентності командира підрозділу оперативного призначення НГУ; практично-реалізаційні проблеми тощо (недостатній рівень практичної підготовленості майбутніх офіцерів НГУ до проєктування та впровадження нових методик навчання підлеглих).

Визначено суперечності та недоліки професійної підготовки майбутніх офіцерів НГУ, сформульовано основні шляхи покращення такого стану у ВВНЗ.

2. Визначено, що згідно Закону України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 року, однією з найважливіших функцій підрозділів НГУ на сьогоднішній день є участь у виконанні завдань територіальної оборони.

Аналіз наукової літератури та діяльності військовослужбовців дозволив визначити такі особливості службово-бойової діяльності в аспекті виконання завдань територіальної оборони: відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань

територіальної оборони, участь у спеціальних операціях із знешкодження озброєних злочинців, у боротьбі з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника), припиненні діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій на території України, а також у заходах, пов'язаних із припиненням терористичної діяльності.

Проведене професіографічне дослідження діяльності офіцера НГУ як командира підрозділу оперативного призначення надало можливості визначити основні його компетенції, серед яких військово-професійна та методична, від яких залежить ефективність виконання обов'язків згідно займаної посади, що стосуються виконання функцій військового педагога та наставника під час бойової та професійної підготовки підлеглих. На основі цього уточнено компоненти його професійної діяльності на посаді командира взводу-роти: діагностичний, прогностичний, проєктувальний, організаційний, практично-реалізаційний, аналітично-оціночний та розкрито їх зміст.

3. Під час аналізу наукової літератури, зокрема розгляду таких понять, як «професійна діяльність», «професійна компетентність», «психолого-педагогічна компетентність», «фахова компетентність» та проведеного професіографічного дослідження діяльності офіцера, який залучається до виконання завдань територіальної оборони, уточнено сутність поняття «методична компетентність майбутнього офіцера НГУ», що витлумачено як складне та інтегративне утворення, сукупність мотивів, психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, досвіду, що відображають готовність до реалізації методичних функцій (інформаційної, комунікативної, організаційної, контрольно-оцінювальної) та компонентів методичної діяльності командира підрозділу (проєктувального, виконавського, рефлексивного), що виконує обов'язки та здійснює ролі військового педагога у військово-дидактичному процесі при виконанні програм бойової та професійної підготовки особового складу. Визначено компоненти, які входять до складу методичної компетентності: когнітивний, ціннісно-мотиваційний, праксеологічний та саморефлексійний. Описано критерії

(мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний та самооцінювальний) та їх показники, рівні сформованості методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ (високий, нормативний та низький).

Список використаних джерел до першого розділу

1. Азаров І. С. Підготовка майбутніх офіцерів до прогностичної діяльності у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах : автореф. дис.канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018, 20.

2. Артюшин Г. М. Інтеграція фахових і психологічних складових у структурі професійної компетентності співробітників органів сектору безпеки та оборони України. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2016. Вип. 10. С.5-11.

3. Бакуменко Р.О. Розвиток професійної компетентності офіцерів інформаційно-аналітичного забезпечення у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04, 2021. 20 с.

4. Бєлай С. В., Керницький О.М., Пасічник В.І. Застосування активних методів навчання слухачів магістратури вищого військового навчального закладу елементам оперативних переговорів. *Честь і закон*. 2021. № 1. С. 99-106.

5. Бєлай С.В., Пасічник В.І., Керницький О.М. Особливості реалізації ефективного психологічного супроводу професіоналізації майбутніх військових фахівців у вищій військовій школі України. *Честь і закон*. 2021. № 2. С. 89-99.

6. Бєліков І. О., Ягупов В. В. Організаційна компетентність фахівців фізичної культури і спорту Збройних сил України: поняття, зміст і структура. *Role of science and education for sustainable development : monograph 44 / Edited by Magdalena Wierzbik-Strońska and Iryna Ostopolets. Katowice : Publishing House of University of Technology*. 2021. S. 682–690.

7. Бєліков І.О. Проблема організаційної компетентності військових фахівців та її формування у педагогічній науці. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, IX (96). 2021. Issue: 245, Feb.

8. Білявець С.Я. Обґрунтування компонентів методичної системи формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін. *Молодий вчений*. 2017. № 12 (52). Ч. III., С.346–350.

9. Бойко О. В. Теоретичні та методичні основи формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 40 с.

10. Боровик Л.В. Формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників : теорія та практика : монографія. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2018. 292с.

11. Боровик М.В. Управління інформаційно-комунікаційним забезпеченням сталого розвитку закладів вищої освіти на засадах економіки знань: теорія та методологія : монографія. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : Друкарня Мадрид, 2019. 440 с.

12. Васищев В.С. Теоретичні основи розвитку загальнопедагогічної культури майбутніх офіцерів: принципи і методи роботи з особовим складом. *Імідж сучасного педагога.*, 2020. 1 (190). С.23-28.

13. Войтех О.В., Войтех К.А. Фахова компетентність офіцерів Національного персоналу Збройних сил України. *Військова освіта*: збірник наукових праць, Національний університет оборони України. 2020. Випуск 41. С.70-80.

14. Воронцов О. С. Розвиток фахової компетентності молодших офіцерів органів виховної та соціально-психологічної роботи Збройних сил України в системі підвищення кваліфікації : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2014. 20 с.

15. Гавришків О.Б. Формування готовності до професійної діяльності в майбутніх офіцерів на засадах акмеологічного підходу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5: Педагогічні науки: реалії і перспективи. 2021. Вип. 81. С.46-50.

16. Гаєвець Я. Методична компетентність як мета та результат підготовки вчителя початкових класів. *Наука і освіта*. 2012. Вип.8. С.38–42.

17. Глузман Н. А. Методико-математична компетентність майбутніх учителів початкових класів : [монографія] / Глузман Неля Анатоліївна. К.: Вища Школа–XXI, 2010. 407 с.

18. Грень Л. М. Сучасна освіта України: державно управлінський аспект: монографія. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2021. 238 с.

19. Грицай Н. Формування методичної компетентності майбутніх учителів біології в умовах вищого навчального закладу. *Педагогіка*. Нова педагогічна думка. Проблеми підготовки сучасного вчителя. №5. 2012. С.26-33

20. Данильченко О. А. Критерії, показники та рівні сформованості соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2022. Вип. 263 X (102). С. 9-12.

21. Данильченко О. А. Сутність та структура соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2021. Вип. 79. Т. 1. С. 86-91.

22. Драч І. Компетентність фахівця як теоретична проблема. Нова педагогічна думка. 2013. № 3. 41–44.

23. Желаго А. М. Психологічні компоненти надійності службово-бойової діяльності військовослужбовців військової служби за контрактом Внутрішніх військ та механізми її забезпечення. *Вісник Національного університету оборони України*. 2010. Вип. 3. С. 117-121.

24. Заїка Л. А. Формування професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління із застосуванням технології імітаційного моделювання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 20 с.

25. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII

26. Закон України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 № 876-VII.

27. Івашнюва С.В. Організаційно-педагогічні засади вдосконалення методичної компетентності вчителів іноземної мови початкових класів: 234 автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд.пед.наук: спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». К., 2010. 23 с.

28. Керницький О.М., Пристінський Р.В. Методична компетентність майбутніх офіцерів Національної гвардії України: недоліки формування та шляхи покращення. *Науковий вісник льотної академії Національного авіаційного університету*. Серія: «Педагогічні науки», 2023. Випуск 13. С.48-54

29. Конотоп О. С. Навчально-методична компетентність у контексті сучасних зарубіжних науково-методичних досліджень. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Серія Педагогічні науки. Чернігів, № 7 (163). 2020. С. 193-197

30. Клачко, В., Білявець, С., Діденко, О., & Дем'янюк, Ю. Стан, проблеми та перспективи трансформації військової освіти в контексті реалізації стандартів НАТО. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України*. 2022. 28(1). С. 90–104.

31. Коробова І. Формування методичної компетентності майбутніх учителів фізики на засадах індивідуального підходу (автореф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.02). Київ, 2017. 40 с.

32. Кравцов В. Методологічна культура як особистісно-професійна характеристика майбутнього вчителя. *Рідна школа*. 2017. № 5-6. С. 31-35.

33. Кузьминський А. І. Наукові засади методичної підготовки майбутнього вчителя математики. Черкаси: Вид. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. 320 с

34. Литвиновський Є. Ю. Офіцер структур виховної роботи в Збройних Сил України – менеджер виховного процесу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка : військово-спеціальні науки*. 2003. № 5–7. С. 29–33.

35. Лондар Л., С. В. Мельник, Г. М. Терещенко. Виклики в освітній галузі в період воєнного стану в Україні: необхідність перебудови інформаційного забезпечення. *Освітня аналітика України*. 2022. Вип. 2. С. 5-22

36. Матяш О. Формування методичної компетентності з навчання геометрії майбутніх учителів математики (дис. д-ра пед. наук : 13.00.02). Вінниця. 2014. 40 с.

37. Мормуль А. Методична компетентність майбутніх вчителів гуманітарного профілю як педагогічна проблема. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Випуск 43. Педагогічні науки. Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2009. С.176-179

38. Остапенко В. С., Ягупов В. В. Рівні розвиненості методичної компетентності викладачів військово-спеціальних дисциплін. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Dec. X(50). 2022. Issue 269. P. 74–79.

39. Пантюхов Б.О. Актуалізація досвіду патріотичного виховання курсантів військових закладів вищої освіти в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань : ФОП Жовтий О.О. 2018. Вип. 2. С.197–210.

40. Педагогічна майстерність. За ред. І. А. Зязюна. К.: Вища шк., 1997. 349 с:

41. Підготовка сучасного вчителя: інформаційно-технологічне забезпечення : монографія / За ред. О. І. Огієнко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 224 с.

42. Плачинда Т.С. Професійна підготовка майбутніх авіаційних фахівців: зарубіжний і вітчизняний досвід та шляхи підвищення якості: монографія. Кіровоград : Льотна академія Національного авіаційного університету. 2014. С.534.

43. Пухальська Г. А., Керницький О. М. Педагогічні аспекти продуктивного навчання майбутніх інженерів при формуванні умінь комунікативної взаємодії. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : Педагогіка. 2019. Вип. 2. URL : https://nadpsu.edu.ua/wpcontent/uploads/2021/09/visnyk_2.pdf. (дата звернення: 21.05.2023).

44. Пристінський Р.В. Педагогічні проблеми формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у ВВНЗ.

Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. 2022. Вип. 84. С. 224-228

45. Пристінський Р.В. Сутність, зміст та структура методичної компетентності офіцерів Національної гвардії України на тактичному рівні освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі.* 2023. Вип. 87. С. 172-176

46. Пристінський Р.В. Критерії, показники та рівні сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка».* 2023. Вип. 66. С. 166-169

47. Пристінський Р.В. Педагогічна технологія формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка».* 2024. Вип. 71. С. 94-97

48. Пристінський Р.В. Організація, етапи та результати педагогічного експерименту щодо формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка».* 2024. Вип. 75. С. 197-200

49. Рудніцька К. Сутність понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» у світлі сучасної освітньої парадигми. *Науковий вісник Ужгородського університету.* 2016. 1 (38). С. 241–244.

50. Свистун В. І. Полікультурна компетентність військовослужбовця як суб'єкта діяльності з підтримання міжнародного миру і безпеки. *Проблеми освіти.* 2019. Вип. 92. С.154-158.

51. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p#Text> (дата звернення: 22.03.2024).

52. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київська область). 2016. 473с.

53. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007. 640 с.

54. Шинкарук О. М., Діденко О. В. Проблемне навчання офіцерів-прикордонників: теорія, методика, практика. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2017. 100 с.

55. Ягупов В. В. Військово-соціальне середовище та його функції. *Військова освіта* : збірник наукових праць. Київ. 2006. С.3-13

56. Ягупов В.В. Методологічні основи компетентнісного підходу до професійної підготовки офіцерів запасу. *Проблеми освіти*. 2019. № 91. 325-331

57. Ягупов В. В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки НаУКМА*. Т. 71 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. 2007. С. 3-8.

58. Ягупов В. В. Кива В.Ю. Критерії та показники діагностування розвиненості інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів системи військової освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 71, № 3. С. 248-266

59. Ягупов В.В. Моделювання військово-навчального процесу. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі : матеріали міжнар. наук. конф., трав. 2002 р. Рівне, 2002. Вип. 3. С. 155

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

2.1. Обґрунтування педагогічних умов формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України

Аналіз наукових праць, що проведено у 1 розділі довів, що сучасні тенденції розвитку вищої освіти у Світі, і зокрема в Україні, вимагають розробки нових концепції та підходів до підготовки майбутніх офіцерів і формування у них методичної компетентності. При цьому успіх впровадження таких підходів часто напряду залежить від створених у ЗВО педагогічних умов.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що на сьогодні не виявлено єдиного трактування понять «умова», «педагогічна умова». Сучасний тлумачний словник української мови зазначає, що: «умова – це необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [5]. Поняття «умова» дослідниця В. Коваль трактує як сукупність «об'єктів, властивостей і відносин, які сприяють реалізації наявних можливостей» [30].

Є. Хриков [93] наголошує, що під час визначення педагогічних умов варто врахувати, що вони формулюються педагогами, хоча «фактори і причини» умов існують незалежно від будь-якої діяльності, відтак, їх краще трактувати саме через поняття «обставини». Учений виокремлює такі їх властивості: «спрямованість на організацію педагогічної діяльності»; націленість на зростання ефективності педагогічної діяльності; неможливість суперечити педагогічним закономірностям, принципам та правилам; «їх обґрунтування передбачає поєднання емпіричних та теоретичних процедур наукового дослідження»; відповідність вимогам наукової новизни; «імовірнісний характер забезпечення результату педагогічної діяльності»; «локальний характер застосування».

На думку науковиці І. Упатової, педагогічні умови – це «сукупність заходів, які забезпечують досягнення студентів певного рівня діяльності» [89, с. 192].

На відміну від інших дослідників, вона визначає педагогічні умови методичної підготовки майбутніх учителів у педагогічному закладі вищої освіти через окремі фактори: «сукупність зовнішніх (результат відбору й застосування елементів змісту, методів, засобів, форм навчання, позааудиторних методичних заходів) та внутрішніх (рівень професійної мотивації студентів; потреба в самоосвіті, саморозвитку, самовдосконаленні; зацікавленість у прискореному професійному становленні) факторів педагогічного процесу, які, з одного боку,

сприяють підвищенню ефективності процесу методичної підготовки майбутніх учителів у педагогічному ЗВО, а з іншого – забезпечують досягнення необхідного рівня методичної підготовки до виконання методичної роботи в закладі загальної середньої освіти» [89].

Більшість науковців розглядає це поняття як комплекс відповідних заходів організації педагогічного процесу; спеціально, штучно створені обставини; комплекс елементів педагогічної системи; необхідні вимоги, правила, що впливають на продуктивність процесу професійної підготовки майбутніх фахівців, і забезпечують досягнення результату тощо.

Дослідниця Т. Плахоніна обґрунтувала педагогічні умови у контексті вузької предметної спрямованості, досліджуючи процес формування методичної компетентності майбутніх педагогів, та виокремили такі педагогічні умови як «цілеспрямований розвиток мотиваційної сфери та волевих якостей майбутнього вчителя; організація навчання на основі доцільно відібраного теоретико-методичного матеріалу; активізація виконавської діяльності майбутніх педагогів, що стимулює їх пізнавальний інтерес до музичного мистецтва і забезпечує продуктивність педагогічного мислення; орієнтація на самооцінку досягнутого рівня методичної компетентності студентами» [53, с. 200].

Н. Кошелева виокремлює такі педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх викладачів психології: «системне використання методів стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності у процесі методичної підготовки майбутніх викладачів психології; оновлення змісту методичної підготовки майбутніх викладачів психології на засадах компетентнісного підходу; системне використання засобів дидактичного проєктування в процесі методичної підготовки майбутніх викладачів психології; проєктний підхід до організації педагогічної (асистентської) практики майбутніх викладачів психології» [35, с. 242].

Аналіз праць засвідчив, що виокремлення педагогічних умов формування методичної компетентності майбутніх фахівців залежить від об'єкту, предмету цілей та завдань дослідження, предметної сфери, що вивчається.

Нам імпонує думка науковця Р. Шостака, який переконаний, що методична компетентність формується саме у процесі підготовки, а у подальшому лише розвивається: «компетентність» варто розглядати як «складне інтегральне інтелектуальне, професійне і особистісне утворення, що формується у процесі підготовки; виявляється, розвивається і вдосконалюється у професійній діяльності» [99, с. 270].

Аналіз же ОПП «Службово-бойова діяльність підрозділів Національної гвардії України із забезпечення державної безпеки» (перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, професійна кваліфікація - офіцер тактичного рівня (військові формування з правоохоронними функціями) засвідчив, що навчальний план підготовки складаються з кількох структурних частин: цикл обов'язкових освітніх компонентів (180 кредитів) та цикл вибірових освітніх компонентів (4 блоки дисциплін, 60 кредитів).

Перша структурна частина складається з окремих блоків та спрямована на забезпечення загальноосвітньої підготовки майбутніх офіцерів. Представлені там навчальні дисципліни описаних освітніх блоків є важливими для розвитку загальної обізнаності, ерудованості та є основою для формування ключових компетентностей особистості, однак вони меншим чином впливають на формування методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ. І лише такі ОК як «Основи роботи з персоналом» (3 кредити) та «Психологія та педагогіка професійної діяльності» (10 кредитів). Але годин тут недостатньо для забезпечення повноцінного навчання методикам та технологіям навчання особового складу, проектуванню навчального матеріалу для проведення занять та ін. До того ж у циклі вибірових освітніх компонентів нема жодного ОК, що може якось сприяти формуванню методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ.

Характер же реалізації процесу формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ залежить і від внутрішніх, і від зовнішніх умов. Найбільш значущий вплив на формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ, на наш погляд, може мати сукупність педагогічних умов, що

створені у ВВНЗ у процесі їх професійної підготовки. Тому треба розглянути педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України, які надають можливість пов'язати цілі освіти курсантів з їхніми функціями як керівників структурних підрозділів НГУ, що проявляються у посадових обов'язках.

Таким чином, проведений аналіз керівних документів вищої військової освіти, аналіз проблем та недоліків підготовки курсантів, дозволив сформулювати наступні педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ, що необхідно обґрунтувати та впровадити в освітньому процесі ВВНЗ:

1. Спрямованість підготовки майбутніх офіцерів НГУ на формування методичної компетентності засобами активізації комунікативного потенціалу на основі технологій особистісно орієнтованого навчання.

2. Сконцентрованість підготовки на модифікованих та адаптованих методах проблемного навчання майбутніх офіцерів НГУ ефективній взаємодії з підлеглими у ситуаціях навчальної та службово-бойової діяльності.

3. Інтеграція змісту дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика» для створення контекстності прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ при навчанні підлеглих розв'язанню тактичних задач.

Таким чином, педагогічні умови методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у нашому дослідженні - це оптимальна сукупність педагогічних факторів, які забезпечують курсанту можливість формування перерахованих нами компонентів методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ на достатньому та високому рівні для подальшої проходження військової служби у лавах НГУ. Дані педагогічні умови у майбутньому будуть сприяти швидкій адаптації майбутніх офіцерів для проходження військової служби у частинах та підрозділах ОП НГУ.

Обґрунтування педагогічних умов у цих підходах включає аналіз змісту навчання, вибір методів викладання, організацію навчального процесу та

оцінювання результатів, що разом сприяють ефективному формуванню методичної компетентності майбутніх офіцерів.

Перша педагогічна умова – це спрямованість підготовки майбутніх офіцерів НГУ на формування методичної компетентності засобами активізації комунікативного потенціалу на основі технологій особистісно орієнтованого навчання.

Важливість зазначеної педагогічної умови впливає з необхідності засвоєння курсантом комунікативних ролей офіцера НГУ як наставника і як командира особового складу військового підрозділу, що потребує активізації комунікативного потенціалу через запровадження особистісно орієнтованої взаємодії на заняттях та формування у курсантів патернів, що забезпечують спілкування «рівний – рівному» з військовослужбовцями, які призовані по мобілізації та будуть виконувати завдання з ТО.

Комунікативний потенціал особистості курсантів має бути розкритий в освітньому процесі ВВНЗ і гарантувати сформованість патернів поведінки й мислення, «софт скілз», що є складовою професійної компетентності сучасного офіцера НГУ.

На думку науковців, комунікативний потенціал особистості це [28, 41, 51]:

- комунікативні властивості, що характеризують можливості особистості як конкретного і реального учасника спільної діяльності й визначають ефективність, глибину і повноту входження в спільну діяльність і співпрацю у групі;
- система психологічних властивостей та особливостей особистості, що набувається у спільній діяльності, спілкуванні;
- сукупність форм, засобів інтеграції власної діяльності з діяльністю інших, власної особистості з особистостями інших;
- властивості, що є внутрішніми резервами особистості, які забезпечують ефективну діяльність у специфічних ситуаціях спілкування тощо.

На сьогодні технології навчання для курсантів НГУ у ВВНЗ включають різноманітні підходи та інструменти, які сприяють ефективній підготовці

майбутніх офіцерів. Основні з них у підготовці офіцерів тактичного рівня (військові формування з правоохоронними функціями) такі:

1. Симуляційні технології - використання комп'ютерних симуляцій для тренування у реалістичних умовах, таких як тактичні ситуації або управління підрозділами.

2. Модульне навчання - навчання за окремими модулями, що дозволяє курсанту зосередитися на конкретних темах та навичках.

3. Військова практика - реальний досвід перебування у підрозділах ПОП НГУ, що дозволяє закріпити теоретичні знання на практиці.

4. Інноваційне навчання - використання онлайн - курсів та навчальних відео, онлайн-платформ для самостійного вивчення матеріалів.

5. Проєктно-орієнтоване навчання - робота над реальними місіями, що сприяє розвитку критичного мислення та командної роботи.

6. Тренінги та тактичні ігри - активні заняття, що зосереджені на розвитку практичних навичок у напрямку підготовки майбутніх офіцерів.

Ці технології сприяють формуванню компетенцій, необхідних для ефективного виконання обов'язків офіцера НГУ під час службово-бойової діяльності.

Науковець О. Бойко, що досліджує проблеми військової освіти та лідерства в ЗС України, зазначає, що у підготовці офіцерів доцільно:

застосовувати інновації у навчальному процесі (впровадження нових технологій, таких як симуляції, електронні платформи та дистанційне навчання); віддавати перевагу аналізу традиційних та сучасних методів підготовки курсантів, зокрема інтерактивних і адаптивних;

досліджувати, як навчальні програми можуть краще відповідати вимогам сучасним військовим операціям та місіям;

впроваджувати психологічну підготовку у підготовку військ; аналізувати міжнародний досвід країн НАТО [3].

І. Платонов пропонує критично переглядати навчальні програми підготовки курсантів, досліджувати структуру навчальних курсів, їх відповідність сучасним

вимогам; розробляти сучасні інтерактивні методи та технології навчання, які мотивують курсантів; підвищувати кваліфікацію викладачів ВВНЗ тощо [52].

Дослідник О. Хацаюк наголошує, що потрібно у військовій освіті впроваджувати:

інноваційні, технології, цифрові технології (інтеграція комп'ютерних симуляцій, електронних навчальних платформ та інших технологій для підвищення ефективності навчання);

тренажери та симулятори (впровадження спеціалізованих тренажерів для навчання тактичним і технічним навичкам);

навчання за допомогою мобільних пристроїв;

впроваджувати методи оцінювання ефективності інновацій, що вводяться у ВВНЗ тощо [92].

Нами також проаналізовано окремі міжнародні дослідження, зокрема відомих військових академій у США та інших країнах, які впроваджують сучасні методики навчання [19, 20, 29, 34, 97].

Умови, що сприяють розвитку у курсантів активності та мотивації до навчальної діяльності у ЗВО розглянуті у працях сучасних дослідників В. Радула, О. Діденка, Г. Пухальської, О. Москаленко, Т. Плачинди, В. Кравцова, Т. Тернавської та ін.

Рис. 2.1. Основні педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ

Така педагогічна умова як спрямованість підготовки майбутніх офіцерів НГУ на формування методичної компетентності засобами активізації комунікативного потенціалу на основі технологій особистісно орієнтованого навчання, базується на таких вихідних положеннях:

- пріоритет самоцінності та індивідуальності майбутнього офіцера НГУ, як активного носія суб'єктного досвіду у ВВНЗ, що за функціональним призначенням покликаний організовувати професійну підготовку

військовослужбовців, які призвані по мобілізації та будуть виконувати завдання з ТО;

- конструювання та реалізацію навчального процесу проводять НПП з бойовим досвідом та проходженням служби у підрозділах ОП НГУ;

- стиль навчальної взаємодії НПП та курсанта – навчання через ситуації педагогіки співробітництва, партнерські відносини у навчанні, спілкування на основі взаємоповаги та допомоги (тьюторство);

- заохочення високої активності і свідомості у навчанні курсантів, оригінальності у рішеннях і діях, використання сучасних рішень в управлінні персоналом, психології та педагогіці взаємодії людей.

У теорії особистісно орієнтовного навчання основними поняттями є: «індивідуалізація навчання», «суб'єкт-об'єктна взаємодія», «активізація навчальної мотивації», «розвиток критичного мислення», «повага до індивідуальності курсанта» тощо [18, 40, 75, 85, 90, 95]. Індивідуалізація навчання тут включає урахування індивідуально-психічних особливостей кожного курсанта, таких як прояви особистості, темп навчання, рівень знань, стиль сприйняття навчального матеріалу; використання різних методів та підходів до викладення навчальних дисциплін з максимальним залученням психічних процесів особистості курсантів тощо.

Особистісно орієнтована технологія навчання базується на створенні особистісно орієнтованих ситуацій, коли курсанти повинні шукати вихід з критичного становища, створювати модель своєї діяльності, надавати об'єктивну оцінку тощо [21]. Для вирішення таких завдань недостатньо лише наявних теоретичних знань, тут потрібно актуалізувати пізнавальні мотиви майбутніх офіцерів НГУ.

Отже, особистісно орієнтована технологія навчання надає можливості:

- стимулювати курсантів до активного пізнання дійсності у процесі самоосвіти, саморозвитку під час оволодіння вміннями та навичками, реальної оцінки освітньої діяльності та сформованості власної методичної компетентності;

- використовувати доцільні підходи та методи у процесі викладання дисциплін для максимального залучення курсантів у навчально-професійні ситуації;

- перетворювати набутий матеріал з рівня теоретичних знань у навички та уміння, досвід дій в умовах групової роботи;

- забезпечувати у процесі навчальної діяльності курсанта рефлексію, методи самооцінювання власної методичної компетентності.

Особистісно орієнтована підготовка має головну типову ознаку - врахування у навчальному процесі особистісних характеристик курсантів: вони стають активними співрозмовниками та комунікаторами, суб'єктами навчально-виховної діяльності та продуктивної праці тощо [25]. При цьому формується унікальний стиль взаємодії учасників освітньої діяльності, втрачається формальність і набуваються риси міжособистісного, міжсуб'єктного спілкування; розвивається рефлексивна позиція майбутнього офіцера НГУ, заохочується критичний аналіз рівня особистої методичної компетентності тощо.

Активізація комунікативного потенціалу курсантів НА НГУ під час занять з дисциплін «Психологія та педагогіка» (розділ «Педагогіка»), «Робота з персоналом» у рамках особистісно орієнтовного навчання має досягатися за допомогою різноманітних методів, а це такі:

1. Групові дискусії: обговорення цікавих для курсантів тем, можливість висловлювати різні думки та аргументи.

2. Проєктна діяльність: робота у малих навчальних групах над проєктами; взаємодія і обмін ідеями у групі, спільне відпрацювання презентацій.

3. Тактичні ігри: моделювання реальних ситуацій та їх програвання (розвиток комунікативних навичок, взаємодія у колективі).

4. Формування команд: відпрацювання вправ курсантами для розвитку командної роботи.

5. Кейси-стаді: підготовка кейсів, аналіз реальних ситуацій, побудова обговорювати стратегії і знаходити оптимальні рішення.

6. Використання технологій онлайн навчання: платформ для онлайн спілкування та обміну інформацією онлайн, комунікація під час семінарів і конференцій з представниками експертного середовища та військових частин поза межами аудиторії.

7. Позааудиторні воркшопи: майстер-класи, на яких курсанти можуть навчатися новим навичкам спілкування і презентації.

8. Зворотний зв'язок: обмін думками про процес та результати навчання, що сприяє розвитку критичного мислення, рефлексії.

На практичних заняттях під час навчання майбутніх офіцерів викладачами мають використовуватися: моделювання тактичних задач, критичних ситуацій, де курсанти виступають у ролі командирів взводів та приймають виважені рішення, розв'язують проблемні завдання. Посилюють їх складність тренінги з використанням критичних ситуацій та завдань, що відпрацьовуються англійською мовою.

Суб'єкт-об'єктна взаємодія припускає, що курсант є активним учасником навчального процесу; викладач же не просто передає знання, а і виступає у ролі наставника, що підтримує і допомагає курсанту самостійно здобувати знання, вміння та навички та застосовувати їх [45, 85].

Тому, для успішного використання особистісно орієнтованого навчання курсантів у ВВНЗ, необхідно виконати наступні умови:

- щодо НПП (висока ерудиція, глибокі знання свого предмету, бойовий досвід, професійна компетентність, володіння сучасними технологіями навчання, методикою такого навчання);

- щодо курсантів (високий рівень мотивації, активність та свідомість у навчанні, зацікавленість військовою справою, сформованість прийомів розумових дій);

- наявність під час занять програмного, науково-методичного та матеріального забезпечення.

Порівняльну характеристику традиційного та особистісно орієнтованого навчання відображено у табл. 2.1.

Результати особистісно орієнтованого навчання курсантів можуть охоплювати як академічні, так і особистісні досягнення. Основні результати, на нашу думку, мають включати:

1. Розвиток особистісних компетенцій: курсантів навчають розвивати здатність брати на себе відповідальність за власні рішення та вчинки під час навчання у НА НГУ, відповідати за результат діяльності як особисто, так і в рамках колективу; розвиток самоконтролю та вміння дисциплінувати себе, оскільки офіцер НГУ повинен бути прикладом для підлеглих; розвиток здатності до чіткої, зрозумілої та своєчасної комунікації, який є важливим компонентом особистісних компетенцій.

Таблиця 2.1

**Характеристики традиційного і особистісно орієнтованого
навчання курсантів при формуванні методичної компетентності
майбутніх офіцерів НГУ**

Традиційне навчання	Особистісно орієнтоване навчання
1. Викладач виступає основним джерелом знань і контролює навчальний процес. Курсантам надаються готові знання, які вони повинні засвоїти та відтворити.	1. Викладач виступає у ролі наставника, який направляє курсанта у правильному напрямку, акцентує увагу на його інноваційних ідеях та допомагає у їх розвитку.
2. Навчальні заняття проводяться у великій аудиторії, де всі курсанти слухають один і той самий матеріал. Акцент робиться на пасивне сприйняття інформації – слухання лекції, читання підручників, запам'ятовування і відтворення знань.	2. Навчальне заняття організоване наступним чином: до проведення заняття задіюються 2 викладача і 2 інструктора, група розподілена на підгрупи по 5-7 чоловік. Під час обговорення групою тактичної задачі або критичної ситуації, наставник направляє у вірному напрямку.
3. Темп навчання курсантів залежить від навчальної програми дисципліни та розкладу.	3. Темп навчання курсантів залежить від індивідуального темпу кожної з груп у розв'язанні тактичної задачі або критичної ситуації.

Традиційне навчання	Особистісно орієнтоване навчання
4. Контроль індивідуальних досягнень кожного курсанта тільки частково, в основному - фронтальний контроль.	4. Контроль індивідуальних досягнень оцінюється наставником і є оптимальним, у зв'язку з малою чисельністю групи та є основою.
5. Оцінювання курсантів не є оптимальним за браком часу. Викладач має тільки поверхневу картину стосовно ЗУН кожного курсанта.	5. Виставляється індивідуальна оцінка кожному. У процесі роботи у підгрупах, наставник змінює командирів та посадових осіб, для того щоб кожен попрацював у окремому напрямку та на різних посадах.

2. Покращення адаптації до військової служби: для цього необхідно враховувати різні аспекти, що допомагають курсантам до специфіки служби, навчання та особливостей військової діяльності. До цих аспектів входить наступне: психологічна підготовка (забезпечення кожного курсанта психологічною підтримкою у процесі адаптації до військового середовища військової частини НГУ); психологічні тренінги та семінари (організація тренінгів, що допомагають курсантам розвивати стійкість до стресових ситуацій, підтримувати морально-психологічну готовність до виконання службових обов'язків); професійна підготовка (активне залучення курсантів під час військової практики до проведення навчальних занять); розвиток методичних навичок (навчання курсантів вірним методичним прийомам щодо навчання та спілкування з підлеглими).

3. Формування професійної ідентичності: першим етапом формування професійної є розвиток професійної самосвідомості курсантів. Це процес усвідомлення того, ким вони є як майбутні офіцери, які функції та обов'язки на них покладаються. Для цього важливо познайомити їх з військовими традиціями і цінностями НГУ, усвідомлення значущості офіцерської професії за якою ґрунтується важливість розуміти не лише військову справу, а й соціальну відповідальність цієї професії.

4. Вища ефективність навчання: врахування індивідуальних особливостей кожного курсанта, таких як рівень підготовки, психологічні та фізичні

характеристики, є ключовим фактором для досягнення високих результатів, важливість поєднання теоретичних знань з реальними практичними ситуаціями, розподіл навчального процесу на модулі, кожний з яких буде містити певний блок знань та практичних навичок.

5. Покращення соціальних навичок: організація тренінгів та рольових ігор, де курсанти можуть практикувати ефективне спілкування в умовах стресу та конфлікту, а також у неформальній обстановці, створення ситуацій, коли курсанти повинні уважно слухати і давати зворотній зв'язок, а також вчитися толерантно реагувати на різні думки і погляди.

6. Зміцнення особистісної впевненості: вона зростає, коли курсанти набувають глибоких знань і навичок у своїй професії. Це включає у себе вивчення тактики, стратегії, технічних аспектів служби, військової етики та права. Вони повинні мати можливість брати на себе відповідальність за організацію тренування та виконання певних завдань. Це сприяє розвитку лідерських навичок і підвищує впевненість у власних силах.

Також під час роботи з особовим складом куратори навчальних груп роз'яснювали майбутнім офіцерам НГУ важливість формування комунікативної складової методичної компетентності військових керівників, пропонували взяти участь у практичних та тренінгових заняттях під час проведення спецкурсу «Основи формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ».

Зазначений спецкурс з формування методичної компетентності було спроектовано з метою реалізації системного і комплексного підходів у формуванні такої компетентності курсантів та для нівелювання недоліків традиційної системи організації освітнього процесу, що було зазначено нами у розділі 1.

Послідовність організації навчання курсантів при формуванні методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ наведено на рис.2.2.

Розроблено робочу програму спецкурсу «Основи формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України», що створено для курсантів Національної академії Національної гвардії України, яка вміщує 2-а

навчальних модулів (40 годин – 30 аудиторних і 10 – самостійної роботи), з них 8 годин лекційних, 8 – семінарських, практичних занять – 24 години, 10 годин – самостійна робота.

Спецкурс, окрім теоретичних питань, передбачав вивчення тем щодо розробки командиром підрозділу планів-конспектів занять з підлеглими та добір методів навчання (виконання завдань територіальної оборони), моделювання проблемних ситуацій та аналіз варіантів дій щодо виконання службово-бойового завдання (з використанням модифікованих та адаптованих методів навчання), відпрацювання остаточного варіанту дій за допомогою програмного комплексу «Кропива» (використання новітніх інформаційних технологій).

Етапи проходження спецкурсу	Дисципліни психолого-педагогічного змісту, загальна тактика		
	Теоретична частина спецкурсу (вступ до спецкурсу, лекційні, семінарські заняття)		
	Практична частина спецкурсу (практичні заняття, тактичні задачі, завдання для прийняття рішення на посаді командира підрозділу)		
	Заняття на основі КСН «Процес планування бою»	Брифінг	Зворотний зв'язок

Педагогічні умови	1. Спрямованість підготовки майбутніх офіцерів НГУ на формування методичної компетентності засобами активізації комунікативного потенціалу на основі технологій особистісно орієнтованого навчання. 2. Сконцентрованість підготовки на модифікованих та адаптованих методах проблемного навчання майбутніх офіцерів НГУ ефективній взаємодії з підлеглими у ситуаціях навчальної та службово-бойової діяльності. 3. Інтеграція змісту дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика» для формування контекстності прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ при розв’язанні тактичних задач.
-------------------	---

Рис. 2.2. Послідовність організації навчання курсантів при формуванні методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ

Тематичний план спецкурсу «Основи формування методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ» представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Тематичний план спецкурсу

№ з/п	Теми	Лекції	Сем.	П.з	С.р.
1.	Блок 1. Методична підготовка командира підрозділу НГУ (проєктування програм підготовки та змісту занять з особовим складом щодо виконання завдань територіальної оборони). Тема 1. Вимоги та порядок проєктування програм навчання військовослужбовців підрозділу під час планування операції.	2	-	-	2
2.	Тема 2. Сутність та методи діяльності командира підрозділу після отримання попереднього розпорядження з застосуванням набутих методичних	2	2	6	2

	навичок.				
3.	Тема 3. Порядок дій щодо формулювання попередніх вказівок підлеглим для підготовки та планування операції (проблемні ситуації та завдання).	-	2	4	2
	Всього за блок № 1	4	4	10	6
4.	Блок 2. Мета, зміст, методи та форми підготовки військовослужбовців командиром підрозділу (виконання завдань територіальної оборони). Тема 1. Розробка командиром підрозділу планів-конспектів занять з підлеглими та добір методів навчання (виконання завдань територіальної оборони).	2	2	4	2
5	Тема 2. Моделювання проблемних ситуацій та аналіз варіантів дій щодо виконання службово-бойового завдання (з використанням модифікованих та адаптованих методів навчання).	-	-	4	-
6	Тема 3. Відпрацювання остаточного варіанту дій за допомогою програмного комплексу «Кропива» (використання новітніх інформаційних технологій).	2	2	2	2
7	Тема 4. Моделювання та відпрацювання порядку віддачі наказу та розпорядження підлеглим на виконання завдань щодо територіальної оборони згідно процедури TLP за допомогою «Дельта».	-	-	4	-
	Всього за блок № 2	4	4	14	4
	Всього за курс	8	8	24	10

Перший блок – «Методична підготовка командира підрозділу НГУ (проектування програм та змісту підготовки, технологія проведення занять з особовим складом щодо виконання завдань територіальної оборони)» – передбачав навчання курсантів порядку методичної підготовки командира підрозділу під час отримання службово-бойового завдання, правильності проектування та застосування набутих знань, вмінь та навичок під час планування операції та їх способів (послідовного, паралельного, комбінованого), методичної навченості у ході оформлення попередніх розпоряджень на підготовку операції та критичним мисленням у ході віддання попередніх розпоряджень.

Другий блок – «Мета, зміст, методи та форми підготовки військовослужбовців командиром підрозділу (виконання завдань територіальної оборони)» передбачав вивчення тем щодо розробки командиром підрозділу планів-конспектів занять з підлеглими та добір методів навчання (виконання завдань територіальної оборони), моделювання проблемних ситуацій та аналіз варіантів дій щодо виконання службово-бойового завдання (з використанням модифікованих та адаптованих методів навчання), відпрацювання остаточного варіанту дій за допомогою програмного комплексу «Кропива» (використання новітніх інформаційних технологій), моделювання та відпрацювання порядку віддачі наказу та розпорядження підлеглим на виконання завдань щодо територіальної оборони згідно процедури TLP за допомогою «Дельта».

Курсанти на посадах командирів підрозділу НГУ з підготовки ТО, відпрацьовували наступні завдання, а саме: розробка попереднього плану дій у текстуальному та графічному вигляді, проведення аналізу варіантів дій, використовуючи певні фактори, які впливають на хід виконання завдання, застосування інноваційних технологій, а саме базового комплексу «Кропива» та «Дельта» та віддачі бойового наказу підлеглим. Матеріал знайомить з класифікацією командирських рішень, умовами прийняття командирських рішень за фахом, факторами, що впливають на процес прийняття рішень, моделями прийняття командирських рішень за допомогою методичної компетентності, підходами до прийняття командирських рішень. Курсанти знайомляться з видами інформації, її роллю у службі, моделлю комунікаційного процесу під час військової служби, комунікаційними перешкодами та засобами їхнього подолання.

В обох блоках передбачалось проведення семінарських та практичних занять (32 години). Було враховано проведення самостійної роботи для курсантів (10 годин).

Реалізацію цієї умови здійснювали на таких рівнях професійної підготовки курсантів у ВВНЗ:

на рівні навчальної роботи: лекції та семінари, що забезпечували зворотній зв'язок з аудиторією, давали можливість презентувати бойовий досвід війни, наводили конкретні факти, привертати увагу курсантів до найважливіших питань комунікації, пробуджували їх зацікавленість до процесу підготовки підлеглих; групові заняття, що передбачали обмін досвідом між курсантами та НПП, надавали можливість сформувати відкрите навчально-розвивальне середовище для обговорення актуальних питань управління підрозділами; групові вправи із запровадженням діалогово-дискусійних методів («мозкового штурму», «круглого столу», «аналізу критичних ситуацій»);

на рівні навчально-професійної діяльності: постановка конкретних дидактичних завдань під час проходження військової практики, самоаналіз свого рівня методичної компетентності наприкінці стажування у підрозділах НГУ; написання тез доповідей з тематики методичної компетентності офіцерів під час роботи військового наукового товариства курсантів; підготовка тез та виступів на науково-практичних конференціях, участь у конкурсах курсантських робіт з педагогічної тематики тощо;

на рівні квазіпрофесійної діяльності: проведення тактичних ігор («Підготовка та організація для здійснення маршу підрозділу», «Навчання організації та здійснення розташування на місці підрозділу», «Методика організації оборонних та наступальних операцій») з використанням текстуального та графічного рішення командира на виконання завдання за призначенням; програвання різноманітних ситуацій у ході попереднього планування бою за стандартами НАТО - TLP («Методика навчання розробленню варіантів дій командира», «Способи планування» (послідовний, паралельний, комбінований), що давали можливість наблизити навчальний процес до реальних умов під час виконання операцій, реалізувати себе як керівника занять під час навчання підлеглих розв'язанню професійно-орієнтованих завдань тощо.

Для активізації пізнавальної діяльності курсантів використовуються й традиційні методи: лекційний, розповідь, пояснення, метод обговорення матеріалу, практичні роботи (із застосуванням таких прийомів як постановка

питань при викладі матеріалу, включення практичних вправ та їх обговорення, ситуаційних завдань, використання при цьому наочних і технічних засобів навчання тощо).

Особливості ж активних методів навчання полягають у тому, що в їхній основі закладене спонукання до практичної й розумової діяльності, без якої немає руху вперед в оволодінні знаннями [17]. Тому під час занять ми намагалися використати активні методи саме там, де необхідно акцентовано формувати компоненти методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ. Саме таким методом було обрано тактичну гру.

Тактична гра – це форма відтворення реальної ситуації в умовах виконання службово-бойових завдань, відтворення змісту професійної діяльності шляхом моделювання та імітації систем відносин та підлеглості. За допомогою імітації даної ситуації умов професійної діяльності, курсанти одержують можливість навчатися більш ефективно взаємодіяти по вертикалі і горизонталі; ефективно спілкуватися один з одним. Тут стає можливе виявлення лідерських якостей, здатності приймати рішення у невизначеній ситуації та у обмежені терміни, оскільки у тактичній грі знімається реальна відповідальність гравців за прийняті рішення і надається можливість широкого експериментування. На основі наявного професійного досвіду курсанти приймають рішення та у вигляді зворотного зв'язку одержують результати своїх дій.

Мета тактичної гри - визначити готовність до конкретної складної ситуації, набуті досвіду шляхом даної гри, допомогти навчитися через досвід та почуття. Розігрування конкретної складної ситуації за ролями сприяє розвитку уяви і навичок критичного мислення у курсантів, вихованню здатності знаходити й розглядати ймовірні варіанти дій [1].

Перевагами тактичної гри є те, що вона дозволяє проявити набуті компетентності, якими має оволодіти майбутній офіцер НГУ. Тобто практично відбувається процес вироблення й прийняття рішення для конкретної ситуації в умовах послідовного методу роботи, уточнення необхідних факторів, аналіз інформації, що надходить додатково [8, 9, 82]. Але сама по собі тактична гра, як форма організації

навчання, не може об'єктивно забезпечити необхідний рівень методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ. Для реалізації завдання формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ впливу тактичних ігор на необхідно забезпечити певні вимоги.

По-перше. Планування тактичної гри вимагає максимальної професіоналізації її змісту. Тобто, завдання гри має враховувати специфіку діяльності, яку набуває курсант, особливості його майбутньої професійної діяльності як офіцера НГУ, а також моделювання різної обстановки.

По-друге. Проблемність змісту та механізм його представлення, що як раз спирається на модель проблемного навчання. Ігрова навчальна діяльність курсанта тут є внутрішнім продуктом, результатом самостійної роботи і творчості.

По-третє. Оптимальне співвідношення ігрового та дидактичного планів тактичної гри. Тоді гра стає дидактичним засобом розвитку компонентів методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ.

По-четверте. Діалогічне та полілогічне спілкування, взаємодія учасників тактичних ігор між собою, забезпечення розвитку ініціативності, самостійності курсантів. Сценарій гри повинен відповідати сценарію операції.

Отже, тактична гра при послідовному розв'язанні ситуацій спільними зусиллями учасників відтворює моделі професійної діяльності майбутніх офіцерів НГУ. Крім того, курсанти вивчають ситуації у динаміці: прийняте рішення впливає на операцію, змінює його стан, відомі наслідки прийнятого рішення і є послідовний ланцюг рішень тощо.

При проєктуванні тактичних ігор ми дотримувалися таких основних положень:

- конкретна ситуація операції та чітка мета проведення;
- моделі процесу діяльності офіцерів НГУ з аналізу операції;
- розподіл ролей між учасниками гри;
- різниця ролевих цілей при опрацюванні рішень;
- взаємодія учасників відповідно до посади;

- колективний аналіз отриманого завдання учасниками гри;
- аналіз можливих варіантів дій;
- узгодження та верифікація вірного рішення;

Структура тактичної гри, включає у себе: ролі, які моделюють посади офіцерів НГУ, що входять до системи військової частини; ролі, необхідні для оперативного управління ходом гри (командир, заступник командира, штаб батальйону по напрямкам, посередники, противник, та інструктивні карти для навчання); ролі, що запроваджуються у гру для підвищення емоційної напруги; ролі експертів для проведення оцінювання тощо [16].

Також тактична гра включає обов'язкові елементи:

- наявність моделі системи управління військовим підрозділом;
- наявність ролей і їх взаємодія один з одним;
- різні варіанти командирських рішень;
- наявність системи та критеріїв оцінювання діяльності учасників тактичної гри;
- наявність керованої емоційної напруги;
- наявність загальної мети навчання, методичні рекомендації та інструктивні карти.

2. Часові показники тактичної гри відповідно етапів: підготовчий етап, вступна частина, основна частина, заключна частина, брифінг тощо.

3. Методична структура гри:

- методика проведення гри, сценарій відповідно тематики;
- критерії оцінювання діяльності учасників;
- технічні засоби навчання і наочне приладдя.

4. Організаційна структура гри включає:

систему підготовки до проведення гри (підготовка керівництва щодо проведення гри, методичного і технічного забезпечення, формування складу груп); управління грою (створення змагальності, творчості, відпрацювання навичок роботи у групі, управління грою і т.д.).

5. Логічна структура гри: картина гри, доктринальна основа тактики дій: дія – протидія – відповідь на протидію, варіанти дій та їх програвання.

Таким чином, одним із дієвих методів формування компонентів методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ може розглядатися тактична гра.

Основними факторами, які сприяли підвищенню активності курсантів під час занять були, на нашу думку, такі:

- фаховий інтерес до тем спецкурсу;
- специфічний характер навчально-пізнавальної діяльності на заняттях;
- змагальність між командами; ігровий характер занять; проблемність тощо.

Основними способами та прийомами створення критичних ситуацій при формуванні методичної компетентності курсантів під час ігор були:

- невідповідність між системою знань, вмінь та навичок курсантів у новій ролі, сторонні фактори;
- повідомлення викладачем інформації, яка містить у собі певну суперечність;
- сприймання і осмислення різних тлумачень одного і того самого явища;
- використання сукупності способів і прийомів, у ході яких виникає критична ситуація.

По завершенню гри курсанти повинні були представити схеми, де зазначено основні технологічні кроки, що навчання особового складу алгоритму прийняття рішення командира - відбувалося перетворення теоретичних і практичних знань у складні уміння.

Різновидами тактичних ігрових методів було розігрування виконання обов'язків за посадою.

Характерні властивості цього методу були використані так:

1. Курсантів ознайомили з конкретно даною ситуацією, яка найбільш повно відповідала фаховій діяльності офіцера і вимагала вирішення (наприклад, обговорення питань взаємодії з іноземними партнерами щодо взаємодії під час спеціальної операції).

2. Були розподілені ролі конкретних посадових осіб, які існують в реальній ситуації на командному пункті;

3. Ролі розподілялись між курсантами та на аркушах надавалися обов'язки посадових осіб.

Використовувались дві форми інсценування занять: заздалегідь підготовлене інсценування та імпровізоване інсценування, яке виникало несподівано під час обговорювання навчальних проблем.

Інсценування заняття здійснювалося у таких двох варіантах: перший – обов'язки розподілялися між курсантами, а інші, виконували обов'язки активного глядача. Другий – курсанти розподілялися на мікрогрупи.

Кожна група працювала у своєму штабі та виконувала навчально-бойові завдання за напрямками. Спочатку курсанти активно дискутували у цих групах над розв'язанням дидактичної проблеми, потім представники груп пропонували усім для дискусійного обговорювання свій варіант дій.

Конкретні інструкції щодо виконання певних обов'язків роздавалися курсантам напередодні заняття залежно від його дидактичного і методичного задуму. Інструкції та опис роздавалися усім учасникам заняття. Потім проводилося обговорення дидактичної проблеми, де курсанти засвоювали техніку ведення бесіди з підлеглими, вступали в комунікацію, передавали інформацію, аргументували, формулювали думки тощо.

Приклад рольової картки наведено на рис. 2.3.

Під час експерименту курсантам були запропоновані тактичні ситуації, що були максимально наближені до професійної діяльності офіцера. Це сприяло розвитку мотивації досягнення успіху у професійній діяльності, активізації їх роботи на заняттях та пробудженню творчості.

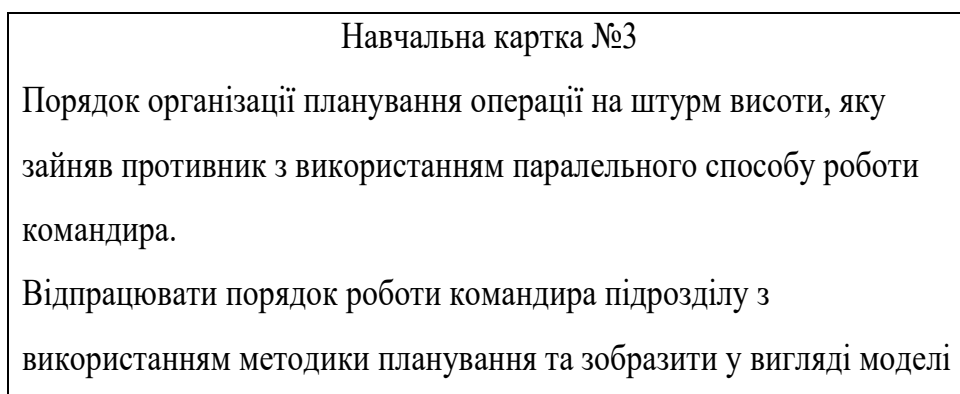

Рис. 2.3. Приклад картки навчально-методичного комплексу «Грім»

Крім цього, у певних іграх вводилися «Посередники», які оцінювали учасників тактичної гри за такою схемою (оцінювалося від 0 до 10 балів):

- правильність виконання обов'язків згідно займаної посади з використанням;
- вміння швидко і точно реагувати на зміну ситуації й приймати раціональні рішення;
- уміння знаходити комунікацію з начальниками та підлеглими;
- уміння вибудовувати свою комунікацію з суміжними підрозділами, налагоджувати відносини з ними, враховувати індивідуальні особливості підлеглих;
- прояв методичної компетентності у ситуаціях проектування програм підготовки, діалогічності у спілкуванні при знаходженні вірних варіантів можливих дій;
- правильне розуміння перекладу і спілкування іноземною мовою при обговоренні рішень, які забезпечать виконання операції.

Наприкінці заняття проводився брифінг, де підводилися підсумки, оцінювалися труднощі, успіхи та динаміка проведення, участь як конкретних курсантів, так і робота штабу.

Під час тактичної гри також застосовувався метод аналізу конкретних ситуацій, який розвиває здатність до аналізу завдань, уміння знаходити проблему та формулювати рішення завдань самостійно, генерувати різні способи та методи

їх вирішення. Цей варіант застосовувався для розвитку самостійного і критичного мислення, формування його гнучкості для успішного пошуку шляхів ухвалення оптимальних рішень у майбутньому. До складу ситуації обов'язково входила проблема, яка потребувала своєчасного розв'язання.

Одним з основних завдань було виявлення закономірностей розвитку конкретної ситуації, розкриття суттєвих зв'язків явищ, факти, події, діях підрозділів, осмислення яких потребує уміння свідомо впливати на таке явище.

Таким чином, впровадження такої педагогічної умови як спрямованість підготовки майбутніх офіцерів НГУ на формування методичної компетентності засобами активізації комунікативного потенціалу на основі технологій особистісно орієнтованого навчання повинно конкретизувати та стимулювати прагнення курсантів до вдосконалення своєї індивідуальної методичної підготовленості як керівників та наставників підлеглих.

Друга педагогічна умова – сконцентрованість підготовки на модифікованих та адаптованих методах проблемного навчання майбутніх офіцерів НГУ ефективній взаємодії з підлеглими у ситуаціях навчальної та службово-бойової діяльності.

Проблемне навчання як один з видів продуктивного навчання має суттєві можливості щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів, тому що воно, порівняно з традиційним навчанням, краще формує операції мислення та критичне мислення, що є вимогою до командира підрозділу НГУ [14, 78, 98]. Досвід застосування проблемного навчання у вищій школі, у підготовці офіцерів для НГУ засвідчили, що його застосування в освітньому процесі сприяє успішності опануванню курсантами змісту навчальних дисциплін, здобуттю складних умінь.

Польський дидакт В. Оконь під проблемним навчанням розуміє “сукупність таких дій, як організація проблемних ситуацій, формулювання проблем, надання учням необхідної допомоги у вирішенні проблем, перевірка цих рішень і, нарешті, керівництво процесом систематизації і закріплення набутих знань” [107].

Проблемне (грец. πρόβλημα – задача, утруднення) навчання – дидактична

система, яка ґрунтується на закономірностях творчого засвоєння знань і способів діяльності, на прийомах і методах викладання та учіння з елементами наукового пошуку [22].

На думку науковців О. Шинкарука та О. Діденка, таке навчання передбачає створення системи послідовних проблемних ситуацій і управління процесом їх вирішення, а також проблемне учіння – особливу форму творчої навчальної діяльності курсантів щодо засвоєння знань і способів діяльності з наявністю аналізу проблемних ситуацій, формулювання проблем і їх розв’язання шляхом висунення припущень, обґрунтування і доведення гіпотез [98]. Ми погоджуємося з їх думкою, що проблемне навчання покликане формувати у курсантів такі професійні вміння: самостійно побачити і сформулювати проблему; висунути гіпотезу, знайти спосіб її перевірки, зібрати дані, проаналізувати їх, запропонувати методику їх опрацювання; сформулювати висновки і побачити можливості практичного застосування отриманих результатів; бачити проблему загалом, аспекти й етапи її розв’язання самостійно або в колективній роботі тощо.

Важливим у цьому підході є те, що проблемне навчання змінює мотивацію пізнавальної діяльності і провідними стають пізнавально-спонукальні мотиви курсантів. Важливим же у зусиллях НПП є те, щоб проблема викликала внутрішню зацікавленість курсанта, тоді він активізує свою навчальну діяльність, розвиває свої здібності, мислення, пам’ять, увагу, інтереси тощо.

Як дидактична технологія проблемне навчання передбачає наявність проблеми, проблемного запитання, проблемного завдання і проблемної ситуації тощо [56]. Істотною ознакою проблемного запитання є прихована суперечність, яка відкриває можливість отримати неоднотипні відповіді. У ньому немає готової схеми і передбачається самостійний аналіз суперечливої ситуації. Курсанти мають володіти таким обсягом знань і вмінь, щоб самостійно почати пошук результату.

Результати досліджень показали, що нове та невідоме є однією з головних умов, що забезпечує розвиток мислення, тому це потрібно активно використовувати у навчанні курсантів [55, 77]. Отже, явища, що позначаються

поняттям “проблемна ситуація”, на відміну від задачі, містять три головні компоненти: а) необхідність виконання такої дії, за якої виникає пізнавальна потреба в новому, невідомому ставленні, способі або умові дії; б) невідоме, яке повинно бути розкрито в проблемній ситуації; в) можливості учня у виконанні поставленого завдання, в аналізі умов і відкритті невідомого [98].

Сам процес проблемного навчання складається з двох основних етапів [75]:

1) етап постановки практичного або теоретичного завдання, що викликає проблемну ситуацію;

2) етап пошуку невідомого в цій проблемній ситуації або шляхом самостійного дослідження курсанта, або шляхом повідомлення НПП відомостей, необхідних для вирішення сформульованої проблеми.

Упровадження проблемного навчання вимагає дотримуватись таких умов організації освітнього процесу у ВВНЗ:

1. Підготовка НПП: високий рівень ерудованості, глибоке знання навчального предмета; володіння методикою проблемного навчання, вмінням вести діалог, заохочувати до пошукової діяльності; полемічна майстерність тощо;

2. Підготовленість аудиторії: наявність мотивації, інтересу до порушеної проблеми; володіння прийомами аналітичної діяльності; попередня теоретична підготовка для пошуку невідомого результату або способу вирішення завдання;

3. Науково-методичне забезпечення навчального процесу, засоби створення проблемних ситуацій;

4. Врахування специфіки навчально дисципліни, теми, часу, відведеного на вивчення теми.

Серед ключових понять технології проблемного навчання виділяють «проблемну лекцію», «проблемну ситуацію», «проблемне питання», «проблемне завдання», які використовує викладач залежно від навчальної мети, виду і змісту заняття.

У ВВНЗ проблемне навчання курсантів можна застосовувати на різних етапах:

– на етапі здобування нових знань (проблемні лекції);

– на етапі усвідомлення знань формування й закріплення умінь та навичок (створення проблемних ситуацій і вирішення проблемних завдань під час проведення семінарських або практичних занять);

– на етапі розв’язання проблемних завдань під час виконання самостійної роботи, написання рефератів, курсових, дипломних, магістерських робіт, проєктів тощо).

За видом інформаційно-пізнавальної суперечності науковці виокремлюють кілька типів проблемних ситуацій, а це такі [10]:

курсанти не можуть відповісти на проблемне запитання, не знають способу розв’язання поставленого завдання;

курсанти вимушені використовувати раніше засвоєні знання в нових практичних умовах, що створює суперечності між теоретично можливим шляхом розв’язання завдання і їх практичною неспроможністю;

наявність суперечності між практично досягнутим результатом виконання навчального завдання і відсутністю знань для його теоретичного обґрунтування.

Науковці наводять кілька способів створення проблемних ситуацій у навчанні [98]:

ситуація невідповідності – виникає, якщо життєвий досвід, світогляд слухачів вступають у протиріччя з науковими даними;

ситуація невизначеності – проблемне завдання містить недостатню кількість даних для своєчасного розв’язання; у такому разі її розв’язання залежить від кмітливості, мобільності студентів, які по винні самостійно здобути дані, яких не вистачає;

ситуація несподіваності – створюється при ознайомленні слухачів з фактами або ідеями, що викликають подив, здаються парадоксальними;

ситуація конфлікту – нові факти, висновки, досвід вступають у протиріччя з усталеними науковими теоріями, уявленнями;

ситуація передбачення – характеризується суперечливістю фактів, здійсненням розумового пошуку;

ситуація спростування – слухачам пропонується довести неспроможність

певної ідеї, спростувати антинауковий підхід тощо;

ситуація вибору – студентам пропонується обрати правильну відповідь з кількох можливих і відомих їм та обґрунтувати свій вибір.

Нам імпонує наступна схема роботи НПП з курсантами щодо керівництва виникненням і вирішенням проблемної ситуації за такими етапами (рис.2.4).

Рис. 2.4. Схема роботи НПП з курсантами щодо керівництва виникненням і вирішенням проблемної ситуації за етапами при підготовці військовослужбовців ТРО

У проблемному навчанні курсантів за допомогою методів навчання (традиційних, модифікованих і адаптованих методів проблемного навчання), форм навчання (навчальна діяльність академічного типу (лекції, семінарські заняття, самостійна робота), квазіпрофесійна діяльність курсантів (тактичні задачі

та воєнні ігри); навчально-професійна діяльність (військова практика) тощо)), послідовно формувався предметний і соціальний зміст майбутньої діяльності офіцера НГУ у військових підрозділах.

Основна мета проблемного навчання курсантів у нашому дослідженні – щоб навчання відбувалося не тільки заради знань, а виступило тією формою особистісної активності, яка забезпечує формування необхідних предметно-професійних і соціальних якостей особистості майбутнього офіцера НГУ, його методичної компетентності як наставника підлеглих.

Таблиця 2.2

**Порівняльна характеристика традиційного та
проблемного навчання курсантів**

Традиційні методи навчання	Проблемне навчання (модифіковані та адаптовані методи)
1. Загальний підхід викладача до групи у цілому.	1. Індивідуальний підхід до навчання: викладач враховує індивідуальні особливості курсантів, їхні сильні та слабкі сторони.
2. Викладач виступає у ролі лектора та надає навчальний матеріал у вигляді лекцій, групових занять з метою розкрити всі навчальні питання згідно РПНД.	2. Зворотній зв'язок: ефективна взаємодія передбачає постійний зворотний зв'язок, пояснюють помилки, допомагаючи глибше зрозуміти проблемні завдання.
3. Викладач виступає у ролі інструктора і розглядає лише 1 варіант дій на ту чи іншу ситуацію.	3. Менторство і наставництво: викладач допомагає курсанту у розвитку професійних та особистісних якостей
4. Шаблонне викладання матеріалу викладачем згідно підручників і навчальних посібників та дотримання лише тих рекомендацій, які у них викладені.	4. Підтримка ініціативності: ефективні викладачі підтримують ініціативу курсантів у вирішенні проблемних завдань. Це може включати додаткові завдання для самостійного вивчення.
5. Показ відео роликів з сайту G7 (Сили територіальної оборони ЗСУ, щодо підготовки бійців ТО), та розбір дій з нього.	5. Навчання через приклад: викладачі з бойовим досвідом є прикладом для курсантів, які демонструють за допомогою БК "Кропива" реальні операції на окупованих територіях.

І таке навчання побудоване на задоволенні потреб курсантів щодо отримання знань з майбутньої спеціальності, стимулювання розвитку пізнавальних інтересів, формування стійких позитивних мотивів навчання та усвідомлення цілей щодо оволодіння професією офіцера НГУ як командира та наставника підлеглих. Порівняльну характеристику традиційного та проблемного навчання наведено у таблиці 2.2.

Таке навчання було спрямоване на створення під керівництвом викладача проблемних ситуацій і активну самостійну діяльність курсантів з їх вирішення, коли курсант, розглядаючи, співвідносячи, інтегруючи, підсумовуючи та деталізуючи фактичний матеріал, сам прагнув знайти нову інформацію, вирішити проблему та одержати навички з комунікативної взаємодії, що знадобиться у майбутній діяльності як наставника підлеглих під час їх підготовки у військах.

Засобом реалізації цієї умови стала КСН «Процес планування бою»: у результаті опрацювання змісту та структури методичної компетентності нами було виокремлено матеріал, який при вивченні спецкурсу та навчальних дисциплін найбільш актуальний та потрібен для ефективного формування саме такої компетентності майбутніх офіцерів, і практично моделює ситуації її прояву тощо.

На думку науковців [94], електронні засоби навчання – це програмні засоби навчального призначення, де відображена предметна галузь, реалізована технологія її вивчення, забезпечені умови щодо реалізації потрібних видів навчальної діяльності студентів. За класифікацією Д. Чернілевського вони можуть бути такими: навчальні програмні засоби; програмні засоби та системи – тренажери; демонстраційні програмні; навчально-ігрові програмні; контрольні програмні засоби; довідкові програмні засоби; імітаційні засоби; інформаційно-пошукові програмні системи, моделюючі програмні засоби; дозвільні програмні засоби [94].

Дидактичні принципи, покладені в основу їх застосування, було враховано і нами: принцип наочності навчання; принцип розподілу навчального матеріалу; принцип інтерактивності навчального матеріалу; принцип мультимедійної

репрезентації навчальної інформації; принцип адаптивності до персональних особливостей студента.

Нами, при проектуванні дидактичних матеріалів з проблемного навчання курсантів, створювалися педагогічні програмні засоби (ППЗ) - пакети прикладних програм у складі КСН, призначені для вирішення різних завдань навчання: формування знань, умінь і навиків, контролю якості засвоєння, узагальнення і систематизації знань і т.п., а також програмна документація, що визначає порядок застосування програмних засобів. Тому у навчальному процесі курсантів нами застосовано такі види ППЗ: комп'ютерні навчальні програми (системи), інформаційно-пошукові системи навчального призначення, електронні словники та ін.

При викладанні дисципліни «Загальна тактика» для курсантів використовуються такі комп'ютерні системи:

1. Планшет з базовим комплексом «Кропива» (топографія, військова розвідка, загальна тактика, тактика дій механізованих підрозділів). За допомогою нього відображається реальна тактична обстановка.

2. Базовий комплекс «Кропива як засіб, на який покладено вирішення окремих тактичних завдань при збереженні загальної структури, мети і завдань поставлених задач.

3. Програми ситуаційної обізнаності, наприклад комп'ютерні програми з імітації експерименту.

Опитування, що проведено нами з викладачами НА НГУ (20 осіб) про проблеми з використанням комп'ютерних навчальних програм (систем) дозволило визначити певні труднощі:

- обмежене використання планшетів зі встановленим БК «Кропива» – 76 %;
- недостатня практика у тренуваннях з використанням безпілотних літальних апаратів нового зразка – 64 %;
- недостатнє практичне використання планшетів з системою ситуаційної обізнаності «Дельта» – 60 %;

– нестача фінансування для проходження курсів підвищення кваліфікації для поглибленого вивчення базових програм «Топік», «Мілчат» – 62%.

Отже, ці комп'ютерні навчальні програми (системи) спрямовані на формування у курсантів методичних знань і умінь, тактичних знань и умінь, тому нагальним завданням постало обґрунтування та розробка КСН «Процес планування бою», що буде побудованою на принципі інтерактивних медіа та сприяти формуванню методичної компетентності курсантів як офіцерів та наставників. Для цього здійснено аналіз наукових джерел, що стосуються визначення етапів розробки, структури та вимог до її проектування [7, 15, 76].

Л. Омельченко [48] пропонує наступні етапи розробки комп'ютерних програм: проектування набору завдань і розробка сценарію; формулювання вимог до інструментальних засобів, які використовуються для розробки комп'ютерних програм і вибір програмних засобів (текстові процесори, графічні редактори, табличні процесори, програми презентацій та інші інструментальні програмні засоби); розробка комп'ютерних програм з використанням обраних програмних засобів; експертиза, апробація і редагування розроблених комп'ютерних програм; розробка методичних рекомендацій для студентів.

Науковці до критеріїв відбору інформації для програмних продуктів навчального призначення пропонують віднести наступні [6, 12, 39, 42]:

- ціннісний критерій, який проявляється у вивченні змісту теми в контексті необхідних професійно важливих знань, умінь, навичок, якостей особистості;
- критерій модульності, що передбачає побудову навчального матеріалу у КСН за модульним принципом;
- інтегрований критерій, що відображає системне представлення навчальної інформації, з визначенням логіки її побудови і послідовності матеріалу, виділенням міжпредметних зв'язків дисциплін.

Аналіз наукових джерел [47, 84, 102] дав можливість визначити вимоги, які були основою у процесі розробки КСН:

1 група - дидактичні вимоги: інтерактивність (представлення можливості вибору курсантами блоків та їх тем для вивчення, режиму їх майбутньої служби,

розгляду керівних та нормативних документів військової сфери, Законів України на сайті Уряду через відповідні гіпертекстові посилання тощо); активізація діяльності (на основі використання проблемних завдань з методичної та службово-бойової діяльності), режим діалогу тощо;

2 група - психологічні вимоги: формування мотивації до навчальної діяльності (внутрішні і зовнішні стимули) (формування внутрішньої мотивації відбувалося за допомогою пояснення значущості методичної компетентності курсантів у майбутній професійній діяльності; для забезпечення зовнішньої мотивації курсанти заохочувалися до засвоєння навчального матеріалу на основі досягнення високого підсумкового рейтингу за якісне вивчення кожного блоку КСН).

3 група - методичні вимоги: врахування особливостей змісту навчального предмету, взаємозв'язок та послідовність методичних одиниць, методів навчання та форм контролю.

Дотримання цих вимог дозволило інтегрувати знання з різних дисциплін та використовувати комп'ютерні технології для широкого представлення змісту діяльності майбутніх офіцерів у навчальних блоках КСН.

Для виділення у тексті важливої інформації використовується різний колір та жирний шрифт більшого розміру. За допомогою різного розміру, орієнтировки, щільності тексту в КСН відображено функціональні і змістовні особливості текстових одиниць, акцентовано увагу курсантів на ключовій інформації та блоках змісту.

Як показало опитування курсантів, це дозволяє керувати процесом сприйняття інформації, впливати на розвиток мислення, емоційний настрій та зручність при роботі з КСН. Так, 92% курсантів відповіли, що їм було зручно і зрозуміло працювати з КСН.

У КСН для визначення рівня засвоєння навчального матеріалу курсантами також використовується режим контролю. Вимоги до контролю були такими [4, 43]:

- надійність (забезпечення оцінювання знань, умінь і навичок з максимальною точністю та можливістю відтворити знов);
- оптимальний рівень складності (розуміння курсантами сутності завдань, врахування рівня їх підготовленості та відповідна градація стимульного матеріалу);
- валідність тестових завдань;
- всебічність оцінки різних рівнів засвоєння навчальної інформації.

До контрольного блоку для перевірки сформованих знань, вмінь та навичок курсантів включено:

- перелік контрольних питань за блоками;
- використання тестів за типами: впізнавання, розрізнення, класифікації, підстановки, конструктивні тести;
- питання, що є підготовчими до участі курсантів у воєнній грі;
- фіксування питань, на які було дано невірну відповідь тощо.

Загальний обсяг КСН представляє собою блоки навчання, що має таку визначену структуру: інформаційний, планувальний, практичний (тести, завдання) і заключний блок (брифінг) (рис.2.5). Це дозволяє досягти інтегрованої мети навчання та активної пізнавальної та самостійної діяльності майбутніх офіцерів НГУ.

Під час контролю сформованості знань та умінь курсантів використовувались тестові завдання; завдання, що вимагають надання письмової обґрунтованої відповіді; контрольні завдання, воєнна гра тощо. Воєнна гра використовувалася під час планування операції командиром взводу ОП.

За його підсумками складався рейтинг кожного курсанта, який приймав участь у контрольних заходах [11].

Курсанти мали вибір на обрання тестових завдань за рівнями складності: початковий рівень (0 – 0,4 балів), середній рівень (0,5 – 0,6 балів), високий рівень (0,7 – 1 бал).

Письмові завдання оцінювалися за наступними критеріями: відповідь без обґрунтування (0 – 0,4 балів), відповідь не повна, але має частину вірного рішення (0,5 – 0,6 балів), повна обґрунтована відповідь (0,7 – 1 бал).

Контрольні завдання оцінювалися за наступними критеріями: виконання контрольного завдання, яке по 100 бальній шкалі не добирє 60 балів – 0 балів, від 60 – 75 балів – 1 бал, 76 – 89 балів – 2 бали, 90 – 100 балів – 3 бали.

створення	КСН «Процес планування бою»			
	1. Задум і обґрунтування	2. Проектування	3. Перевірка моделі КСН (верифікація)	4. Реалізація
Характеристика блоків	Інформаційний блок Отримання завдання (вивчення топографічних карт, аналіз власних сил та противника, аналіз часових рамок), надання командирів підтверджуючий звіт. Видача попереднього розпорядження підлеглим (тип операції, місце проведення операції, початкові дані розвідки, вказівки щодо переміщення).			
	Планувальний блок Розробка попереднього плану (розробка варіантів дій, аналіз варіантів дій, порівняння варіантів дій, вибір остаточного варіанту дій). Ініціювання маневру (відпрацювання своїх дій та противника за допомогою БК «Кропива» з використанням загальних позначень без конкретизації).			
	Практичний блок Нанесення тактичної обстановки у цілому (за допомогою тактичних та топографічних знаків). Тестові завдання надають варіанти позначок для нанесення. Обрати правильні позначки та нанести загальну обстановку операції. Завершення складання плану (надання письмових відповідей). Оцінка йде за наступними критеріями - відповідь без обґрунтування, відповідь не повна, але має вірні погляди, повна обґрунтована відповідь. Віддання наказу (формування та оформлення його для майбутньої операції). Даний пункт входить до контрольного завдання. War game «воєнна гра» (на основі обраного варіанту дій, прийняття участі в операції згідно займаної посади).			
	Заключний блок Брифінг (Викладачі та інструктора виступають у ролі «посередників» та «координаторів» які оцінюють роботу кожного колективу та окремо кожного курсанта. Перевірка результатів проводиться з заслуховуванням кожного та відображенням результатів на центральному ПК.			

Рис. 2.5. Модель КСН «Процес планування бою»

Воєнна гра оцінюється наступним чином: не розв'язання службово-бойової задачі на відповідній посаді – 0 балів, задача виконана не у встановлені строки та принесла умовні втрати особового складу – 1 бал, задача виконана у встановлені

строки, але не принесла бажаного результату – 2 бали, задача виконано вчасно та точно – 3 бали.

Загальний результат та його оголошення стимулювали курсантів до покращення своїх навчальних показників (рис.2.5).

Таблиця 2.2

Процес формування рейтингової оцінки курсантів

Контрольні заходи	Курсанти		
	Курсант 1	Курсант 2	Курсант 3
Тести	0,3	0,6	0,8
Письмові завдання	0,6	1	0,8
Контрольні завдання	2	2	2
Воєнна гра	2	3	1
Результат:	4,9	6,6	4,6

Таким чином, рейтингова оцінка надає можливість підтримувати високу мотивацію досягнення курсантів на всіх етапах їх навчання, підвищити їх успішність навчання при формуванні методичної компетентності тощо.

Зацікавленість у курсантів забезпечувалася створенням на заняттях та тренінгах атмосфери змагання, креативності, можливістю надбання нового досвіду, заохочення отриманням високого загального рейтингу, підвищенням власної самооцінки у набутті вищого рівня методичної компетентності майбутнього офіцера як командира та військового педагога.

Третя педагогічна умова - інтеграція змісту дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика» для створення контекстності прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України при навчанні підлеглих розв'язанню тактичних задач.

Відомості про загальну оцінку курсанта _____

П.І.Б.	Контрольні заняття		Рейтинг
--------	--------------------	--	---------

курсантів	Тести	Письмові завдання	Контрольні завдання	Воєнна гра	Підсумок	
1						

Рис 2.5. Зразок відомості про загальну оцінку курсанта

Ця умова реалізувалася у поєднанні спецкурсу та комп'ютерної системи навчання «Процес планування бою» та навчально-методичного комплексу для моделювання проблемних ситуацій, тактичних завдань, де викладено загальну, часткову обстановку та варіантів дій при формуванні методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ.

На нашу думку, врахування цієї педагогічної умови повинно бути постійно у центрі уваги керівників ВВНЗ, науково-педагогічних працівників, тому, що дозволить з нових позицій розглянути й оцінити процес становлення як фахової майстерності курсантів, так і їх методичної компетентності як організаторів професійної підготовки у підрозділах, так і наставників, педагогів, які щоденно готують підлеглих та планують, проєктують та проводять заняття з бойової, спеціальної, професійно-психологічної підготовки [27, 59-70].

Крім цього, підрозділи активно залучаються до міжнародних навчань за кордоном та спільних навчань з країнами НАТО, де українські офіцери діляться досвідом та проводять показові заняття з використанням зброї та військової техніки [13, 46, 54].

Зазначена нами інтеграція забезпечує розвиток у курсантів системного мислення, та розуміння як і які використовувати методи навчання під час тактичної підготовки до реальних умов СБД.

Як показало вивчення освітньо-кваліфікаційних характеристик військових фахівців, професіограм та психограм командира взводу, поряд із загальними якостями, що притаманні професіоналам, у офіцерів НГУ необхідно сформувати й специфічні характеристики, обумовлені особливостями їхньої діяльності і, в тому

числі якості і компоненти, що стосуються педагогічної майстерності офіцерів як наставників і педагогів підлеглих [71-73, 83].

Українська дослідниця І. Козловська наголошує, що сучасний стан інтеграційних процесів в освіті та дидактики в контексті інтеграції показує, що усі базові дидактичні поняття та процеси пов'язані з інтеграційними процесами [31, 32]. На її погляд, аналіз характеристик інтеграції (рівні, чинники, типи, види, форми, функції тощо) дає можливість стверджувати таке: у зв'язку з багатоплановістю поняття “інтеграція”, воно переобтяжене значною кількістю різноманітних характеристик, що зумовлює труднощі впровадження інтеграційних процесів у практику.

Загальнонауковий та філософський аналіз інтеграції знань, наведений у наукових джерелах, надав можливість обґрунтувати методологічні підходи до інтеграції знань [2, 57, 87]:

1. Історико-філософський підхід базується на методологічних принципах історизму, єдності кількості й якості, каузальності, об'єктивності, взаємозв'язку та взаємообумовленості явищ та діалектичного заперечення. У його контексті інтеграція знань зумовлюється такими чинниками: спільність походження, генетична єдність чи тотожність явищ, об'єктивна єдність світу як предметна та методологічна єдність пізнання природи й суспільства.

2. Проблемний підхід до структурування змісту професійної освіти базується на методологічних принципах науковості та розвитку. У контексті цього підходу забезпечується розвиваючий характер навчального матеріалу, а також взаємозумовленість та взаємозв'язок вивчення різних навчальних курсів. У межах цього підходу суттєве методологічне значення має виникнення нової якості в процесі інтеграції, що передбачає, з одного боку, розвиток зінтегрованого об'єкта, а з іншого – послідовну зміну етапів інтеграції.

3. Синергетичний підхід передбачає існування потенціальних структур та складних цілісних систем, виявлення загальних принципів, що керують виникненням цих структур і функцій, які самоорганізуються.

4. Системний підхід спрямований на забезпечення принципу системності у формуванні знань та акцентує увагу на інтеграційних властивостях об'єктів, їх походженні, зв'язках і структурі на основі методологічних принципів системності та всебічності вивчення явищ і процесів. У контексті цього підходу реалізується вимога наявності різномірних елементів та їх певної totoжності для інтеграції, передбачається діалектичний зв'язок інтеграції та диференціації, які заперечують одна одну на рівні елементів, проте передбачаються взаємно на рівні системи.

5. Функціонально-організаційний підхід передбачає, що інтеграційні процеси здатні виконувати організаційну роль у дидактичних системах, оскільки вони є більш глибокими за комплексність, системність, синтез тощо. У контексті цього підходу виділяється важлива особливість інтеграції як засобу організації навчання. У межах цього підходу відбувається створення, трансформація та відбір методів, форм та засобів навчання, які забезпечують сприйняття інтегративного змісту навчання.

6. Структурний підхід, де наголошується, що знання як ієрархізована система різноякісних елементів вимагає його структурування на засадах інтеграції, що зумовлено принциповою єдністю логічної структури галузей знань та подібністю структур якісно різних явищ. Варіативність структури навчальних курсів не повинна порушувати структуру необхідних зв'язків.

7. Прогностичний підхід до інтеграції знань передбачає тлумачення інтеграції як поняття, що розвивається. У контексті даного підходу забезпечується прогнозування розвитку існуючих та виникнення нових навчальних курсів та організаційних форм навчання.

Розробка теорії інтеграції знань передбачає необхідність виведення базових закономірностей дидактичної інтегрології та їх наслідків, які дають можливість перейти до прикладного аспекту дослідження – побудови дидактичної системи інтегративного навчання та розробки конкретних методик [23, 32, 33].

У першій базовій закономірності (корелятивність) стверджується, що елементи інтеграції повинні мати властивості, які забезпечують їх здатність до

узгодженої взаємодії (елементи інтеграції повинні бути достатньо однорідними, щоб зберегти здатність до взаємодії).

Друга базова закономірність (імперативність) визначає, що процес є інтегративним тоді і тільки тоді, коли виконуються такі умови: поява якісно нових властивостей у результаті інтеграції; наявність системно-структурного характеру зінтегрованого об'єкта; збереження індивідуальних ознак елементів інтеграції; існування декількох стабільних станів зінтегрованого об'єкта.

Третя базова закономірність (доповнювальність) встановлює зв'язки інтеграції та диференціації: інтегративні процеси викликають процеси диференціації (і навпаки).

Ми погоджуємося з І. Козловською, що інтегративна дидактична система передбачає інтеграцію як зовнішню, так і внутрішню, як змістову, так і процесуальну, де структурування змісту навчального матеріалу відбувається зсередини дидактичної системи (мінімальні підсистеми фундаментальних знань інтегруються у проблемні блоки та формують навчальні курси) на основі розроблених методик інтегративного навчання [31].

У межах нашого дослідження та відповідно цієї педагогічної умови, нами за основу були взяті проблемний підхід до структурування змісту професійної освіти та системний підхід. Це надає можливості забезпечити розвиваючий характер навчального матеріалу для курсантів, взаємозумовленість та взаємозв'язок вивчення різних навчальних дисциплін та спецкурсу, забезпечити дотримання принципу системності у формуванні знань та акцентувати увагу на інтеграційних властивостях об'єктів, їх походженні, зв'язках і структурі тощо.

Відповідно до вищезазначених положень, наведемо обґрунтування реалізації інтеграції навчальних дисциплін щодо формування контекстності прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ при розв'язанні тактичних задач:

1. Контекстність прояву методичної компетентності означає здатність адаптувати методичні підходи до навчання підлеглих відповідно до конкретних тактичних умов виконання завдань, які потрібно буде реалізувати під час служби.

Майбутні офіцери повинні вміти застосовувати знання з методичної підготовки та керівництва особовим складом залежно від конкретної тактичної обстановки, враховуючи фактори часу, простору, ресурсів та стану підрозділів.

2. Зв'язок між методичною та тактичною підготовкою: методична компетентність дозволяє офіцерам дидактично вірно організовувати та проводити заняття, навчати особовий склад виконанню тактичних завдань та управляти підлеглими під час операцій. При цьому загальна тактика допомагає формувати розуміння, як правильно діяти в різних умовах, ухвалювати тактичні рішення та вести підрозділи до успішного виконання завдань. Інтеграція ж цих двох видів підготовки дозволяє майбутнім офіцерам не лише вирішувати тактичні задачі, але й навчати свій підрозділ цьому під час тренажів, відповідно до специфіки цих завдань.

3. Інтеграція та контекстність прояву методичної компетентності допомагає курсантам розвивати навички адаптивного мислення, що є ключовим для успішного командування підрозділами у різних ситуаціях. Вони мають вміти змінювати тактичний план залежно від ситуації та одночасно ефективно передавати нові знання підлеглим через методичні інструменти, які вони засвоюють на навчальних заняттях.

4. Практико-орієнтоване навчання. Інтеграція дисциплін сприяє використанню практичних сценаріїв, що базуються на реальних тактичних задачах. Це може включати проведення навчальних тренувань, де курсанти одночасно розробляють тактичні рішення і в той же час впроваджують методи навчання розробці цих рішень для свого підрозділу. Наприклад, під час проведення військових навчань офіцер може одночасно керувати тактичною операцією і проводити інструктаж особового складу.

5. Розвиток комунікативних та управлінських навичок. Методична компетентність включає здатність ефективно передавати інформацію та керувати навчальним процесом, що особливо важливо в умовах бойової обстановки, коли потрібно швидко й чітко пояснити підлеглим їхні завдання. Тактична підготовка

дозволяє майбутнім офіцерам практикувати ці навички у бойовому контексті, що забезпечує їхню готовність до реальних викликів бою.

Важливим є і те, що під час інтеграції психолого-педагогічних дисциплін та дисципліни «Загальна тактика», побудовано структурний ланцюжок, що дозволяє простежити логіку викладання матеріалу за цими дисциплінами, поставлені дидактичні цілі та упорядкований зміст, що стосується сформованості методичної компетентності командира взводу ОП. Це, з одного боку, надає можливість активізувати навчально-пізнавальну діяльність усіх груп курсантів, які у подальшому будуть залучатися до експерименту, а з іншого – реалізує інформаційну, координаційну і дидактичну функції тощо.

На наш погляд, зазначена інтеграція найбільш успішно реалізується за допомогою методу проектів бо саме він має перетворювальний і інтегративний характер впливу на розумову діяльність курсантів у процесі виконання, і саме участь у проектах сприяє активності, творчості, і формуванню дослідницьких навичок та інтеграції знань [74, 104, 105, 106, 108, 109].

Н. Мирончук вважає, що метод проектів слід розглядати як комплексний навчальний метод, який дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає можливість виявити творчі здібності у плануванні, організації та контролі своєї діяльності [44].

Навчальний ефект від застосування методу проектів, свідчить про його поліфункціональність, що забезпечується дидактичною, пізнавальною, виховною, соціалізуючою та розвивальною його функціями.

На основі аналізу праць провідних науковців і практиків нами обрано наступні типи навчальних проектів для формування методичної компетентності курсантів: за видом діяльності, яка домінує у проекті (практико-орієнтовані проекти, творчі, рольові, прикладні, інформаційні); за предметно-змістовою галуззю знань (міжпредметний проект); за характером координації проекту (безпосередній); за характером контактів (учасників однієї групи); за кількістю учасників (індивідуальний, парний); за тривалістю виконання проекту (короткотривалий, середньої тривалості); за ступенем складності: простий,

складний, комплексний (передбачає різні типи й форми творчої діяльності); за характером партнерських взаємодій між учасниками проектування (кооперативний, змагальний); за характером цільових установок (втілення ідеї або плану; здобуття нових знань і досвіду); за професійною спрямованістю (комунікаційний, навчальний); за рівнем самостійності виконання (з іншими курсантами та викладачем; самостійно); за часом виконання: у позанавчальний час; за кінцевим результатом (матеріальний, особистісний); за формою й методами організації (рольова та ділова гра, практична робота тощо); за сутнісними характеристиками: створюваний (продуктивний), пов'язаний зі службою; проект розв'язання проблеми (науково-дослідницький); проект-вправа (проект навчання і тренування для оволодіння певними навичками) [88, 103].

Інформаційні проекти для курсантів за тематикою формування та прояву методичної компетентності спрямовані на збір, узагальнення та аналіз інформації про таку компетентність, її важливу роль для офіцерів як керівників та наставників у підрозділах, методи її формування. Структура проекту включає: а) актуальність, мету, джерела інформації з теми; б) обробку інформації щодо прояву методичної компетентності у підрозділах при організації професійної підготовки (аналіз, узагальнення, висновки); в) результат (тези, реферат, доповідь, програма або план дій та ін.); г) презентацію тощо (слайди, обговорення і т.ін.).

Творчі проекти за тематикою формування та прояву методичної компетентності спрямовані на вільне обрання методів дослідження та презентування результатів у формі, яка зручна для курсантів. Оформлення результатів творчого проекту часто відбувається у вигляді доповіді, плану та сценарію заходів, реферату, твору, програми, альбому тощо.

Рольові проекти – це проекти, де характер і зміст роботи визначається відповідно до певних ролей учасників і їх дій, що відображають тематику методичної компетентності офіцерів [49]. Це ситуації на заняттях, комунікація, взаємодія з підлеглими, спілкування під час практичних вправ з тематики ТРО. Результати цих проектів можна побачити та оцінити лише у кінці.

Ознайомчо-орієнтовні проекти – вид інформаційних проектів, що інтегруються в дослідницькі проекти з вивчення сутності, складу, прояву методичної компетентності офіцерів. Структура: предмет інформаційного пошуку, поетапність з позначенням проміжних результатів; аналіз нових фактів, узагальнення, висновки; оформлення результатів (обговорення, презентація, зовнішня оцінка).

Практико-орієнтовані проекти – корисні тим, що результат діяльності курсантів визначається на самому початку і відображає парну роботу з дотриманням соціальних інтересів учасників. Проект має чітку структуру, сценарій діяльності учасників з визначенням їх функцій, розмежовує участь кожного учасника в оформленні кінцевого продукту тощо. Тут важлива організація координації та поетапне обговорення частин проекту, організація одержаних результатів і впровадження їх у практику дидактичної діяльності офіцерів у підрозділі.

Нами визначено основні вимоги до застосування методу проекту під час формування методичної компетентності у навчальному процесі з курсантами [49]:

- теоретична, практична та пізнавальна значущість проекту для курсантів;
- формулювання проблемного завдання або ситуації, вирішення яких потребує критичного та всебічного аналізу у процесі дослідження;
- індивідуальна та парна організація дослідницької роботи курсантів;
- вибір методів дослідження та допомога у цьому викладача;
- активний збір, систематизація, аналіз інформації, що стосується методичної компетентності;
- організація колективного обговорення результатів роботи (презентація, доповідь, реферат тощо);
- оцінювання проекту групою та НПП;
- висновки, визначення перспективних напрямів подальшого дослідження з проблем формування та прояву методичної компетентності офіцера.

Розкриємо особливості організації та виконання навчальних проектів курсантами під час реалізації спецкурсу за такими етапами:

1. Організаційний етап. Його завдання: мотивування учасників, формування мікрогруп або індивідуально, надання допомоги курсантам у визначенні мети і завдань проекту, розробка плану, висування ідей, створення списку джерел, визначенні критеріїв оцінки діяльності на усіх етапах. Завдання полягають: у визначенні мети і завдань проекту, розробці плану роботи, пошуку необхідної для початку роботи інформації.

2. Практичний етап. Курсанти: збирають, аналізують і систематизують інформацію, обговорюють в мікрогрупах, перевіряють гіпотези, розробляють і виконують практичну частину проекту, самоконтроль виконання завдань і досягнення мети. НПП: консультує згідно етапів та змісту проекту, допомагає в систематизації матеріалів, надає правила оформлення проекту, стимулює активність, оцінює проміжні результати учасників, корегує та проводить моніторинг спільної діяльності тощо.

3. Узагальнюючий етап. Курсант оформлює доповіді та документи, стенд з результатами проекту, готує презентацію результатів тощо. НПП консультує щодо підготовки звіту, порядку та процедур захисту проекту, аналізує обсяг і вірність роботи, оцінює роль кожного у проекті.

4. Підготовка презентації (мультимедійна презентація). Курсант має доповісти згідно наступної схеми: вступ (тема, мета, актуальність та завдання навчального проекту), результати навчального проекту та його практичне значення для процесу професійної підготовки підрозділів НГУ, висновки.

Захист проектів курсантів відбувається у формі презентації (15 хв.), під час якої курсанти представляють актуальність та результати проекту, описують методи, доповідають про труднощі під час виконання проекту, проявляють здобуті компетентності та навички публічного виступу, що є проявом їх методичної компетентності.

Критерії оцінювання роботи курсантів над проектом були такі: а) досягнення мети проекту; б) повнота відпрацювання завдань; в) логічність та чіткість викладу; г) вірність обрання методів вирішення завдань проекту; д)

оформлення інформації відповідно до вимог; є) культура мови під час презентації та володіння тезаурусом теми.

Отже, курсанти навчаються розробці і виконанню проекту згідно з поставленим завданням, формують компоненти своєї методичної компетентності, розвивають навички виступу перед колегами, раціональному розподілу ресурсів та управлінню часом, тренуються креативно мислити під час підготовки проекту.

Таким чином, ця педагогічна умова, на нашу думку, відіграла роль важливого системного чинника у процесі формування методичної компетентності та дозволили суттєво покращити зв'язок між теорією та практикою у підготовці майбутніх офіцерів НГУ. Отже, у підрозділі 2.1. розглянуто основні педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України, однак постає завдання обґрунтувати цілісний освітній процес, що представляє собою педагогічну систему та може бути схематично презентований.

2.2. Модель формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у ВВНЗ

Для обґрунтування і побудови системи формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у ВВНЗ нами здійснено моделювання такої системи та теоретичне визначення її основних складових, параметрів функціонування та індикаторів дієздатності.

Методологічною базою теорії моделювання у педагогічних дослідженнях є наукові праці В. Сухомлинського, А. Макаренка, Г.Балла, І. Беха, С. Гончаренка, І. Зязюна, Р. Макарова, В. Ягупова, О. Діденка, Є. Лодатка та ін.

На думку науковців, моделювання в широкому сенсі - це особливий пізнавальний процес, метод теоретичного та практичного опосередкованого пізнання, коли суб'єкт замість безпосереднього об'єкта пізнання створює схожий із ним допоміжний об'єкт-замісник - модель, і досліджує його [20, 24, 100].

Від латинського «modeling» – це спосіб дослідження будь-яких явищ чи процесів за допомогою побудови й аналізу їхніх моделей [50]. Важливо, що при моделюванні системи потрібно враховувати те, що вона складається як єдність мети, завдань, організаційних форм, критеріїв функціонування тощо.

Наукові джерела з проблем моделювання подають різні класифікації моделей. Наприклад, науковці пропонують розрізняти всі види моделей на підставі таких важливих критеріїв, як: класи задач; класи об'єктів, форма подання інформації [26, 38]. Вченими створено як класичні моделі (кібернетичні, математичні, технологічні, інформаційні), так і специфічні – аналітичні, алгоритмічні, імітаційні, динамічні, проектні, людино-машинні та ін.

Дослідники зауважують, що модель – це відображення навчальних планів, програм та інших керівних документів, у яких описується і регламентується процес підготовки фахівців у вищій школі [58, 79]. Побудова моделі підготовки фахівця у ЗВО передбачає встановлення: функціональної сутності роботи фахівця; широти професійного профілю; характеристик праці; експертних оцінок дій; прогнозу розвитку діяльності; обсягу навчальних дисциплін [80, 83, 101].

Аналіз наукових праць засвідчив, що в педагогіці моделі можуть виступати як засіб наукового дослідження, як предмети дослідження і як засоби діяльності фактів [38]. Побудовану модель слід рахувати вдалою, якщо з її допомогою можна пояснити факти, які розкриваються експериментальним шляхом або вона дозволяє передбачити існування ще не відкритих фактів [56].

Модель формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у ВВНЗ, яку нами створено, має за мету максимально повно і схематизовано зобразити і описати структуру та процеси навчання курсантів.

Головною властивістю цієї моделі вважаємо системність. «Сукупність якісно визначених елементів становить зміст системи, сукупність закономірних зв'язків між елементами – внутрішню форму, або структуру системи» [91].

Така система, на погляд науковців, характеризується:
елементним складом;

структурою як формою зв'язку елементів;
 функціями елементів і цілого;
 єдністю внутрішнього і зовнішнього середовища системи;
 законами розвитку (функціонування) системи і її складових [96].

Ця модель як система побудована нами також з урахуванням закономірностей синергетики. У синергетиці розрізняють два стани систем – рівноважний стаціонарний стан і нерівноважний стан системи [36]. Враховано також існування двох основних понять синергетики: «точка біфуркації» – як місце роздвоєння траєкторій розвитку об'єкта на розгалуження, та «аттрактор» – множина значень макропараметрів системи, до якої вона довільно або спонтанно прямує.

Моделювання процесу формування методичної компетентності майбутніх офіцерів вважаємо важливою складовою проектування професійної підготовки командного складу НГУ у ВВНЗ. Це питання також досліджувалося рядом науковців, які працюють у галузі розробки методик навчання, психології та педагогіки вищої школи, військової педагогіки (І. Бех, В. Ягупов, О.Бойко, О. Керницький, П. Онипченко, О. Данильченко, А. Савицька, Ю. Козлов, С. Романюк, Л. Смірнова, А. Прокопенко та інші).

Для побудови моделі формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час підготовки у ВВНЗ нами розглянуто основні підходи до конструювання процесу навчання, що відображено у працях науковців [37, 80, 91]:

1. Модель суб'єктно-діяльнісного підходу до навчання базується на поглядах, що офіцери як наставники та педагоги, що організують та проводять професійну підготовку, мають бути готовими до активної педагогічної діяльності. Така модель базується на активних методах навчання: практичних заняттях, тренінгах, рольових іграх, імітаціях, що дають можливість курсантам здобувати знання, формувати навички, опановуючи методичні інструменти навчання підлеглих.

2. Модель розвитку критичного мислення, коли науковці наголошують на важливості критичного мислення у майбутніх офіцерів, що дозволяє їм обирати

найкращі методи навчання для підлеглих (методи, які сприяють формуванню у майбутніх офіцерів здатності самостійно приймати рішення і оцінювати ефективність використання педагогічних методів).

3. Модель інтеграції теоретичних основ педагогіки та психології з конкретними практичними методами навчання забезпечує розвиток у майбутніх офіцерів уміння застосовувати теоретичні знання для розв'язання практичних задач, що виникають у процесі підготовки військових кадрів.

4. Модель рефлексії та самооцінки, що вважаються важливими компонентами методичної компетентності. Наголошується, що офіцери повинні бути здатні оцінювати свої педагогічні дії та адаптувати методи навчання під нові вимоги, враховуючи результати самооцінки для покращення ефективності навчання.

5. Модель індивідуалізації навчального процесу: пропонується адаптація методів навчання у залежності від індивідуальних особливостей учасників навчального процесу. Це важливо для військових навчальних закладів, де окремі офіцери можуть мати різний рівень підготовки, досвіду та потреби у навчанні.

6. Модель інтерактивного навчання: вважається важливим використанням інтерактивних методів навчання, які сприяють взаємодії між викладачами та учасниками, а також дозволяють застосовувати практичні ситуації для розвитку методичних навичок майбутніх офіцерів. Це можуть бути дискусії, рольові ігри, тематичні семінари.

При побудові моделі формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ ми спиралися на загальні принципи формування таких моделей у педагогіці:

– універсальність і адаптивність: моделі повинні бути гнучкими та здатними адаптуватися до нових вимог та умов служби офіцерів, до концепцій та військових стратегій та організаційних структур в НГУ;

– комунікація та взаємодія: формування вмінь офіцерів ефективно взаємодіяти з підлеглими, використовуючи різні методи навчання, комунікації та контролю («софт скілз»);

- практична орієнтованість: пріоритети надаються практичним навичкам, які офіцери повинні мати для вирішення сучасних службово-бойових завдань;
- науковість (врахування достовірних і обґрунтованих фактів);
- змістовність (відповідність створеної моделі процесу дослідження);
- цілісність (взаємозв'язок всіх структурних блоків та їх складових, відповідність структурних елементів меті дослідження),
- цілеспрямованість (перевірка ефективності моделі на всіх її етапах в напрямку від постановки мети і визначення завдань до досягнення кінцевого результату);
- гнучкість (пристосування до непередбачуваних ситуацій, що виникають під час підготовки офіцерів);
- відображення зв'язків між усіма компонентами моделі та врахування усіх підсистем, чинників, що забезпечують повноцінне функціонування моделі у ВВНЗ.

Отже, можна зазначити, що розроблювана нами модель повинна представляти схему навчального процесу, що відображає усі особливості та етапи формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України під час їх навчання у ВВНЗ.

Алгоритм педагогічного моделювання у нашому випадку проходив такі етапи: постановка мети моделювання; виділення об'єкта моделювання; формулювання предмета моделювання; з'ясування законодавчо-нормативного забезпечення функціонування об'єкта моделювання; обрання теорії, яка описує (пояснює) зміст предмета моделювання; обґрунтування основних допущень, що спрощують реальний об'єкт; формування понятійного апарата моделювання; конструювання моделі об'єкта з використанням категорій, понять, тверджень і суджень; експертиза моделі об'єкта щодо дотримання принципів наукового пізнання, законів логічного мислення, чинних юридичних і фінансових норм тощо; дослідження властивостей моделі (адекватність і повнота відображення дійсності, прогностичність тощо); доопрацювання, корегування та остаточне конструювання моделі.

У результаті реалізації нашої моделі можна розв'язати наступні завдання:

- забезпечити інтеграцію дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика», диференціацію та індивідуалізацію навчання курсантів;
- створити умови для оптимального навчання курсантів та проєктування траєкторії розвитку МК майбутніх офіцерів;
- розвивати мотиви курсантів та їх активні життєві настанови для майбутньої служби;
- вдосконалити часткові методики підготовки майбутніх офіцерів НГУ та формування їх МК;
- формувати потрібні методичні навички у майбутніх офіцерів НГУ на протязі усього їх навчання у ВВНЗ;
- цілеспрямовано формувати професійні і соціально значущі особисті якості майбутніх офіцерів НГУ;
- уникнути таких явищ як розрізненість впливів навчальних дисциплін, не повне поєднання теорії та практики;
- подолати протиріччя між необхідністю повноцінного формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ та відносною застарілістю форм і методів, які застосовуються в освітньому процесі ВВНЗ.

Усе це відображається у побудованій нами моделі формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час їх навчання у Національній академії НГУ (рис.2.6.), що складається з таких модулів та їх складових: концептуальний модуль (цільовий, функціональний і методологічний компоненти); модуль педагогічних умов (педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України); змістовий модуль (зміст спецкурсу, дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика», навчально-методичний комплект «Грім»); технологічно-реалізаційний модуль (етапи, методи і прийоми); інтерактивно-діалоговий модуль (викладачі, курсанти та взаємодія між ними); модуль контролю.

Рис. 2.6. Модель формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ

У межах концептуального модулю обґрунтовано цільовий, функціональний і методологічний компоненти, де визначено мету формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ у процесі навчання у ВВНЗ, основні завдання формування методичної компетентності. Функціональний компонент у даному модулі моделі представлений наступними методичними функціями: інформаційною, комунікативною, організаційною, контрольно-оцінювальною та компонентами методичної діяльності командира підрозділу (проектувальний, виконавський, рефлексивний), що здійснює обов'язки та ролі військового педагога у військово-дидактичному процесі при виконанні програм бойової та професійної підготовки особового складу.

Методологічний компонент розкриває підходи (системний, компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, студентоцентризований, проблемний, контекстний) до формування методичної компетентності, та принципи навчання курсантів (системності, свідомості, активності, практичної спрямованості, єдності теорії і практики, індивідуального підходу тощо).

Змістовий модуль моделі включає наступні складові: зміст спецкурсу, зміст дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика», навчально-методичний комплект «Грім».

При обґрунтуванні змісту ми спирались на основні методологічні підходи сучасної науки, педагогічні закони та закономірності, принципи навчання, професіограму офіцера НГУ при виконанні завдань територіальної оборони, вимоги держави до офіцера НГУ, специфіку виконання завдань територіальної оборони у сучасних умовах, потреби у реформуванні підготовки офіцерів силових структур країни з урахуванням досвіду ведення російсько-української війни, локальних воєнних конфліктів, можливості використання комп'ютерних засобів.

Модуль педагогічних умов включає педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України та особливості їх реалізації в освітній процес ВВНЗ: спрямованість підготовки майбутніх офіцерів НГУ на формування методичної компетентності засобами

активізації комунікативного потенціалу на основі технологій особистісно орієнтованого навчання; сконцентрованість підготовки на модифікованих та адаптованих методах проблемного навчання майбутніх офіцерів НГУ ефективній взаємодії з підлеглими у ситуаціях навчальної та службово-бойової діяльності; інтеграція змісту дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика» для створення контекстності прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ при навчанні підлеглих розв'язанню

	Етапи навчання курсантів				
Підготовка у ВВНЗ	Теоретичний етап	Практичний етап	Інтегративний етап		Контрольний етап
	Проходження етапів у часі				
	Теоретичний курс (лекції, семінари, самостійна робота), ДК «Грім»	Спецкурс «Основи формування МК майбутніх офіцерів НГУ, позааудиторна робота курсантів, ДК «Грім»			Модульний контроль (тестові завдання, контрольні роботи)
		Практичний курс (тактичні і військові ігри, практичні заняття, бінарні заняття, проблемні завдання, контрольні заняття)			
		Проблемні завдання (КСН)	Критичні ситуації (КСН)	Тактичні і військові ігри	Оцінювання МК
Рівні підготовки	навчальна діяльність курсантів				
	навчально-професійна діяльність курсантів				
	квазіпрофесійна діяльність курсантів				

тактичних задач.

Рис. 2.7. Етапи формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ

Технологічно-реалізаційний модуль (етапи, методи і прийоми, форми навчання) моделі формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ побудовано у відповідності до етапів навчання курсантів, застосованих на цих етапах методах, прийомах і формах навчання, що відображає собою процесуальну частину моделі (рис. 2.7).

Інтерактивно-діалоговий модуль (викладачі, курсанти та взаємодія між ними) відображає основні принципи побудови взаємодії між усім суб'єктами освітнього процесу при формуванні МК майбутніх офіцерів. А це такі: рівність, партнерська допомога курсантам з боку НПП, діалогічність спілкування учасників навчання, консультування курсантів, стимулювання їх активності на самостійну роботу, заохочення колективної роботи, гнучка система оцінювання роботи тощо.

Модуль контролю відображає діагностичні та оцінювальні процедури та представлений рівнями сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ (високий, нормативний, низький).

Для визначення рівня сформованості їх МК було запропоновано використати метод експертної оцінки. Для цього потрібно залучити не менш 10 офіцерів-експертів, що тривалий час (від 10 років) проходили службу в частинах НГУ оперативного призначення. Оцінку репрезентативності експертів можна провести за методикою [81], де компетентність визначається за формулою:

$$\sum_{i=1}^n K_i = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{\sum_{i=1}^n x_{i_{\max}}},$$

де x – оцінка експерта по даному пункту анкети;

n – кількість питань анкети.

Компетентність же групи офіцерів-експертів визначається за формулою:

$$K_{\text{гр}} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n K_i$$

де n – кількість експертів, які входять у групу;

K_i – компетентність i -го експерта.

Загальну ж суму балів за сформованістю кожного компоненту МК, згідно поглядів В. Ягупова і В. Хацановського, запропоновано визначати коефіцієнтом готовності, який є числом, що виражає рівень розвиненості відповідних компонентів [81]. Коефіцієнт їх МК (K_c) є середньоарифметичним суми таких коефіцієнтів кожного з компонентів МК: когнітивного, ціннісно-мотиваційного, праксеологічного і саморефлексійного компонентів.

$$K_{MK} = \frac{K_K + K_{CM} + K_P + K_{CMO}}{4}$$

Високий рівень МК: середня оцінка становить від 4,5 до 5,0 балів за сумарним показником за всіма компонентами МК. Основні компоненти МК повинні бути на високому щаблі, однак провідними тут будуть когнітивний і праксеологічний. За K_{CM} і K_{CMO} – оцінка не нижче “добре”. Високий рівень МК має включати такі ПВЯ молодого офіцера, як цілеспрямованість, активність, ініціативність, самовладання, самостійність тощо.

Середній рівень: середня оцінка становить від 3,5 до 4,5 балів за сумарним показником за всіма компонентами МК, а когнітивний і праксеологічний мають бути не нижче 4,0. Основні ПВЯ мати оцінку не нижче «задовільно».

Низький рівень: середня оцінка становить від 3,00 до 3,49 балів за сумарним показником за всіма компонентами МК. Когнітивний і праксеологічний - не нижче “задовільно”.

На контрольному етапі пропонується використовувати усні опитування курсантів, тестові завдання, контрольні роботи, проблемні завдання двох рівнів складності, військові та тактичні ігри тощо. Тут потрібно дотримуватися таких принципів: систематичності, єдності вимог до контролю, індивідуальності, застосування різних видів контролю, об’єктивності, диференційованості.

Отже, після втілення розробленої моделі як педагогічної системи у ВВНЗ майбутні офіцери НГУ мають:

- усвідомити розуміння залежності успішності своєї майбутньої службової діяльності та кар’єри від рівня сформованості та розвитку МК;

- бути готовими до вирішення дидактичних проблем у підготовці військовослужбовців ТО;

- уміти формувати у них знання та уміння, що необхідні під час ТО, які напряму залежать від високого рівня методичної компетентності офіцера;

- уміти формувати професійні і психологічні якості у підлеглих, що потрібні їм для виконання функції ТО під час виконання службово-бойових завдань,

- використовувати навички проведення усіх видів занять, у тому числі занять з використанням проблемних завдань, критичних ситуацій, практичних та групових занять, воєнних і тактичних ігор;

- використовувати навички саморегуляції свого емоційного стану у ситуаціях напруженого спілкування під час занять, які отримали поранення або травму (тренінгові вправи);

- використовувати навички взаємодії для виконання завдань територіальної оборони під час виконання службово-бойових завдань у різних умовах обстановки та у залежності від населеного пункту.

Отже, можна зазначити, що розроблена нами модель виступає як педагогічна система, що відображає науково обґрунтований та цілеспрямований процес інтегрованих зусиль усіх суб'єктів освітнього процесу у ВВНЗ щодо формування МК майбутніх офіцерів НГУ.

Висновки до другого розділу

1. Констатовано, що моделювання процесу формування методичної компетентності майбутніх офіцерів є важливою складовою проектування професійної підготовки командного складу НГУ у ВВНЗ на тактичному рівні військової освіти. Для побудови моделі формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ розглянуто основні підходи до конструювання процесу навчання у ВВНЗ.

2. У роботі обґрунтовано та схарактеризовано низку педагогічних умов

формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час їх підготовки у ВВНЗ:

спрямованість підготовки майбутніх офіцерів НГУ на формування методичної компетентності засобами активізації комунікативного потенціалу на основі технологій особистісно орієнтованого навчання;

сконцентрованість підготовки на модифікованих та адаптованих методах проблемного навчання майбутніх офіцерів НГУ ефективній взаємодії з підлеглими у ситуаціях навчальної та службово-бойової діяльності;

інтеграція змісту дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика» для створення контекстності прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ при навчанні підлеглих розв'язанню тактичних задач.

3. Запропоновано модель формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час їх навчання у Національній академії НГУ, що схематично відображає цілі, зміст, особливості реалізації зазначених педагогічних умов, прояв компонентів такої компетентності, її рівні, показники і критерії, застосування методів та форм навчання.

Вона складається з таких модулів та їх складових:

концептуальний модуль (цільовий, функціональний і методологічний компоненти);

модуль педагогічних умов (педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України);

змістовий модуль (зміст спецкурсу, дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика», навчально-методичний комплект «Грім»);

технологічно-реалізаційний модуль (етапи, методи та форми), інтерактивно-діалоговий модуль (викладачі, курсанти та взаємодія між ними);

модуль контролю.

Список використаних джерел до другого розділу

1. Белай С. В., Керницький О.М., Пасічник В.І. Застосування активних методів навчання слухачів магістратури вищого військового навчального закладу елементам оперативних переговорів. *Честь і закон*. 2021. № 1. С. 99-106
2. Білик Р.М. Реалізація інтегрованих процесів у системі професійної підготовки вчителів технологій. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Серія: Педагогічна. 2014. Вип. 20. С. 246–249.
3. Бойко О.В. Теорія і методика формування лідерської компетентності офіцерів Збройних сил України : монографія / О. В. Бойко ; [наук. ред. В. В. Ягупов]. Житомир : О. О. Євенок [вид.], 2020. 666 с.
4. Васюк О. Організація контролю навчання студентів / О. Васюк, Н. Майданюк. К: Вісник книжкової палати, 2009. 50 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
6. Вітченко А. Проектування змісту комплексних освітніх програм як умова системного забезпечення якості вищої освіти майбутніх викладачів. *Вища школа*. 2017. № 8 (157). С. 68-91.
7. Волкова Н.П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Луганськ, 2006. 36 с.
8. Горячева К.С. Методика впровадження дидактичних та рольових ігор в освітній процес військової освіти як практика прийняття рішень в умовах обстановки наближеної до бойової. *Молодь і ринок*. 2018. № 8 (163). С. 32–38.
9. Гребенюк Л.В. Формування готовності майбутніх офіцерів збройних сил України до професійної взаємодії у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 20 с

10. Данильченко О. А. Проектування педагогічної технології формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України на основі проблемного підходу. *Актуальні питання роботи з персоналом у складових сектору безпеки і оборони* : матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 28 лютого 2023 р). Харків: Національна академія Національної гвардії України, 2023. С. 37-41.

11. Данильченко О. А., Керницький О. М. Педагогічна технологія формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 11-12 лютого 2022 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2022. С. 67-70.

12. Дегтярьова Г. А. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку ік-компетентності вчителів філологічних дисциплін. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. № 6. С. 107-120.

13. Дерікот О., Клименко В., Козинець І. Співробітництво збройних сил України з НАТО: досвід минулого та перспектива на майбутнє. *Воєнно-історичний вісник*. 2019. 32(2). С.127–143

14. Діденко О. До проблеми підготовки майбутніх офіцерів запасу в закладах вищої освіти. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : Педагогіка. 2018. Вип. 3. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2018_3_6 (дата звернення: 14.53.2023).

15. Діденко, О. В., Андросук, О. С., Маслій, О. М., Балендр, А. В., Білявець, С. Я. Використання електронних освітніх ресурсів у підготовці майбутніх офіцерів прикордонних підрозділів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. 80(6), С.39-57.

16. Дніпровська Т. В., Кондрашова О. В. Педагогічні особливості ігрових технологій навчання студентів дисципліні «Англійська мова (за професійним спрямуванням)». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 88. С. 90-94.

17. Дяченко-Богун М. Активні методи навчання у вищому навчальному закладі. *Вісник педагогічної майстерності*. 2014. Вип. №14. С. 74-76.

18. Заїка Л. А. Формування професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління із застосуванням технології імітаційного моделювання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 20 с.

19. Закордонний досвід підготовки кадрів для сектору безпеки та можливості його використання в Україні: наук.- метод. рек. та ін. Харків: НУВС, 2016. 120 с.

20. Захаренко Л. М., Юрченко-Шеховцова Т. І. Дослідження особливостей мотивації до навчання курсантів-першокурсників. *Технології розвитку інтелекту*. Відкритий наукометричний електронний журнал. Т. 59 2. 2018. № 10 (21). С.45

21. Ігнатенко Н. Особистісно-орієнтоване навчання як дидактична умова формування когнітивно-технологічної компетентності вчителя історії в умовах реалізації інноваційної складової освітніх реформ поч. ХХІ ст. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін* : науково-педагогічний журнал. Суми : СумДУ імені А. С. Макаренка, 2021. № 1(9). С. 151-154

22. Інноваційна педагогічна діяльність як чинник формування життєтворчої компетентності здобувача освіти: моногр. / [Нічуговська Л. І., Ніколенко Л. М. та ін.], уклад. Криворотько А. О. Видавець Біла К. О. 2022. 48 с.

23. Інтегративні процеси у професійній освіті. Львівська наукова школа: збірник наукових праць / за ред упор. Б.Т. Камінський, І.Я. Пастирська. Львів : Сполом, 2009. 410 с.

24. Калапуша Л.Р. Комп'ютерне моделювання фізичних явищ і процесів. Луцьк: РВВ «Вежа», 2007. 190 с.

25. Керницький О. Формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчально-виховному процесі. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : Педагогіка. 2016. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_3_8 (дата звернення: 14.09.2023).

26. Керницький О.М., Пасічник В.І., Васищев В.С. Педагогічні особливості

ігрового моделювання при навчанні слухачів магістратури вищого військового навчального закладу переговорній діяльності в ситуації захоплення заручника. Збірник наукових праць *«Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальній школах»*. Запоріжжя: Класичний приватний університет. 2020. № 73/2020. С. 33-39.

27. Керницький О.М., Пристінський Р.В. Методична компетентність майбутніх офіцерів Національної гвардії України: недоліки формування та шляхи покращення. *Науковий вісник льотної академії Національного авіаційного університету*. 2023. Вип. 13. С. 48-54.

28. Кириченко Р. В. Комунікативний потенціал особистості студентів вищих технічних навчальних закладів. *Вісник Одеського національного університету*. Серія : Психологія. 2012. Т. 17, Вип. 8. С. 91-98.

29. Клачко В., Білявець С., Діденко О., Дем'янюк Ю. Стан, проблеми та перспективи трансформації військової освіти в контексті реалізації стандартів НАТО. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: педагогічні науки, 2022. № 28(1). С. 90–104.

30. Коваль В. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів. *Філологічний часопис*. Умань, 2016. Вип. 1. С. 164–177.

31. Козловська І.М. Теоретичні та методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 ; АПН України ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. Київ, 2001. 464 арк.

32. Козловська І.М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи (дидактичні основи). Львів: Світ, 1999. 123 с.

33. Козловський Ю. М. Інтеграційні процеси в професійній освіті: методологія, теорія, методики : монографія. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. 420 с.

34. Концепція трансформації системи військової освіти (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. No 1490).

35. Кошелева Н. Г. Педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх викладачів психології. *Вісник Запорізького національного університету*. Педагогічні науки. 2020. № 2. С. 238-243

36. Кремень В.Г. Синергетика і освіта. К., 2014. 348 с.

37. Кубіцький С. О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. О. Кубіцький. К., 2001. 20 с.

38. Лодатко Є. О. Моделювання освітніх систем в контексті ціннісної орієнтації соціокультурного простору. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 112. Черкаси, 2007. С. 32-40.

39. Мадзігон В. Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. праць. / Ред. кол. – К.: Педагогічна думка, 2010. Вип. 10. 780 с.

40. Мазайкіна І. О. Особистісно-орієнтований підхід до навчання у ВНЗ як запорука імплементації Закону «Про вищу освіту» // Імплементація закону України «Про вищу освіту» як складова академічної автономії : навчально-методична конференція ВНМУ (Вінниця, 17 лютого 2016). Вінниця, ВНМУ, 2016. С. 92 – 94.

41. Мамчур І. А. Формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів як психологічна проблема. *Нова педагогічна думка* : наук.-метод. журн. 2004. № 3. С. 97–99.

42. Махия Т. А. Формування ІКТ-компетентності керівника навчального закладу в умовах магістратури. *Проблема освіти*. 2014. № 80. С. 84-87.

43. Мацюк В. В. Контроль результатів навчальних досягнень студентів: історія, теорія, практика. К., 2013. 98 с.

44. Мирончук Н.М. Застосування методу проєктів у підготовці майбутніх викладачів до самоорганізації в професійній діяльності. *Проблеми освіти*: зб. наук. праць / Ін-т модернізації змісту освіти МОН України. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2017. Вип. 87. С. 191 – 196.

45. Міршук О. Є. Теоретичне обґрунтування технології формування педагогічної компетентності магістрів військово-соціального управління в процесі професійної підготовки. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2014. № 45. С. 87-94.

46. Мітягін О., Вітер Д., Карпенко В. Формування моделі професійної військової освіти в Україні з урахуванням процедур оперативного планування НАТО. *Військова освіта*. 2021. (1) 43. С. 64-78.

47. Назар М. Психологічні можливості інфокомунікативних і мультимедійних технологій у здійсненні сучасного навчання. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 2. С. 102-106.

48. Омельченко Л.М. Проектування занять із використанням комп'ютерних технологій у процесі навчання майбутніх інженерів-теплоенергетиків експлуатації устаткування теплових електростанцій. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2011. № 30/31. С.28-34

49. Організація проєктної діяльності: навчальний посібник / Л.В. Шинкарук, В.П. Биховченко, Т.О. Власенко, Ю.Г. Власенко. Київ: НУБіП України, 2021. 341с.

50. Павлютенков Є.М. Моделирование в системе освіти. Х.: Вид. група «Основа», 2008. 128 с.

51. Пілецький В. С. Комунікаційний потенціал студентської групи як чинник успішності професійної підготовки майбутніх менеджерів-економістів : автореф. дис. ... канд. психол. наук / Пілецький В. С. Івано-Франківськ, 2003. 21 с.

52. Платонов І.В. Структура психологічної готовності особистості до правоохоронної діяльності. *Психологія*. 2010. Вип. 11. С. 320-326.

53. Плахоніна Т. Ю. Педагогічні умови та методи формування методичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки. 2018. Вип. 155. С. 197-201.

54. Плохута І. Розвиток системи професійної військової освіти за стандартами НАТО. *Військова освіта*. 2021. (1)43, С.222-233.

55. Погребняк Д. В. Розвиток фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин у системі післядипломної освіти: дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 317 с.

56. Пономарьов О.С. Моделювання діяльності фахівця. Харків: НТУ ХП. 2011. 236 с.

57. Пономарьова В. В. Інтеграція теоретичного і практичного навчання в процесі підготовки майбутніх поліграфістів у контексті інноваційної діяльності. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2014. Вип. 43. С. 146-158.

58. Пономарьова Г. Ф. Взаємодія викладача і студента у навчально-виховному процесі педагогічного ВНЗ. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2014. № 45. С. 25-36.

59. Пристінський Р.В. Критерії, показники та рівні сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2023. Вип. 66. С. 166-169.

60. Пристінський Р.В. Організація, етапи та результати педагогічного експерименту щодо формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2024. Вип. 75. С. 197-200.

61. Пристінський Р.В. Педагогічна технологія формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2024. Вип. 71. С. 94-97.

62. Пристінський Р.В. Педагогічні проблеми формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у ВВНЗ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2022. Вип. 84. С. 224-228.

63. Пристінський Р.В. Сутність, зміст та структура методичної компетентності офіцерів Національної гвардії України на тактичному рівні освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*.

2023. Вип. 87. С. 172-176.

64. Пристінський Р.В. Педагогічні аспекти формування авторитету майбутніх військових керівників Національної гвардії України. *Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference Kharkiv*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Kharkiv Ukraine 26-28 December 2021). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2021. С. 751-757.

65. Пристінський Р.В. Шляхи формування компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of XII International Scientific and Practical Conference Berlin*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Berlin Germany 22-24 May 2022). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2022. С. 390-393.

66. Пристінський Р.В. Роль індивідуальної підготовки офіцерів Національної гвардії України під час виконання бойових завдань. *Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference Stockholm*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Stockholm Sweden 29-31 May 2022). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2022. С. 391-394.

67. Пристінський Р.В. Роль командира підрозділу у вдосконаленні індивідуальної підготовки майбутнього офіцера Національної гвардії України. *Proceedings of V International Scientific and Practical Conference Boston*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Boston USA 1-3 February 2023). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2023. С. 329-330.

68. Пристінський Р.В. Педагогічні умови підвищення ефективності вивчення іноземної мови для підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of II International Scientific and Practical Conference Stockholm*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Stockholm Sweden. 13-15 February 2023). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2023. С. 172-174.

69. Пристінський Р.В. Педагогічні проблеми формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у ВВНЗ. збірник тез науково-практичної конференції «Актуальні питання роботи з персоналом у

складових сектору безпеки і оборони». Матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 02 березня 2023 р.). Харків: Національна академія Національної гвардії України, 2023. С. 128-131.

70. Пристінський Р.В. Формування здатності до критичного мислення майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference Stockholm*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Stockholm Sweden 5-7 June 2023). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2023. С. 351-353.

71. Пристінський Р.В. Критерії, показники та рівні сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of X International Scientific and Practical Conference Vienna*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Vienna Austria 2-4 September 2024). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2024. С. 122-125.

72. Пристінський Р.В. Педагогічна технологія формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of X International Scientific and Practical Conference Vienna*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Vienna Austria 2-4 September 2024). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2024. С. 126-130.

73. Пристінський Р.В. Організація, етапи та результати педагогічного експерименту щодо формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ. *Proceedings of XI International Scientific and Practical Conference Vienna*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Vienna Austria 1-3 October 2024). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2024. С. 160-163.

74. Проектна діяльність у системі професійної (професійно-технічної) освіти / Н. В. Базелюк. Житомир: «Полісся», 2020. 236 с.

75. Проблемне навчання офіцерів-прикордонників: теорія, методика, практика : навчальний посібник / О. М. Шинкарук, О. В. Діденко. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2017. 100 с.

76. Псьол С., Діденко О. Застосування динамічних комплексних тренажерів у професійній підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки*. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2023. № 2(33). С. 333-347.

77. Радзіковський С. Концептуальні засади запровадження сучасної моделі бойової підготовки у сухопутних військах на основі стандартів НАТО. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України*. 2021. 84(1). С.65–85.

78. Ромащенко І. Проблемне навчання як один із методів стимулювання навчальної діяльності студентів. *Молодь і ринок*. 2011. № 6. С. 32-35.

79. Савицька А.П. Методи моделювання чинників та форм миротворчої діяльності під час підготовки майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України, серія: педагогічні науки (друге видання)*. Хмельницький: НАДПСУ, 2017. №2 (9). С.291-301

80. Савицька А.П. Модель формування готовності майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України, серія: педагогічні науки (друге видання)*. Хмельницький: НАДПСУ, 2018. №1. С.267-277

81. Савицька Алла Петрівна. Формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Савицька Алла Петрівна ; Льот. акад. Нац. авіац. ун-ту, Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2019. 213 с.

82. Севрук В. А. Досвід країн-членів НАТО щодо професійної підготовки майбутніх офіцерів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. (84). С.233–237

83. Серветник Р.М. Моделювання підготовки військових фахівців як важлива проблема оптимального входження системи військової освіти у

Болонський процес. *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету Григорія Сковороди*. Переяслав-Хмельницький, 2005. С. 274-283.

84. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих. Київ : ВД «ЕКМО», 2011. 324 с

85. Сисоєва Світлана Олександрівна. Особистісно орієнтовані технології: метод проектів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2002. Вип.1. с. 73-80.

86. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221 с.

87. Собко Я. М. Теоретико-методичні основи впровадження інтегративних курсів у професійно-технічній освіті: навчально-методичний посібник. Львів: Норма, 2014. 136 с.

88. Трофименко А. О. Формування навчальних компетентностей у майбутніх учителів іноземних мов : [монографія]. Кам'янець-Подільський, 2011. 198 с.

89. Упатова І.П. Методична підготовка майбутніх учителів початкової школи як педагогічна проблема. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. Вип. 4 (73). С.192–200.

90. Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект: кол. монографія / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко, С. В. Косянчук, О. В. Барановська, та інші.]; за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської. Київ, КОНВІ ПРІНТ, 2018. 260 с.

91. Хацановський В. С. Методична система підготовки персоналу миротворчих контингентів Збройних Сил України. *Військова освіта* : зб. наук. пр. / М-во оборони України, Департамент військ. освіти та науки, Наук.-метод. центр військ. освіти, Київ. юрид. ін-т. К., 2008. № 2 (22). С. 100-107.

92. Хацаюк О.В. Сутність та структура готовності майбутніх офіцерів НГУ до виконання завдань за призначенням засобами спеціальної фізичної підготовки.

Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Запоріжжя, 2019. Т. 2 (65). С. 144–155.

93. Хриков Є. М. Педагогічні умови в структурі наукового знання. Шлях освіти. 2011. № 2. С. 11–15.

94. Чернілевський Д.В. Методологія наукової діяльності. Вінниця: Вид-во АМСКП, 2010. 484 с.

95. Чобітько М. Г. Особистісно орієнтоване навчання. *Педагогіка і психологія*. 2015. № 3. С. 48-57.

96. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі. Дніпропетровськ : НГУ, 2014. 120 с.

97. Шабатіна, Н. Стандарти НАТО та вимоги до системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості військової освіти. *Військова освіта*. 2021. (2)44, С.268-274

98. Шинкарук О.М., Діденко О.В. Проблемне навчання офіцерів-прикордонників: теорія, методика, практика. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2017. 100 с.

99. Шостак Р. Г. Поняття «компетентність» у науковій літературі. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Вип. 28., Том. 4. С. 265–272.

100. Ягупов В. В. Моделювання військово-навчального процесу. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі* : матеріали міжнар. наук. конф., трав. 2002 р. Рівне, 2002. Вип. 3. С. 155

101. Ягупов В.В. Професійний розвиток особистості фахівця [електронний ресурс]. *Особистість в умовах кризових викликів сучасності*: Матеріали методологічного семінару НАПН України (24 березня 2016 року) / За ред. академіка НАПН України С.Максименка. К., 2016. 629 с.

102. Яненко Я. Мультимедійний творчий проєкт як інноваційна освітня технологія. *Освітологічний дискурс*. 2020, № 4 (31). С. 182-194.

103. Ярошинська О. О. Проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи : [монографія]. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. 456 с.

104. Heemskerk E., Zeitlin J. Public-private partnerships in Dutch vocational education and training: Learning, monitoring and governance / Amsterdam Institute for Social Science Research (AISSR). 2014.

105. Foster D., Jonker J. Stakeholder relationships: The dialogue of engagement. Corporate Governance: journal. 2005. Vol. 5, Issue 5.

106. Mobility under Erasmus+: Millions of participants and multifaceted European added value, however performance measurement needs to be further improved. Special report No 22, 2018. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2018.

107. Okon W. U podstaw problemowego uczenia sie. Warszawa, 1994. 210 s.

108. Project-based learning in engineering higher education: two decades of teaching competences in real environments, Author: Ignacio de los Ríos, Adolfo Cazorla, José M. Díaz-Puente, José L. Yagüe, Publication: Procedia - Social and Behavioral Sciences, Publisher: Elsevier, Date: 2010.

109. Verger A., Moschetti M. Public-private partnerships in education: exploring different models and policy options. New York: Open Society Foundations, 2016. 23 p.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

3.1. Мета, завдання і методика організації дослідно-експериментальної роботи

Дослідно-експериментальна перевірка ефективності моделі формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України є основним етапом нашого дослідження, яке проводилося послідовно у три етапи.

Загальна ж схема дослідження була побудована так:

1-й етап (2021-2022) – вивчення філософської, психолого-педагогічної, спеціальної, методичної літератури з проблеми дослідження; аналіз особливостей службово-бойової діяльності офіцерів НГУ, що виконують завдання з територіальної оборони (ТО); вивчення їхнього досвіду служби, визначення і наповнення складових професіограми (психограми) та функцій, від яких залежить успішність виконання завдань офіцерами НГУ.

2-й етап (2022-2023) – визначення проблем формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час їх навчання у Національній академії Національної гвардії України, з'ясування її сутності та основних компонентів; обґрунтування методики дослідження; діагностування стану сформованості методичної компетентності у майбутніх офіцерів НГУ (опитування, бесіди з офіцерами військових частин НГУ, експертами); систематизація і узагальнення результатів, отриманих у процесі теоретичного аналізу та дослідно-експериментальної роботи; обґрунтування та розробка моделі формування методичної компетентності майбутніх офіцерів; розробка матеріалів для проведення занять за розробленою моделлю; настановчі наради, проведення

формувального етапу педагогічного експерименту та перевірка ефективності зазначених педагогічних умов.

3-й етап (2023-2025) – математична обробка отриманих експериментальних результатів; формування загальних висновків нашого дослідження; впровадження отриманих результатів у практику підготовки офіцерів у НА НГУ та визначення напрямків подальшого дослідження.

Згідно програми експерименту на початку було з'ясовано основні проблеми і труднощі у навчанні курсантів, визначено та обґрунтовано етапи формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ, підібрано методики для діагностики та з їх допомогою визначено рівні методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ при традиційних методах та формах їх підготовки у ВВНЗ тощо.

Для побудови найбільш оптимальної траєкторії формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ здійснювався підбір актуальних форм, методів, умов та засобів організації освітнього процесу у НА НГУ, і з цією метою було:

обґрунтовано загальну мету, зміст і етапи дослідно-експериментальної роботи, що відбиває завдання формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ;

проаналізовано логічну послідовність і навчальний план підготовки майбутніх офіцерів НГУ, освітньо-професійних програм і робочий план навчальних дисциплін щодо підготовки курсантів, що у майбутньому будуть виконувати завдання з ТО;

розглянуто структурно-логічні ланцюги та визначено повноту та щільність інтегративних зв'язків дисциплін, що охоплюють увесь зміст підготовки майбутніх офіцерів НГУ до службово-бойової діяльності через формування методичної компетентності;

побудовано модель формування методичної компетентності, визначено теми кожної з дисциплін, що покликані формувати її складові;

розроблено організаційно-методичне забезпечення навчального процесу з метою реалізації запропонованих педагогічних умов;

розроблено критерії оцінювання сформованості такої компетентності, тестові методики.

Педагогічний експеримент проведено на базі Національної академії Національної гвардії України і на констатувальному та формувальному етапах експерименту взяли участь 174 курсанти: з них – 2-і контрольні групи (КГ) (КГ-1 – 27 курсантів, КГ-2 – 120 курсантів різних факультетів) та експериментальна група (ЕГ) – 28 курсантів. Ґрунтуючись на тому, що НА НГУ на час проведення нашого дослідження була єдиною з ВВНЗ, хто здійснював підготовку фахівців з вищою освітою за ОПП «Службово-бойове застосування підрозділів Національної гвардії України із забезпеченням державної безпеки», нами обрано таку схему педагогічного експерименту, коли на констатувальному етапі проведено вимірювання рівня окремих компонентів методичної компетентності у майбутніх офіцерів ЕГ, КГ-1 та КГ-2, а на контрольному – у ЕГ та КГ-1. Групи було підібрано так, що курсанти ЕГ та КГ-1 були курсантами 2 року навчання. Серед науково-педагогічних працівників в експерименті прийняло участь 12 викладачів НА НГУ, що викладають курсантам безперервно на протязі останніх 10 років.

Формувальний етап експерименту у НА НГУ складався з таких послідовних фаз, що передбачали: вибір КГ та ЕГ курсантів; консультування курсантів ЕГ щодо цілей, змісту, технологій формування методичної компетентності, їх мотивування і мобілізація на активні навчальні та практичні дії під час проведення з ними занять і спецкурсу в освітньому процесі НА НГУ; проведення занять за обраними дисциплінами, спецкурсом (у позааудиторний час), проектування педагогічних умов та їх апробація; оцінювання експертами рівнів сформованості методичної компетентності у ході розв'язання проблемних ситуацій та тактичних ігор спецкурсу, контрольних зрізів за блоками дисциплін та іспиту тощо [8-19].

Процедура розробки етапів, їх зміст, спроектовані методики дозволили максимально врахувати всі суб'єктивні та об'єктивні фактори підготовки курсантів, забезпечити чистоту та надійність, достовірність і валідність даних експерименту.

Константними факторами було визначено всі зовнішні і внутрішні чинники, які залежать від ситуації, що склалася у системі вищої освіти України, зокрема у НА НГУ (розклад занять, розпорядок дня, навчальний час та час на самостійну роботу тощо).

Умови експерименту однаково впливали на курсантів усіх груп, які залучались до експерименту: вони виокремлювались таким чином, щоб усі фактори залишались при цьому стабільними, зокрема фактору, що перевіряється (педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ). Також нами враховано та дотримано, що б майбутні офіцери НГУ мали рівні навчальне та службове навантаження. Однаковим був вплив навчально-матеріальної та науково-методичної бази НА НГУ.

Перетворювальний вплив на досліджуване явище чинився на основі організаційних, діяльнісних та методичних факторів. За допомогою організаційних факторів забезпечувався вплив на науково-методичну організацію підготовки курсантів ЕГ згідно розроблених у дисертаційній роботі умов та моделі формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ. Серед діяльнісних факторів було змінено теоретико-практичну спрямованість дисциплін підготовки, модель їх опанування, зміщено акценти на формування методичної компетентності, враховувалася можливість побудови індивідуальних траєкторій навчання, складався рейтинг курсантів для їх стимулювання, контролю та повноцінного оцінювання результатів та навчальних продуктів під час впровадження педагогічних умов тощо [8-11].

Методичні фактори змінювалися за рахунок уточнення та вдосконалення змісту психолого-педагогічних та загальновійськових дисциплін, проектування дидактичних матеріалів для занять, оптимізації методів викладання, інтеграції

матеріалу дисциплін та завдань з практичної підготовки майбутніх командирів підрозділів ОП НГУ під час складання тематики спецкурсу та військової практики курсантів старших курсів. Також для цього застосовувався навчально-методичний комплект завдань «Грім», який надавав курсантам всю потрібну інформацію за дисциплінами, та побудований на принципах контекстності, проблемності та активності. Він також надавав потрібні інструменти для самооцінювання та самоконтролю за допомогою щоденника успішності, де було включено пункти та шкали самооцінювання за етапами формування методичної компетентності.

Методичну підтримку курсантам було надано за допомогою розроблення методичних рекомендацій щодо організації та проведення військової практики та методичних рекомендацій щодо відпрацювання та оформлення індивідуального завдання після її завершення.

Для визначення ЕГ та КГ було попередньо проаналізовано успішність навчання курсантських груп 2 року навчання, що не перевищує 5% від загальної середньої успішності і підтверджує ідентичність груп за рівнем підготовленості.

Важливим була організація дослідної роботи на мотиваційному етапі: на загальних зборах до початку експерименту курсантам ЕГ було доведено мету, завдання, етапи, особливості програми, акцентовано увагу на активній участі та чистоті проведення експерименту, його доброчесності.

Формування методичної компетентності курсантів ЕГ під час організації навчального процесу відбувалося шляхом:

- формування мотивів професійно-особистісного характеру (для цього роз'яснювалася важливість досліджуваного явища для майбутньої службово-бойової діяльності курсантів, перспектив та успішності їх кар'єрного росту, фахового зростання);

- опанування знаннями про основні категорії, нормативні документи та положення щодо бойової, спеціальної, професійно-психологічної підготовки у частинах НГУ та роль методичної компетентності у підготовці підрозділів ОП НГУ до бойової діяльності (під час проведення лекційних та групових занять,

самостійного опрацювання літератури, перегляду навчальних відео щодо аспектів проведення професійної підготовки у частинах ОП);

- вивчення сутності, змісту, структури, методів та форм прояву методичної компетентності офіцерів НГУ під час професійної підготовки та бойової діяльності з ТО;

- створення бази найбільш типових проблемних ситуацій бойової діяльності при виконанні завдань з ТО: відпрацювання у малих груп повсякденних ситуацій при виконанні завдань з ТО; відпрацювання елементів проблемних ситуацій у малих групах щодо дій при виконанні бойових завдань з ТО (інтерактивні методи навчання, тренування емоційно-вольової стійкості, вправи на швидкість взаємодії тощо);

- тренування на практичних заняттях дисциплін двох видів завдань: завдання, які виникають у ході типової діяльності та службово-бойових завдань під час вступу у операцію;

- організація та проведення самостійної роботи, консультативної допомоги курсантам, під час яких курсанти мали змогу користуватися інтерактивними приладами, планшетами, комплектом навчальних матеріалів «Методична компетентність»;

- проведення аналізу сформованості особистої методичної компетентності офіцерів НГУ згідно індивідуальної шкали самооцінювання (додаток В);

- самовдосконалення особистої методичної компетентності під час позааудиторної діяльності, консультацій з НПП та кращими методистами кафедр ВВНЗ, методичних зборів та семінарів у НА НГУ тощо.

Для фінального оцінювання курсантів використовувалися заздалегідь підготовлені тести трьох рівнів складності (типовий тест, підвищеної складності, високої складності тощо). Крім того, проводилося оцінювання сформованості рівня методичної компетентності під час підсумкової тактичної гри спецкурсу. Порівнювалися також результати курсантів КГ і ЕГ за вказаними вище дисциплінами.

Позитивні емоційні відгуки курсантів та їх коментарі про впроваджувану методику проведення занять (додаток Б) показали, що така організація занять була для них новою, цікавою, особистісно орієнтованою, з активним залученням когнітивних процесів, розвитком навичок комунікації та взаємодії тощо.

Основні етапи та результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедр УДЛАУ, НА НГУ, семінарах, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях тощо [8-19].

3.2. Сучасний стан сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України

На констатувальному етапі педагогічного експерименту визначався рівень сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України під час організації освітнього процесу у ВВНЗ, що має традиційний характер. Він проводився з 2021 по 2022 роки, а респондентами виступали 174 курсанта НА НГУ. Для його проведення було обрано наступний інструментарій.

1. Адаптована методика «Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості».

2. Адаптована методика «Структура провідних мотивів соціального успіху» (для визначення структури провідних мотивів соціального успіху майбутніх офіцерів НГУ).

3. Авторський тест для курсантів НА НГУ щодо визначення рівня сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України (Додаток Д).

4. Адаптована методика «Командир – очима підлеглих», що відображає структурні компоненти методичної компетентності офіцерів Національної гвардії України та їх розвиток у випускників.

5. Анкета самооцінювання сформованості власного рівня методичної компетентності (для курсантів старших курсів) (Додаток Б).

6. Тест К. Томаса, спрямований на вивчення особливостей поведінки курсантів у конфлікті.

Більш ґрунтовно розкриємо діагностичний інструментарій та результати визначення рівня сформованості методичної компетентності у майбутніх офіцерів Національної гвардії України, що проведено у НА НГУ.

1. Адаптована методика «Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості».

Використання цієї методики дало змогу визначити сформованість соціальних цінностей особистості курсантів, що відображають мотиваційний критерій сформованості їх методичної компетентності (Додаток А і табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Оцінювання соціальних цінностей курсантів за методикою
«Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості»**

Твердження	Результати (мода)
Кар'єра	100
Високооплачувана робота	100
Проведення часу у колі сім'ї	95
Військова служба, що сприяє будувати кар'єру	95
- професійна компетентність як військового	90
- методична компетентність як військового наставника та викладача	35
Близькі друзі	90
Вдале одруження або заміжжя	90
Інтелектуальний розвиток	80
Матеріальний добробут	80
Спілкування з колегами	80
Читання освітньої літератури, перегляд освітніх передач, сайтів, самовдосконалення та ін.	70
Знайомство з новими людьми, соціальні заходи	65

Спортивні вправи	65
Залучення до суспільної діяльності	60
Можливість створювати і впроваджувати нове	40
Ваша релігія	20

Результати цього опитування представлено у вигляді моди, як значення ознаки, що має найбільшу частоту у статистичному ряду розподілу. Перші десять позицій тут займають такі цінності: кар'єра; високооплачувана робота; проведення часу у колі сім'ї; військова служба; близькі друзі; вдале одруження; інтелектуальний розвиток; матеріальний добробут; спілкування з колегами; читання освітньої літератури, перегляд освітніх передач, самовдосконалення. Такі соціальні цінності оцінювалися курсантами високо (від 70 до 100 балів). Однак, аналіз відповідей за 4 пунктом показав, що професійну компетентність як військового цінують практично усі курсанти (90 балів), а ось методична компетентність як військового наставника та викладача отримала від них лише 35 балів. І це є показовим у результатах проведеної методики згідно предмету нашого дослідження.

2. Адаптована методика «Структура провідних мотивів соціального успіху».

Також для діагностики стану методичної компетентності було потрібно визначити структуру провідних мотивів соціального успіху курсантів 2 та 3 курсів за методикою «Структура провідних мотивів соціального успіху». Ця методика надійно себе проявила у дослідженнях і має високу валідність.

Результати такого дослідження представлено в таблиці 3.2.

Згідно результатів, наведених вище, основу мотиваційної сфери курсантів 3 курсу, мають мотиви, що спонукають курсантів до професійного становлення як командира підрозділу, пов'язані з плануванням майбутньої професійної діяльності та пізнавальні мотиви.

Мають на 3 курсі меншу вагу мотиви, що спонукуються вимогами інших людей та мотиви творчого характеру. Можемо пояснити це сформованістю

спрямованості особистості (власних поглядів на життя та службу, світогляду та переконань тощо).

Крім того, вік курсантів 3 курсу часто надає можливість їх оцінювати власне життя на навчання через призму власного життєвого та службового досвіду.

Таблиця 3.2

Результати визначення провідних мотивів соціального успіху

з/п	Групи мотивів	Вагомість мотивів	
		2 курс	4 курс
1.	Мотиви професійного становлення як командира підрозділу	36%	68%
2.	Мотиви планування своєї кар'єри	40%	56%
3.	Пізнавальні мотиви	44%	48%
4.	Мотиви, що спонукуються вимогами інших людей	40%	30%
5.	Мотиви творчого характеру	38%	34%
6.	Мотиви спілкування та взаємодії з колегами	36%	42%
7.	Мотиви лідерської поведінки	34%	36%
8.	Мотиви професійного становлення як наставника підлеглих та організатора навчального процесу у підрозділі	22%	32%

Однак, як і результати попередньої методики, простежується тенденція до неповної розвинутості мотивів професійного становлення як наставника підлеглих та організатора навчального процесу у підрозділі, що не сприяє як раз повноцінному формуванню їхньої методичної компетентності.

3. Авторський тест для курсантів НА НГУ щодо визначення рівня сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України (Додаток Д).

Оскільки методична компетентність має особливе змістове значення у службовій діяльності офіцерів НГУ, одним з завдань було визначити його сучасний стан. Для цього було спеціально створено тест для курсантів НА НГУ щодо визначення рівня сформованості компонентів їх методичної компетентності.

Результати проведеного тесту засвідчили, що високий рівень згідно критеріїв методичної компетентності знаходиться у межах 14-18% (таблиця 3.3.). Це, на наш погляд, свідчить про наявність суперечностей у системі підготовки майбутніх офіцерів, існування невирішених проблем у формуванні методичної компетентності курсантів як майбутніх організаторів бойової підготовки та наставників підлеглих у військових частинах НГУ.

Таблиця 3.3

**Результати тесту щодо визначення рівня сформованості
методичної компетентності**

	Критерій МК	Рівні (%)		
		Високий	Середній	Низький
1	Мотиваційний критерій	18	60	22
2	Пізнавальний критерій	16	56	28
3	Діяльнісний критерій	14	58	28
4	Самооцінювальний критерій	16	58	26

4. Адаптована методика «Командир – очима підлеглих», що відображає структурні компоненти методичної компетентності офіцерів Національної гвардії України та їх розвиток у випускників.

За допомогою цієї методики було проведено дослідження думок курсантів 3 курсу (62 чол.) про розвиток компонентів методичної компетентності офіцерів військових частин Національної гвардії України після військового стажування. Результати анкетування подано у табл. 3.4.

У процесі дослідження 32% курсантів вказали, що не хотіли би стати схожими на командира як на педагога; 72% вказали, що командир ретельно планує навчальну роботу (28% вказали, що ні), а про шаблонність навчання вказали 36%. Отже, це опитування підтвердило прогноз про недостатню методичну компетентність офіцерського складу, що займається професійною підготовкою особового складу підрозділів.

Таблиця 3.4

Результати анкетування курсантів «Командир – очима курсантів»

Судження	Так(%)	Ні(%)
1. Командир уміє точно передбачати успіхи своїх курсантів	52	48
2. Мені важко ладити з командиром	28	62
3. Командир – справедливий наставник	78	22
4. Командир методично вірно організує моє навчання	72	28
5. Командиру явно не вистачає чуйності у відносинах з курсантами	44	56
6. Думка командира для мене важлива	74	26
7. Командир ретельно планує навчальну роботу зі мною	72	28
8. Я цілком задоволений роботою з командиром	76	24
9. Командир недостатньо вимогливий до мене	15	85
10. Командир – високопрофесійний наставник	82	18
11. Я цілком довіряю командиру	74	26
12. Характер взаємодії та оцінка командира дуже важливі для мене	75	25
13. Командир в основному навчає за шаблоном, без творчості	64	36
14. Працювати з командиром – одне задоволення	72	28
15. Командир приділяє мені мало уваги	16	84
16. Командир, як правило, не враховує моїх індивідуальних здібностей	22	78
17. Командир погано відчуває мій настрій	28	72
18. Командир завжди вислуховує мою думку	68	32
19. У мене немає сумнівів у правильності і необхідності методів та засобів, що застосовує командир у навчанні	70	30
20. Я не стану ділитися з командиром своїми думками	68	32
21. Командир добре знає мої слабкі і сильні сторони	64	36

22. Я хотів би стати схожим на командира як на педагога	68	32
23. Іноді грубі слова командира деморалізували мене, що заважало мені навчатися	22	78
24. Я вважаю, що командир, як педагог, має високо розвинуті особистісні якості	68	32

5. Анкета самооцінювання сформованості власного рівня методичної компетентності (для курсантів старших курсів).

Результати самооцінювання сформованості власного рівня методичної компетентності (для курсантів старших курсів) наведено у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Результати опитування щодо визначення рівня сформованості методичної компетентності (авторська анкети для курсантів НА НГУ)

	Критерій МК	Рівні (%)		
		Високий	Середній	Низький
1	Мотиваційний критерій	25	55	20
2	Пізнавальний критерій	18	56	26
3	Діяльнісний критерій	14	58	28
4	Самооцінювальний критерій	16	58	26

Проведене опитування показало, що курсанти доволі невисоко оцінюють сформованість власної методичної компетентності. Нижче наводимо основні найбільш розповсюджені твердження, що курсанти відмітили у запропонованій їм анкеті:

– 32% респондентів зазначили, що не мають достатніх навичок організації та проведення занять з підлеглими у військових частинах НГУ;

– 30% респондентів зазначили, що мали труднощі під час проектування мети та змісту занять з підлеглими у військових частинах НГУ;

- 28% респондентів зазначили, що їм важко підбирати найбільш доцільні методи навчання підлеглих в залежності від мети та умов проведення занять;
- 26% респондентів указали, що відчували труднощі під час викладення нового матеріалу для підлеглих під час військової практики;
- 26% респондентів зазначили, що їм було важко підбирати найбільш доцільні методи оцінювання знань, умінь та навичок підлеглих з пройдених тем військово-спеціальних дисциплін;
- 24% респондентів зазначили, що їм складно самостійно готуватися до занять з підлеглими у підрозділах НГУ;
- 18% респондентів указали, що їм було складно підбирати навчальну літературу та формулювати указівки особовому складу на самостійну підготовку.

6. Тест К. Томаса, спрямований на вивчення особливостей поведінки у конфлікті.

Метою його проведення було вимірювання рівня розвитку діяльнісного критерію, що демонструє наявність притаманних офіцеру способів подолання можливих конфліктних ситуацій під час занять з професійної підготовки підлеглих, визначає стиль педагогічної діяльності наставника та керівника занять з особовим складом підрозділів ТО. Результати проведення методики К. Томаса з курсантами наведено у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Результати проведення методики К. Томаса з курсантами

Шкали	Кількість респондентів	%
Суперництво	21	14,1
Співпраця	33	22,1
Компроміс	28	18,7
Уникання	22	14,7
Пристосування	44	30,4
Всього	148	100

Результати опитування засвідчили, що лише 22,1 % респондентів віддають стилю педагогічної діяльності під час конфлікту «співпраця», а до стилю «компроміс» схильні лише 18,7% , а стиль поведінки «суперництво» переважає у 14,1% респондентів. «Пристосування» як стиль поведінки у конфлікті обрали 30,4%.

Таким чином, застосування діагностичного інструментарію на констатувальному етапі педагогічного експерименту дало можливість підтвердити припущення про недостатню сформованість методичної компетентності у курсантів старших курсів при традиційній організації навчання у ВВНЗ.

3.3. Статистичний аналіз результатів дослідження щодо формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ

На етапі статистичного аналізу результатів було реалізовано статистичне обґрунтування результатів формувального етапу експерименту та проведено їх інтерпретацію. Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ здійснювалася за допомогою порівняння контрольних даних в ЕГ і КГ. Для реалізації такого завдання було використано статистичні методи обробки експериментальних даних і застосовано кількісні показники. Під час добору статистичних критеріїв було враховано такі вимоги: широкий діапазон їх застосування та простота, можливість застосування на нерівних за обсягом вибірках [1, 2]. Статистичний критерій як вирішальне правило забезпечував надійне поводження, тобто прийняття щирої і відхилення помилкової гіпотези з високою імовірністю Рівень значущості розбіжностей в експерименті був традиційний – 5%. А сам добір статистичних критеріїв побудовано на основі загальної класифікації завдань дослідження та методів їх розв'язання.

З метою проведення статистичного обґрунтування результатів експертного оцінювання нами було застосовано дисперсійний аналіз (за П. Воловиком) [1] та

реалізовано досвід проведення досліджень з педагогіки українськими вченими [3, 4, 5, 6, 20, 21]. Педагогічні умови («Х») стали фактором впливу на рівень сформованості методичної компетентності курсантів у процесі їхньої підготовки, що застосовують у ході їх підготовки та описано у 2 розділі дисертації. Під час впливу педагогічних умов («Х») нами досліджено відмінність результативної ознаки «У» (рівень сформованості методичної компетентності курсантів при розв’язанні проблемних завдань з ТО). Для курсантів КГ заняття проводились відповідно до вимог «Положення про організацію освітньої діяльності у НА НГУ», за традиційною схемою організації освітнього процесу в Академії [7]. А результати експертної оцінки, відповідно до розроблених параметрів та критеріїв, надали можливість провести порівняльний аналіз досягнень курсантів в групах (табл. 3.5). Отже, експерти проводили оцінювання рівнів сформованості методичної компетентності курсантів на підсумковому занятті спецкурсу за такою шкалою: високий – 5 балів, середній – 4, низький – 3, дуже низький – 2 бали. Ефективність же розроблених педагогічних умов формування методичної компетентності курсантів було визначено за сумою балів, яку набирали курсанти обох груп. Результати дослідження наведено у табл. 3.7. Згідно результатів розрахунків, курсанти ЕГ набрали таку суму балів – 4313, а курсанти КГ – 3840. Як видно, курсанти ЕГ за балами успішності навчання впевнено переважають курсантів КГ.

Таблиця 3.7.

Результати експертної оцінки курсантів ЕГ та КГ

Курсант	Узагальнені оцінки (у балах)	
	ЕГ	КГ
1	154	142
2	157	142
3	158	143
4	154	145
5	155	142

6	159	142
7	158	143
8	154	143
9	160	144
10	161	143
11	157	146
12	158	143
13	158	145
14	164	146

Продовження табл.3.7

15	158	145
16	160	142
17	164	144
18	163	144
19	161	143
20	165	142
21	163	144
22	163	143
23	161	143
24	163	142
25	162	143
26	163	142
27	162	139
28	163	-
Сума за групу	4313	3840
Середнє значення	154,0	142,2

Подібна модель розрахунків була застосована військовими дослідниками О. Данильченком, О. Керницьким для дослідження формування певних видів готовності у військових фахівців при організації експерименту на обмежених за кількістю осіб вибірках [3, 5]. Тому, наступним кроком стало доведення рівня

значущості цієї різниці. Для виконання цього завдання оцінювання ефективності запропонованих педагогічних умов було реалізовано за таким алгоритмом:

1. обчислення середнього значення суми балів для кожної з груп курсантів;
2. визначення загального середнього значення для обох груп курсантів;
3. визначення факторної, загальної і випадкової дисперсій;
4. визначення кореляції, що показує, яким чином впливають запропоновані педагогічні умови на формування методичної компетентності курсантів у процесі навчання в Академії.

Етап 1. Обчислення середнього значення суми балів для кожної групи:
 $y_1 = 154,0$; $y_2 = 142,2$.

Етап 2. Визначення загального середнього значення для двох груп за формулою (3.1):

$$\bar{y} = \frac{n_1 \bar{y}_1 + n_2 \bar{y}_2}{n_1 + n_2} = 148,2 \quad (3.1)$$

де n_1, n_2 – обсяг кожної вибірки.

Етап 3. Визначення факторної, загальної і випадкової дисперсій. Факторна дисперсія визначається за такою формулою (3.2):

$$D_x^2 = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^2 n_i (\bar{y}_i - \bar{y})^2 = \frac{1}{55} (28 \cdot (154 - 148,2)^2 + 27 \cdot (142,2 - 148,2)^2) = 34,7, \quad (3.2)$$

де $N=55$ – загальна кількість курсантів; n_i – чисельність i -ї групи, $\bar{y}_i$ – середнє значення показника в i -й групі, $\bar{y}$ – загальне середнє.

Загальна дисперсія обраховується як (3.3):

$$D_y^2 = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^2 \sum_{j=1}^{n_i} (y_{ij} - \bar{y})^2 = 48,8, \quad (3.3)$$

де y_{ij} – показник j -го курсанта з i -ї групи.

Випадкова дисперсія є різницею загальної та факторної дисперсії і дорівнює (3.4):

$$D_z^2 = D_y^2 - D_x^2 = 48,8 - 34,7 = 14,1, \quad (3.4)$$

Етап 4. Розрахунок кореляції, яка показує, як саме в конкретному експерименті запропоновані педагогічні умови впливають на формування методичної компетентності курсантів (3.5):

$$\eta_x^2 = \frac{D_x^2}{D_y^2} = 0,82, (3.5)$$

Таким чином, проведені розрахунки надали можливість визначити коефіцієнт кореляції, що показує, як запропоновані педагогічні умови впливають на формування методичної компетентності курсантів. А розрахунки показали на високий ступінь залежності (0,82) (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Шкала вимірювання коефіцієнта кореляції

Вимірювання коефіцієнта кореляції	Щільність зв'язку
1 – 0,8	дуже висока
0,79 – 0,6	висока
0,59 – 0,4	середня
0,39 – 0,2	низька

За наступним кореляційним відношенням було розраховано вплив інших факторів, що може здійснюватися на формування методичної компетентності (3.6):

$$\eta_x^2 = \frac{D_z^2}{D_y^2} = 0,18, (3.6)$$

За допомогою дисперсійного аналізу вирішуються три основних завдання: це загальна оцінка істотності відмінностей між груповими середніми; оцінка вірогідності взаємодії факторів та оцінка істотності відмінностей між парами середніх тощо.

Отже, дисперсійний аналіз, як метод статистичної оцінки надійності прояву залежності результативної ознаки від одного або кількох факторів, здатен виявити вплив конкретного фактору, за яким зроблено групування значень ознаки «У» (оцінювання методичної компетентності курсантів за фактором впливу –

педагогічні умови). Також цей метод надає можливість оцінити достовірність висновку, сутність якого полягає у перевірці наявності суттєвих розбіжностей між груповими середніми (за критерієм Снедекора (F_c) [5].

Тому наступний крок - це знаходження величини відношення між факторною та випадковою дисперсією, які відповідають одному ступеню свободи. Він знаходиться за формулою (3.7):

$$F_c = \frac{D_x^2}{D_y^2} \cdot \frac{v_y}{v_x}, \quad (3.7)$$

де v_y, v_x – кількість ступенів свободи: $v_y = n - 1 = 55 - 1 = 54$; $v_x = 2 - 1 = 1$.

У результаті обчислювань отримуємо: загальна дисперсія - $D_y^2 = 82,2$; міжгрупова - $D_x^2 = 64,0$; тоді $F_c = 18,2$.

Далі за таблицями значення F-розподілу для ступенів свободи відповідно $v_x = 1$, $v_z = 54$ і рівня значущості $\alpha = 0,05$ знаходимо $F_{\text{стаб}} = 15,2$. Порівняння фактичного значення F_c і табличного $F_{\text{стаб}}$ доводить, що $F_c > F_{\text{стаб}}$. Згідно цього, можна зробити висновок, що вплив фактору “Х” (педагогічні умови) на зміну результативної ознаки “У” (методична компетентність майбутніх офіцерів НГУ) при заданому рівні значущості ($\alpha = 0,05$) є достовірним, а відмінність значень між груповими середніми можемо вважати достатньо суттєвими.

З метою виключення впливу на відмінність результативної ознаки “У” фактору суб’єктивності оцінювання експертами, було реалізовано порівняння дисперсії оцінок кожної з груп курсантів. Отже, було висунуто нульову гіпотезу про те, що незалежно від своїх суб’єктивних поглядів експертами визначено рівні виконання курсантами критичних ситуацій відповідно до їх рівня методичної компетентності. І з метою забезпечення чистоти експерименту було сформульовано альтернативну гіпотезу, яка полягала у припущенні, що суб’єктивна позиція експертів впливає на оцінювання критичних ситуацій для курсантів.

Перевірка нуль-гіпотези, використовуючи F-критерій, були реалізовані за наступними етапами: на 1-му визначалися дисперсії результативної ознаки “У” (оцінювання якості виконання завдань курсантами) для кожної групи

(σ_1^2, σ_2^2) . На другому обчислювання проводилось за допомогою програми "Excel".

Дисперсія тут обчислювалась за такою формулою (3.8):

$$\sigma^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n , \quad (3.8)$$

де n – кількість курсантів у групі.

Отже, $\sigma_1^2 = 22,4$, $\sigma_2^2 = 7,8$.

За формулою $F_c = \frac{\sigma_s^2}{\sigma_j^2}$, знаходимо: при порівнянні дисперсій групи ЕГ та КГ – $F_{c1} = 1,44$.

За таблицею F-розподілу для ступенів свободи $\nu = n-1 = 27, 26$ (кількість курсантів в експериментальній і контрольній групах), рівня значущості $\alpha = 0,05$ визначаємо інтервал, при умові попадання в який знайдені значення доведуть нуль-гіпотезу.

$F_{c1\text{таб}} = 2,49$, $F_{c2\text{таб}} = 2,36$ - це верхня межа інтервалу. А нижня межа інтервалу дорівнює значенню відношення оберненого $F_{\text{стаб}}$ ($1/F_{\text{стаб}} = 0,32$).

Відповідно до того, що $0,32 < F_{c1}$, $F_{c2} < 2,49$ приймається нульова гіпотеза про те, що суб'єктивність оцінювання експертами результатів курсантів не впливає на відмінність у варіації визначених ними рівнів сформованості методичної компетентності.

Дисперсійний аналіз також надав можливість провести порівняння ефективності педагогічних умов з існуючим навчанням за традиційною методикою підготовки курсантів НА НГУ - було проведено визначення величини нормованих різниць середніх значень для кожної групи курсантів.

Розрахунки та відповідні операції обчислення були проведені відповідно до групових дисперсій кожної з груп курсантів за формулою (3.9):

$$T = \frac{\bar{x} - \bar{y}}{\sqrt{(n_1-1)\sigma_x^2 + (n_2-1)\sigma_y^2} \sqrt{\frac{n_1 n_2 (n_1 + n_2 - 2)}{n_1 + n_2}}}, \quad (3.9)$$

де $\bar{x}$ – середнє значення в першій групі;

$\bar{y}$ – середнє значення в другій групі;

n_1 – кількість курсантів у першій групі;

n_2 – кількість курсантів у другій групі.

Відповідні значення наведені у табл. 3.9.

Таблиця 3.9

**Розрахункові дані для визначення нормованих різниць
середніх значень результатів експертної оцінки курсантів**

Група	Середнє значення	Дисперсія
ЕГ	152,2	20,4
КГ-1	138,4	8,9

Отже, при порівнянні експериментальної і контрольної груп було визначено, що $T_1 = 14,1$. Порівняння цих розрахункових даних за таблицею значень розподілу Стюдента надало можливість знайти табличну величину нормованої різниці, яка склала $t_{\text{таб}}=2,14$. А це відповідає умові $T > t_{\text{таб}}$. Таким чином середні групові значення мають суттєву різницю. Це дозволяє констатувати, що розроблені педагогічні умови та умови навчання при традиційній системі у НА НГУ демонструють суттєво різні результати.

Також для доведення ефективності педагогічних умов проводилося оцінювання успішності розв'язання ситуативних завдань та критичних ситуацій тактичної гри, що відображали сформованість фахової компоненти методичної компетентності курсантів.

Тактична гра оцінювалася так:

не виконання службово-бойової операції на відповідній посаді – «незадовільно» (менше 6 балів); операція виконано не у встановлені строки та принесла умовні втрати особового складу – «задовільно» (8 балів); операція виконана у встановлені строки, але не повністю вірно – «добре» (не менше 10); 2 бали, операція виконано вчасно та точно – «відмінно», якщо середній бал не менше 11 бали.

Перевірку успішності експериментального впливу на контрольному етапі педагогічного експерименту здійснено завдяки попереднім діагностичним

процедурам та згідно з експертною оцінкою сформованості компонентів методичної компетентності курсантів.

Результати роботи експертів було занесено у матрицю, де виведено середні значення результатів діагностики (табл. 3.10).

Аналіз результатів контрольного вимірювання, що наведено у табл. 3.11 засвідчив, що курсанти ЕГ впевнено випереджають курсантів КГ: 35,71% курсантів ЕГ продемонстрували високу результативність дій під час підсумкових занять у порівнянні з 18,51% у КГ.

Таблиця 3.10

Середні значення результатів діагностики

№ з/п	Показники	Середні значення, бали	
		КГ-1	ЕГ
Мотиваційний критерій методичної компетентності курсантів			
1	Показник сформованості мотивації досягнення успіху у військово-педагогічній діяльності, цінностей військово-педагогічної діяльності; інтересу та бажання займатися професійною підготовкою особового складу.	9,14	10,34
Пізнавальний критерій методичної компетентності курсантів			
2	Показник сформованості знань курсантів, що складають теоретичну основу методичної компетентності курсантів (психолого-педагогічні знання; фахові знання; знання, що стосуються проектувальної, виконавської, рефлексивної діяльності військового педагога)	9,33	10,9
Діяльнісний критерій методичної компетентності курсантів			
3	Показник сформованості комплексу умінь та навичок, що стосуються виконання методичних функцій (інформаційна, комунікативна, організаційна, контрольна-оцінювальна), реалізації проектувальної та виконавської діяльності військового педагога, прояву його професійно значущих	9,41	10,64

	якостей особистості		
<i>Самооцінювальний критерій методичної компетентності курсантів</i>			
4	Показник сформованості навичок самооцінювання та усвідомлення якості виконання методичних функцій; умінь аналізу результатів своєї військово-педагогічної діяльності; здатності корегувати недоліки проєктувальної та виконавської діяльності та здатності до самовдосконалення як військового педагога.	9,31	10,48

У той же час низьку результативність діяльності в ЕГ мали 10,72%, а у КГ – 18, 53 % курсантів.

Таблиця 3.11

**Результати оцінювання рівня
методичної компетентності курсантів, %**

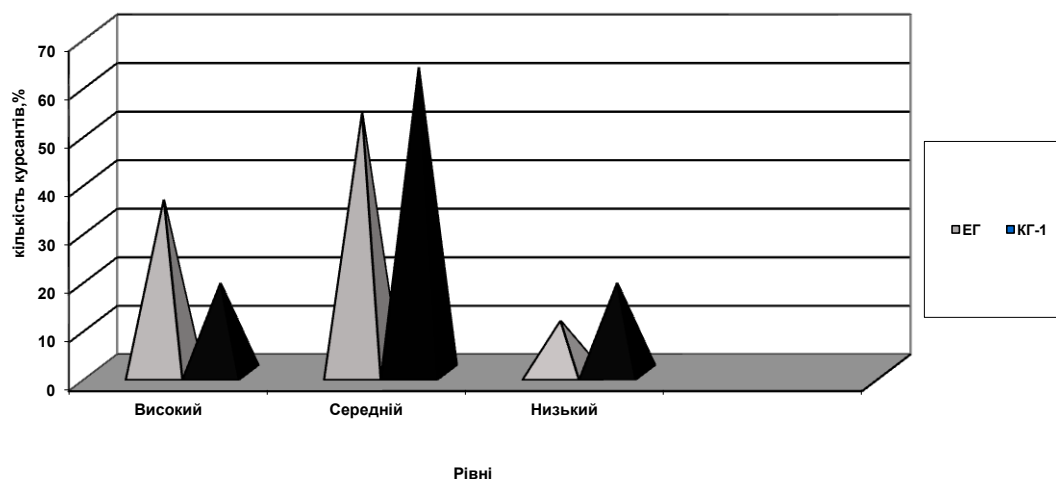
Рівні сформованості методичної компетентності	ЕГ, n = 28				КГ-1, n = 27			
	до експерим.		після експер.		до експерим.		після експер.	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Високий	5	17,85	10	35,71	4	14,81	5	18,51
Нормативний	16	57,14	15	53,57	16	59,25	17	62,96
Низький	7	25,01	3	10,72	7	25,94	5	18,53

Збільшилася кількість досліджуваних із низьким рівнем розвитку методичної компетентності: на 14,29 % в експериментальній групі та на 7,41% у контрольній групі.

Отримані результати графічно проілюстровані на діаграмі рис. 3.1.

Для проведення аналізу статистичними критеріями були обрані U-критерій Манна-Уїтні, критерій Вілкоксона (W) та критерій знаків (Z).

Гіпотезами цього етапу для ЕГ були:

**Рис. 3.1. Діаграма рівнів методичної компетентності курсантів
ЕГ та КГ-1 після проведення експерименту**

H_0 : динаміка зростання показників рівня ефективності діяльності курсантів залежить від впливу випадкових факторів;

H_1 : динаміка зростання показників зазначеної компетентності у курсантів не випадкова і викликана введенням у навчальний процес НА НГУ педагогічних умов формування методичної компетентності курсантів. Процедура відбувалася за допомогою пакету SPSS 10.0 for Windows. Для курсантів КГ-1 гіпотеза не висувалась.

Під час обчислення було підтверджено, що зсув оцінок експертів при контрольному і діагностичному вимірюваннях має статистичну значущість. Це дало право відхилити нульову гіпотезу і довести гіпотезу про те, що він викликаний введенням у навчальний процес педагогічних умов формування методичної компетентності курсантів. Ранги експертної оцінки рівня ефективності розв'язання курсантами контрольних завдань при діагностичному, проміжному і контрольному вимірюваннях представлено у табл. 3.12. Завдяки цьому також вдалося простежити динаміку формування методичної компетентності курсантів під час упровадження зазначених педагогічних умов.

Таблиця 3.12

**Ранги експертної оцінки рівня ефективності розв’язання
курсантами контрольних завдань при діагностичному, проміжному і
контрольному вимірюваннях**

	Група					
	ЕГ			КГ-1		
	кількість слухачів	середній ранг	сумарний ранг	кількість слухачів	середній ранг	сумарний ранг
Діагностичне	28	13,9	201,2	27	14,2	202,0
Проміжне	28	15,2	236,4	27	14,4	206,8
Контрольне	28	17,4	258,0	27	15,1	212,4

Статистичну значущість зсувів експертних оцінок рівня ефективності розв’язання курсантами контрольних завдань при підсумковому вимірюванні наведено у табл. 3.13.

Таблиця 3.13

**Статистична значущість зсувів експертних оцінок рівня
ефективності розв’язання курсантами контрольних завдань
при підсумковому вимірюванні**

Критерій	Група	
	експериментальна	контрольна
Манна-Уїтні (U)	86,0	59,0
Вілкоксона (W)	204,0	154,6
знаків (Z)	-0,32	-1,64
статистична значущість	0,68	0,14

Таким чином, за більшістю показників ЕГ значно випередила результати діагностичних зрізів та експертного оцінювання у курсантів КГ. А отримані в процесі контрольного етапу педагогічного експерименту дані підсумкового вимірювання дозволяють зробити висновок, що розроблені та впроваджені в навчальний процес експериментальної групи педагогічні умови формування методичної компетентності курсантів виявилися більш ефективними.

Статистичний аналіз також підтвердив, що після завершення експериментальної роботи відмінності між курсантами КГ та ЕГ за всіма основними показниками є достовірними: показники ЕГ значуще перевищують аналогічні показники КГ.

Висновки до 3 розділу

За результатами організації і проведення експериментального дослідження можливо сформулювати такі висновки:

1. У третьому розділі виконано дослідно-експериментальну перевірку ефективності запропонованих педагогічних умов формування методичної компетентності курсантів, презентовано особливості проведення та узагальнено результати педагогічного експерименту. Представлено статистичний аналіз результатів констатувального, формувального та контрольного етапів педагогічного експерименту.

Перетворювальний вплив на досліджуване явище чинився на основі організаційних, діяльнісних та методичних факторів. За допомогою організаційних факторів забезпечувався вплив на науково-методичну організацію підготовки курсантів ЕГ згідно розроблених у дисертаційній роботі умов та моделі формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ. Серед діяльнісних факторів було змінено теоретико-практичну спрямованість дисциплін підготовки, модель їх опанування, зміщено акценти на формування методичної компетентності, враховувалася можливість побудови індивідуальних траєкторій навчання, складався рейтинг курсантів для їх стимулювання, контролю та повноцінного оцінювання результатів та навчальних продуктів під час впровадження педагогічних умов тощо.

Методичні фактори змінювалися за рахунок уточнення та вдосконалення змісту психолого-педагогічних та загальновійськових дисциплін, проектування дидактичних матеріалів для занять, оптимізації методів викладання, інтеграції матеріалу дисциплін та завдань з практичної підготовки майбутніх командирів

частин ОП НГУ під час складання тематики спецкурсу та військової практики курсантів старших курсів. Також для цього застосовувався навчально-методичний комплект завдань «Грім», який надавав курсантам всю потрібну інформацію, та побудований на принципах контекстності, проблемності та активності. Він також надавав потрібні інструменти для самооцінювання та самоконтролю за допомогою щоденника успішності, де було включено пункти та шкали самооцінювання за етапами формування методичної компетентності.

Методичну підтримку курсантам було надано за допомогою методичних рекомендацій щодо організації та проведення військової практики та методичних рекомендацій щодо відпрацювання та оформлення індивідуального завдання після її завершення.

2. Аналіз динаміки та визначення рівнів сформованості методичної компетентності курсантів після закінчення формувального етапу педагогічного експерименту, засвідчило, що курсанти ЕГ впевнено випереджають курсантів КГ: 35,71% курсантів ЕГ продемонстрували високу результативність дій під час підсумкових занять у порівнянні з 18,51% у КГ. У той же час низьку результативність діяльності в ЕГ мали 10,72%, а у КГ – 18,53 % курсантів.

Достовірність результатів проведених дослідницьких дій перевірено за допомогою методів математичної статистики Фішера-Снедекора та Стюдента. Для проведення аналізу статистичними критеріями були обрані U-критерій Манна-Уїтні, критерій Вілкоксона та критерій знаків, що реалізовано за допомогою пакету SPSS 10.0 for Windows.

Аналіз цих результатів також підтвердив припущення про ефективність зазначених педагогічних умов і перспективність запропонованої моделі формування методичної компетентності курсантів у ВВНЗ.

Основні здобутки цього дисертаційного дослідження можуть бути покладені в основу системи формування методичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо проєктування

та побудову програм, тренінгових курсів формування методичної компетентності курсантів, удосконалення методичного забезпечення їх підготовки як військових педагогів під час позааудиторної роботи, створення методичних кейсів та комплектів навчання на основі сучасних комп'ютерних систем навчання, а також удосконалення системи побудови індивідуальних траєкторій навчання курсантів ВВНЗ тощо.

Список використаних джерел до третього розділу

1. Воловик П. М. Проблеми порівняння ефективності різних форм і методів навчання і виховання. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2001. Вип. 2. С. 93-102.
2. Гаркуша С.В. Методи математичної статистики в педагогічних дослідженнях. Чернігів, 2019. 72 с.
3. Данильченко О. А. Організація та результати педагогічного експерименту щодо формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 59. С. 117-120.
4. Дранко А.А. Педагогічна технологія навчання курсантів професійної взаємодії в екіпажах цивільної авіації. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : Педагогіка. 2016. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_2_6. (дата звернення: 10.08.2034).
5. Керницький О. М. Методика формування психологічної готовності курсантів-льотчиків до льотної діяльності. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Керницький О. М.; Укр. інж.-пед. акад. Х., 2005. 242 с.
6. Педагогічні технології у неперервній освіті: [монографія] / С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк, П.М. Воловик. К.: Віпол, 2001. 502 с.
7. Положення про організацію освітньої діяльності в НА НГУ. URL: <http://surl.li/vpqfus> (дата звернення: 27.09.2024).
8. Пристінський Р.В. Критерії, показники та рівні сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України.

Науковий журнал «Інноваційна педагогіка». 2023. Вип. 66. С. 166-169.

9. Пристінський Р.В. Критерії, показники та рівні сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of X International Scientific and Practical Conference Vienna*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Vienna Austria 2-4 September 2024). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2024. С. 122-125.

10. Пристінський Р.В. Організація, етапи та результати педагогічного експерименту щодо формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2024. Вип. 75. С. 197-200.

11. Пристінський Р.В. Організація, етапи та результати педагогічного експерименту щодо формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ. *Proceedings of XI International Scientific and Practical Conference Vienna*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Vienna Austria 1-3 October 2024). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2024. С. 160-163.

12. Пристінський Р.В. Педагогічна технологія формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of X International Scientific and Practical Conference Vienna*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Vienna Austria 2-4 September 2024). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2024. С. 126-130.

13. Пристінський Р.В. Педагогічні аспекти формування авторитету майбутніх військових керівників Національної гвардії України. *Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference Kharkiv*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Kharkiv Ukraine 26-28 December 2021). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2021. С. 751-757.

14. Пристінський Р.В. Педагогічні проблеми формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у ВВНЗ. збірник тез науково-практичної конференції «Актуальні питання роботи з персоналом у складових сектору безпеки і оборони». Матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 02 березня 2023 р.). Харків: Національна академія Національної гвардії

України, 2023. С. 128-131.

15. Пристінський Р.В. Педагогічні умови підвищення ефективності вивчення іноземної мови для підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of II International Scientific and Practical Conference Stockholm*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Stockholm Sweden. 13-15 February 2023). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2023. С. 172-174.

16. Пристінський Р.В. Роль індивідуальної підготовки офіцерів Національної гвардії України під час виконання бойових завдань. *Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference Stockholm*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Stockholm Sweden 29-31 May 2022). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2022. С. 391-394.

17. Пристінський Р.В. Роль командира підрозділу у вдосконаленні індивідуальної підготовки майбутнього офіцера Національної гвардії України. *Proceedings of V International Scientific and Practical Conference Boston*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Boston USA 1-3 February 2023). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2023. С. 329-330.

18. Пристінський Р.В. Формування здатності до критичного мислення майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference Stockholm*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Stockholm Sweden 5-7 June 2023). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2023. С. 351-353.

19. Пристінський Р.В. Шляхи формування компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Proceedings of XII International Scientific and Practical Conference Berlin*, матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Berlin Germany 22-24 May 2022). Науково-видавничий центр SSPG Publish, 2022. С. 390-393.

20. Савицька А.П. Формування комунікативної готовності майбутніх військових пілотів до взаємодії під час міжнародних миротворчих операцій

[Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Льот. акад. Нац. авіац. ун-ту, Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2019. 213 с.

21. Савицька А. П. Досвід підготовки українських миротворців до виконання завдань міжнародних миротворчих операцій: організаційно-педагогічний аспект. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : Педагогічні науки. 2017. № 3. С. 329–338.

ВИСНОВКИ

1. Визначення теоретичних засад, стану та проблеми формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ засвідчило недостатню розробленість предмета дослідження у теорії і практиці, що потребує врахування кількох ключових аспектів, які відображають труднощі у цій сфері: теоретичні проблеми (відсутність єдиного підходу до їх визначення, що призводить до неоднозначності у трактуванні методичної компетентності, складу компонентів); недостатня дослідженість змісту компонентів, критеріїв сформованості методичної компетентності командира підрозділу оперативного призначення НГУ; практично-реалізаційні проблеми тощо (недостатній рівень практичної підготовленості майбутніх офіцерів НГУ до проєктування та впровадження нових методик навчання підлеглих).

Визначено суперечності та недоліки професійної підготовки майбутніх офіцерів НГУ, сформульовано основні шляхи покращення такого стану у ВВНЗ.

2. Визначено, що згідно Закону України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 року, однією з найважливіших функцій підрозділів НГУ на сьогоднішній день є участь у виконанні завдань територіальної оборони.

Аналіз наукової літератури та діяльності військовослужбовців дозволив визначити такі особливості службово-бойової діяльності в аспекті виконання завдань територіальної оборони: відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони, участь у спеціальних операціях із знешкодження озброєних злочинців, у боротьбі з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника), припиненні діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій на

території України, а також у заходах, пов'язаних із припиненням терористичної діяльності.

Проведене професіографічне дослідження діяльності офіцера НГУ як командира підрозділу оперативного призначення надало можливості визначити основні його компетенції, серед яких військово-професійна та методична, від яких залежить ефективність виконання обов'язків згідно займаної посади, що стосуються виконання функцій військового педагога та наставника під час бойової та професійної підготовки підлеглих. На основі цього уточнено компоненти його професійної діяльності на посаді командира взводу-роти: діагностичний, прогностичний, проєктувальний, організаційний, практично-реалізаційний, аналітично-оціночний та розкрито їх зміст.

3. Під час аналізу наукової літератури, зокрема розгляду таких понять, як «професійна діяльність», «професійна компетентність», «психолого-педагогічна компетентність», «фахова компетентність» та проведеного професіографічного дослідження діяльності офіцера, який залучається до виконання завдань територіальної оборони, уточнено сутність поняття «методична компетентність майбутнього офіцера НГУ», що витлумачено як складне та інтегративне утворення, сукупність мотивів, психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, досвіду, що відображають готовність до реалізації методичних функцій (інформаційної, комунікативної, організаційної, контрольної-оцінювальної) та компонентів методичної діяльності командира підрозділу (проєктувального, виконавського, рефлексивного), що виконує обов'язки та здійснює ролі військового педагога у військово-дидактичному процесі при виконанні програм бойової та професійної підготовки особового складу. Визначено компоненти, які входять до складу методичної компетентності: когнітивний, ціннісно-мотиваційний, праксеологічний та саморефлексійний. Описано критерії (мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний та самооцінювальний) та їх показники, рівні сформованості методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ (високий, нормативний та низький).

Констатовано, що моделювання процесу формування методичної компетентності майбутніх офіцерів є важливою складовою проєктування професійної підготовки командного складу НГУ у ВВНЗ на тактичному рівні військової освіти. Для побудови моделі формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ розглянуто основні підходи до конструювання процесу навчання у ВВНЗ.

4. У роботі обґрунтовано та схарактеризовано низку педагогічних умов формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час їх підготовки у ВВНЗ:

спрямованість підготовки майбутніх офіцерів НГУ на формування методичної компетентності засобами активізації комунікативного потенціалу на основі технологій особистісно орієнтованого навчання;

сконцентрованість підготовки на модифікованих та адаптованих методах проблемного навчання майбутніх офіцерів НГУ ефективній взаємодії з підлеглими у ситуаціях навчальної та службово-бойової діяльності;

інтеграція змісту дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика» для створення контекстності прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ при навчанні підлеглих розв'язанню тактичних задач.

5. Запропоновано модель формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час їх навчання у Національній академії НГУ, що схематично відображає цілі, зміст, особливості реалізації зазначених педагогічних умов, прояв компонентів такої компетентності, її рівні, показники і критерії, застосування методів та форм навчання.

Вона складається з таких модулів та їх складових:

концептуальний модуль (цільовий, функціональний і методологічний компоненти);

модуль педагогічних умов (педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України);

змістовий модуль (зміст спецкурсу, дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика», навчально-методичний комплект «Грім»);

технологічно-реалізаційний модуль (етапи, методи та форми), інтерактивно-діалоговий модуль (викладачі, курсанти та взаємодія між ними);

модуль контролю.

6. Виконано дослідно-експериментальну перевірку ефективності запропонованих педагогічних умов формування методичної компетентності курсантів, презентовано особливості проведення та узагальнено результати педагогічного експерименту. Представлено статистичний аналіз результатів констатувального, формувального та контрольного етапів педагогічного експерименту.

Перетворювальний вплив на досліджуване явище чинився на основі організаційних, діяльнісних та методичних факторів. За допомогою організаційних факторів забезпечувався вплив на науково-методичну організацію підготовки курсантів ЕГ згідно розроблених у дисертаційній роботі умов та моделі формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ. Серед діяльнісних факторів було змінено теоретико-практичну спрямованість дисциплін підготовки, модель їх опанування, зміщено акценти на формування методичної компетентності, враховувалася можливість побудови індивідуальних траєкторій навчання, складався рейтинг курсантів для їх стимулювання, контролю та повноцінного оцінювання результатів та навчальних продуктів під час впровадження педагогічних умов тощо.

Методичні фактори змінювалися за рахунок уточнення та вдосконалення змісту психолого-педагогічних та загальновійськових дисциплін, проектування дидактичних матеріалів для занять, оптимізації методів викладання, інтеграції матеріалу дисциплін та завдань з практичної підготовки майбутніх командирів частин ОП НГУ під час складання тематики спецкурсу та військової практики курсантів старших курсів. Також для цього застосовувався навчально-методичний

комплект завдань «Грім», який надавав курсантам всю потрібну інформацію, та побудований на принципах контекстності, проблемності та активності. Він також надавав потрібні інструменти для самооцінювання та самоконтролю за допомогою щоденника успішності, де було включено пункти та шкали самооцінювання за етапами формування методичної компетентності.

Методичну підтримку курсантам було надано за допомогою методичних рекомендацій щодо організації та проведення військової практики та методичних рекомендацій щодо відпрацювання та оформлення індивідуального завдання після її завершення.

7. Аналіз динаміки та визначення рівнів сформованості методичної компетентності курсантів після закінчення формувального етапу педагогічного експерименту, засвідчило, що курсанти ЕГ впевнено випереджають курсантів КГ: 35,71% курсантів ЕГ продемонстрували високу результативність дій під час підсумкових занять у порівнянні з 18,51% у КГ. У той же час низьку результативність діяльності в ЕГ мали 10,72%, а у КГ – 18, 53 % курсантів.

Достовірність результатів проведених дослідницьких дій перевірено за допомогою методів математичної статистики Фішера-Снедекора та Стьюдента. Для проведення аналізу статистичними критеріями були обрані U-критерій Манна-Уїтні, критерій Вілкоксона та критерій знаків, що реалізовано за допомогою пакету SPSS 10.0 for Windows.

Аналіз цих результатів також підтвердив припущення про ефективність зазначених педагогічних умов і перспективність запропонованої моделі формування методичної компетентності курсантів у ВВНЗ. Основні здобутки цього дисертаційного дослідження можуть бути покладені в основу системи формування методичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо проєктування та побудову програм, тренінгових курсів формування методичної компетентності курсантів, удосконалення методичного забезпечення їх підготовки як військових педагогів під час позааудиторної роботи, створення методичних кейсів на основі

сучасних комп'ютерних систем навчання, а також удосконалення системи побудови індивідуальних траєкторій навчання курсантів ВВНЗ тощо.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика оцінювання соціальних цінностей курсантами за методикою «Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості»

Твердження	Результати (мода)
Кар'єра	100
Високооплачувана робота	100
Проведення часу у колі сім'ї	100
Робота, яка захоплює і приносить задоволення	90
Близькі друзі	90
Вдале одруження або заміжжя	90
Інтелектуальний розвиток	90
Матеріальний добробут	70
Спілкування з колегами	70
Читання освітньої літератури, перегляд освітніх передач, сайтів, самовдосконалення та ін.	70
Знайомство з новими людьми, соціальні заходи	70
Залучення до суспільної діяльності	60
Спортивні вправи	60
Можливість створювати і впроваджувати нове	50
Робота на добровільній основі в некомерційних організаціях	20
Ваша релігія	10

Додаток Б

Результати за методикою «Анкета самооцінювання сформованості власного рівня методичної компетентності»

Відповіді респондентів за методикою засвідчили, що:

- 32% респондентів зазначили, що не мають достатніх навичок організації та проведення занять з підлеглими у військових частинах НГУ;
- 30% респондентів зазначили, що мали труднощі під час проектування мети та змісту занять з підлеглими у військових частинах НГУ;
- 28% респондентів зазначили, що їм важко підбирати найбільш доцільні методи навчання підлеглих в залежності від мети та умов проведення занять;
- 26% респондентів указали, що відчували труднощі під час викладення нового матеріалу для підлеглих під час військового стажування;
- 26% респондентів зазначили, що їм було важко підбирати найбільш доцільні методи оцінювання знань, умінь та навичок підлеглих з пройдених тем військово-спеціальних дисциплін;
- 24% респондентів зазначили, що їм складно самостійно готуватися до занять з підлеглими у підрозділах НГУ;
- 18% респондентів указали, що їм було складно підбирати навчальну літературу та формулювати указівки особовому складу на самостійну підготовку.

Додаток В

Авторський тест для курсантів НА НГУ першого (бакалаврського) рівня підготовки щодо визначення рівня сформованості методичної компетентності майбутнього офіцера Національної гвардії України

Шановний/шановна курсант/курсантка НА НГУ!

Вам пропонується взяти участь в опитуванні з метою виявлення рівня сформованості Вашої методичної компетентності та на підставі опрацювання отриманих результатів розроблення пропозицій щодо удосконалення освітнього процесу.

Уявіть, що після закінчення НА НГУ Ви призначені на посаду командира взводу оперативного призначення і відповідаєте за організацію та виконання службово-бойового завдання.

Будь-ласка, надайте відповіді на запропоновані питання.

Ваша думка є для нас важливою та корисною: результати опитування будуть обговорені на засіданні кафедри тактики та будуть використані для удосконалення освітнього процесу: внесення змін до навчальних планів, освітньо-професійних програм, робочих програм навчальних дисциплін.

Мотиваційний критерій

1. Яка з наведених причин є найбільш важливою для Вас при виборі професії офіцера НГУ?
 - а – можливість забезпечувати безпеку та правопорядок;
 - б – розвиток особистих лідерських якостей;
 - в – можливість навчати та впливати на розвиток інших;
 - г – підвищення престижу у суспільстві;
2. Як Ви ставитеся, до постійного навчання та удосконалення методичних

навичок у своїй професійній діяльності?

а – я вважаю, що навчання — це не обов'язково, якщо ти маєш достатнього досвіду;

б – я завжди прагну вдосконалювати свої методичні знання та навички;

в – я вважаю, що навчання важливе, але й це не найголовніше;

г – я думаю, що навчання — це лише формальність для галочки;

3. Який з наведених методів Вам найбільше підходить для досягнення успіху у навчанні та розвитку? Виберіть найбільш відповідний, на Вашу думку, варіант.

а – використання практичних прикладів та реальних ситуацій;

б – теоретичні лекції та наукові дослідження;

в — робота у команді, обмін досвідом з колегами;

г — читання літератури та самостійне вивчення матеріалів;

4. Як Ви оцінюєте важливість уміння ефективно передавати знання та навички підлеглим?

а – це важливо тільки у деяких випадках;

б – це основа успішної служби офіцера, що впливає на загальну ефективність підрозділу;

в – це важливо для збереження дисципліни та порядку, але не є необхідним;

г – це не має великого значення у порівнянні з іншими навичками;

5. У яких ситуаціях Ви готові застосовувати новітні методи навчання та технології у своїй роботі?

а – тільки у випадках, якщо це стане вимогою командира;

б – завжди, якщо це допомагає покращити результати навчання;

в – лише у випадку важливих завдань чи навчальних заходів;

г – я не готовий до таких змін і вважаю, що традиційні методи працюють краще;

6. Як Ви ставитеся до можливості оцінювати власну методичну діяльність та

коригувати її, якщо це необхідно?

а – я не бачу необхідності у постійній оцінці;

б – я вважаю, що оцінка власної діяльності є важливою частиною розвитку;

в – це важливо, але я б надав перевагу зовнішній оцінці;

г – я вважаю, що досвід і практичні результати самі за себе говорять;

7. Який підхід у методичній роботі для Вас є найбільш ефективним?

а – орієнтація на традиційні методи та стратегії;

б – інноваційний підхід із використанням новітніх технологій та методів;

в – комбінація старих та нових методик;

г – переважно інтуїтивний підхід, без чіткої системи.

Пізнавальний критерій

1. Який з методів навчання є найбільш ефективним для підготовки військовослужбовців до дій у реальних службово-бойових умовах;

а – теоретичне навчання;

б – імітаційне навчання;

в – практичне навчання з реальними завданнями;

г – спостереження за діяльністю інших підрозділів.

2. Що є основою методики навчання у військових підрозділах?

а – теорія і практика;

б – психологічна підготовка;

в – інноваційні технології;

г – планування майбутніх операцій.

3. Як Ви оцінюєте важливість зворотного зв'язку у процесі навчання?

а – неважливий, якщо військовослужбовці виконують завдання;

б – важливий для корегування дій під час навчань;

- в – зворотний зв'язок потрібен тільки на етапі підготовки до серйозних операцій;
- г – не має значення для підвищення ефективності навчання.
4. Що є основною метою методики бойової підготовки у НГУ?
- а – освоєння технічних засобів;
- б – розвиток фізичних здібностей;
- в – створення сприятливих умов для командування підрозділом;
- г – підготовка особового складу до реальних службово-бойових дій.
5. Який з методів контролю за навчанням вважається найбільш ефективним для офіцера під час тренувань?
- а – тестування знань;
- б – спостереження за діями підлеглих;
- в – письмові звіти;
- г – індивідуальні інтерв'ю з підлеглими.
6. Який етап навчального процесу є найбільш важливим для визначення рівня готовності особового складу?
- а – планування навчання;
- б – проведення навчальних занять;
- в – оцінка результатів навчання;
- г – визначення індивідуальних завдань.
7. Як Ви оцінюєте роль інноваційних технологій у методиці навчання офіцерів?
- а – ігнорувати їх, оскільки вони не потрібні для військового навчання;
- б – використовувати для вдосконалення теоретичних знань;
- в – використовувати для тренування та симуляцій дій;
- г – залишити лише для цивільних закладів.

Діяльнісний критерій

1. Що таке методика навчання та чому вона важлива для офіцера НГУ?

- а – це система рекомендацій щодо фізичної підготовки;
 - б – це сукупність методів та прийомів для досягнення навчальних цілей;
 - в – це лише використання електронних засобів навчання;
2. Як можна оцінити ефективність проведення тренувань для особового складу?
- а – за кількістю годин, витрачених на тренування;
 - б – за результатами практичних завдань і відгуками учасників;
 - в – за зовнішнім виглядом учасників;
3. Які принципи лежать в основі диференційованого підходу до навчання?
- а – оцінка всіх учасників навчання за однаковими стандартами;
 - б – врахування індивідуальних особливостей кожного учасника;
 - в – використання тільки теоретичних матеріалів;
4. Що таке інтерактивне навчання і як його застосовувати у підготовці військовослужбовців?
- а – використання тільки теоретичних лекцій;
 - б – залучення учасників до активної роботи через практичні заняття та обговорення;
 - в – використання навчальних відеоматеріалів;
5. Які етапи включає у себе процес планування заняття для особового складу?
- а – визначення мети, розподіл ресурсів, оцінка результатів;
 - б – підбір форми одягу, вибір місця проведення, визначення часу;
 - в – лише підготовка теоретичних матеріалів;

Самооцінювальний критерій

1. Які з перерахованих якостей є основними для ефективного проведення навчального заняття?
- а – здатність адаптувати навчальний процес до індивідуальних особливостей кожного військовослужбовця;

- б –вміння чітко дотримуватися теоретичних аспектів без врахування практики;
- в – ігнорування зворотного зв'язку від підлеглих;
- г – постійне використання стандартних методів без варіативності.
2. Оцініть свою здатність оцінювати результати навчання військовослужбовців. Настільки ефективно Ви використовуєте різноманітні методи оцінки (тести, практичні заняття, зворотний зв'язок?
- а – дуже ефективно, використовую різні методи та аналізую їх результати для коригування навчального процесу;
- б – досить ефективно, але в основному використовую один метод;
- в – труднощі у виборі методів оцінки їх застосуванні;
- г – не оцінюю результатів навчання, вважаю це не важливим.
3. Як Ви зазвичай організуєте навчальний процес для підлеглих?
- а – сплановую навчальний процес з урахуванням індивідуальних потреб кожного підлеглого;
- б – створюю загальний план, який підходить для всіх, не враховуючи індивідуальні особливості;
- в – використовую лише теоретичні заняття, без практичних вправ;
- г – залишаю організацію навчання на розсуд підлеглих.
4. Наскільки добре Ви можете мотивувати підлеглих до навчання та підвищення кваліфікації?
- а – я завжди намагаюся зрозуміти їх мотивацію та підбирати відповідні методи навчання;
- б – мотивую через командний підхід і вказівки згори;
- в – важко мотивувати, часто виникають проблеми з зацікавленістю;
- г – не надаю особливого значення мотивації, важливо лише виконання наказів.
5. Як часто Ви використовуєте зворотний зв'язок з підлеглими для коригування методів навчання?

а – регулярно, після кожного заняття аналізую результати та коригую підхід;

б – іноді, після важливих занять або тренувань;

в – рідко, вважаю, що коригувати процес навчання не завжди потрібно;

г – не використовую зворотний зв'язок вважаю це неефективним.

6. Оцініть Вашу здатність планувати і проводити заняття, які відповідають сучасним вимогам бойової підготовки?

а – моя здатність планувати та проводити заняття на високому рівні, я завжди враховую сучасні вимоги;

б – я здатний проводити заняття, але іноді виникають труднощі з плануванням під конкретні завдання;

в – я більше орієнтуюсь на традиційні методи, не завжди враховую новітні вимоги;

г – мені важко планувати заняття через недостатнє знання сучасних вимог.

7. Як Ви оцінюєте свій рівень комунікації з підлеглими під час проведення занять ?

а – я завжди намагаюся підтримувати відкритий діалог і отримувати зворотний зв'язок;

б – я даю вказівки і очікую, що підлеглі виконуватимуть їх без запитань;

в – рідко спілкуюсь з підлеглими під час занять, вважаю це не обов'язковим ;

г – я не люблю спілкуватися під час занять, це забирає час.

Дякуємо за відповіді!

Творчої наснаги та успішної кар'єри!

Додаток Г

**МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ
 УКРАЇНИ
 ХАРКІВСЬКИЙ
 НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ПОВІТРЯНИХ СИЛ
 імені ІВАНА КОЖЕДУБА**

Код 24980799

2025 р.

№ 350/176/9-561023, м. Харків,
вул. Сумська 77/79

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника університету
 з психологічної підтримки персоналу –
 начальник відділу психологічної підтримки
 персоналу
 полковник

В'ячеслав ЛУК'ЯНЕНКО

" 25 " 03 2025 р.

АКТ

реалізації результатів дисертаційного дослідження Пристінського Романа Володимировича "Формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України" на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки

Комісія у складі:

Голови комісії: Кротюка Василя Андрійовича - кандидата філософських наук, доцента, начальника кафедри психології та педагогіки

Членів комісії: Соболевої Світлани Михайлівни - кандидата педагогічних наук, доцента, доцента кафедри психології та педагогіки
 Худавердової Анни Олександрівни, доктора філософії, викладача кафедри психології та педагогіки

цим актом засвідчує, що матеріали та результати дисертаційного дослідження Пристінського Романа Володимировича пройшли апробацію у період з 2024 по 2025 навчальні роки і були впроваджені у навчальний процес Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба.

Матеріали дисертаційного дослідження "Формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України" та розроблені автором методичні рекомендації щодо організації і проведення військової практики, методичні рекомендації щодо оформлення, відпрацювання і захисту індивідуального завдання військової практики, позитивно оцінені та впроваджені

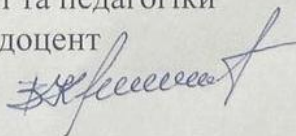
в навчальний процес при викладанні таких дисциплін: “Військова педагогіка”, “Загальна психологія”, “Військове лідерство”.

Для вдосконалення професійних компетентностей курсантів було адаптовано запропоновані автором педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів під час їх підготовки у ВВНЗ: спрямованість підготовки майбутніх офіцерів на формування методичної компетентності засобами активізації комунікативного потенціалу на основі технологій особистісно орієнтованого навчання; сконцентрованість підготовки на модифікованих та адаптованих методах проблемного навчання майбутніх офіцерів ефективній взаємодії з підлеглими у ситуаціях навчальної та службово-бойової діяльності; інтеграція змісту дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни “Загальна тактика” для створення контекстності прояву методичної компетентності майбутніх офіцерів при навчанні підлеглих розв’язанню тактичних задач.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Пристінського Романа Володимировича “Формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України” були обговорені на засіданні кафедри психології та педагогіки Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба. Протокол № 8 від 24.02.25 р.

Голова комісії:

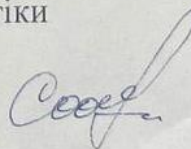
Начальник кафедри психології та педагогіки
кандидат філософських наук, доцент
полковник

Василь КРОТЮК

Члени комісії:

Доцент кафедри психології та педагогіки
кандидат педагогічних наук, доцент

Світлана СОБОЛЄВА

Викладач кафедри психології та педагогіки
доктор філософії
майор

Анна ХУДАВЕРДОВА

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
(ВІЙСЬКОВА ЧАСТИНА 9960)**

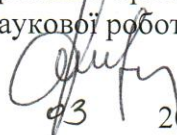
вул. Шевченка, 46, Хмельницький, 29007, тел./факс: (0382) 65-27-09, 72-08-02
E-mail: nadpsu@dpsu.gov.ua, сайт: <https://nadpsu.edu.ua>, код згідно з ЄДРПОУ 14321481

24 березня 2025 р.

№ 31/94

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник ректора (проректор) Національної
академії Державної прикордонної служби
України з наукової роботи

полковник Сергій БІЛЯВЕЦЬ

« 21 » 03 2025 року

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
ПРИСТІНСЬКОГО Романа Володимировича на тему «Формування методичної
компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України»

Комісія у складі:

голови комісії – начальника відділу – головного наукового співробітника
науково-організаційного відділу к.п.н., доцента полковника Юрія
ДЕМ'ЯНЮКА;

Членів комісії:

професора кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних
дисциплін працівника д.п.н., професора Вадима ДИЯКА;

професора кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних
дисциплін працівника д.п.н., професора Клавдії ТУШКО;

доцента кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних
дисциплін працівника д.п.н., професора Олександра ТОРІЧНОГО;

доцента кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних
дисциплін працівника д.п.н., професора Світлани ШУМОВЕЦЬКОЇ

встановила:

1) що результати дисертаційного дослідження Пристінського Романа
Володимировича з теми «Формування методичної компетентності майбутніх
офіцерів Національної гвардії України» впроваджено в освітній процес офіцерів-
прикордонників на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за
спеціальністю 252 «Безпека державного кордону» у 2024-2025 навчальному році.

2) Форма впровадження:

методичні рекомендації щодо розроблення формалізованих документів для підготовки планів навчальних занять (тренувань) під час проходження стажування курсантами;

спецкурс «Основи формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ» для курсантів факультету безпеки державного кордону;

навчально-методичний комплект для моделювання ситуативних проблемних завдань «Грім»;

модель формування методичної компетентності майбутніх офіцерів під час їх навчання у ВВНЗ, що охоплює концептуальний модуль (цільовий, функціональний й методологічний компоненти), модуль педагогічних умов (педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх офіцерів), змістовий модуль (зміст спецкурсу, дисциплін психолого-педагогічного спрямування та дисципліни «Загальна тактика», навчально-методичний комплект «Грім»), технологічно-реалізаційний модуль (етапи, методи і прийоми), інтерактивно-діалоговий модуль (викладачі, курсанти та взаємодія між ними) і модуль контролю.

3) Термін впровадження: з 1 вересня 2024 р.

4) Ефект за результатами впровадження: покращено навчально-методичне забезпечення навчальних дисциплін кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін.

Голова комісії:

начальник відділу – головний науковий співробітник
науково-організаційного відділу
к.п.н., доцент

Юрій ДЕМ'ЯНЮК

Члени комісії:

професор кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін
д.п.н., професор

Вадим ДИЯК

професор кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін
д.п.н., професор

Клавдія ТУШКО

доцент кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін
д.п.н., професор

Олександр ТОРІЧНИЙ

доцент кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін
д.п.н., професор

Світлана ШУМОВЕЦЬКА